

NILF-rapport 2007–6

Nordnorsk jordbruk og WTO

Agriculture in Northern Norway and the WTO

Klaus Mittenzwei
Ole Kristian Stornes

Tittel	Nordnorsk jordbruk og WTO
Forfatter	Klaus Mittenzwei og Ole Kristian Stormes
Prosjekt	Internationalisation of Agricultural Policies: Consequences for the Agricultural Sector in Northern Norway (prosjektnr. 173214/I10) Internt prosjektnummer: L056
Utgiver	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2007
Antall sider	126
ISBN	978-82-7077-689-4
ISSN	0805-9691
Emneord	Landbrukspolitikk, internasjonalisering, Nord-Norge, verdiskapingsmodellen, driftsgranskinger

Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitikk, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskningene i jord- og skogbruk.
- Gir ut rapporter fra forskning og utredning. Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres over Landbruks- og matdepartementets budsjett, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.
- Hovedkontor i Oslo og distriktskontorer i Bergen, Trondheim og Bodø.

Forord

En videre internasjonalisering av jordbrukspolitikken gjennom en ny WTO-avtale vil stille norsk jordbruk, og ikke minst jordbruket i Nord-Norge, overfor betydelige utfordringer. Lange transportavstander og ugunstige klimatiske forhold gjør den nordlige landsdelen til et «marginalt» jordbruksområde. Samtidig er det betydelig politisk vilje til å opprettholde jordbruket i Nord-Norge. På denne bakgrunn tar denne rapporten for seg det resulterende handlingsrommet for utformingen av (nord-) norsk jordbrukspolitik og de økonomiske konsekvensene av en eventuell ny WTO-avtale for jordbruket i Nord-Norge. Analysen bygger på et analyseverktøy som har blitt oppdatert og videreutviklet til å kunne foreta beregninger på enkeltbruksnivå og regional nivå.

Klaus Mittenzwei har vært prosjektleder og har skrevet rapporten. Prosjektgruppen har videre bestått av Ole Kristian Stornes, Frode Veggeland (begge NILF) og Christel Elvestad (Nordlandsforskning). Ole Kristian Stornes har hatt ansvaret for beregningene på driftsgranskingene, med NORKAP og med verdiskapingsmodellen. Alle har lest deler av eller hele manuskriptet og kommet med nyttige kommentarer. Hege Haugland har skrevet mesteparten av kapitlene 4.1 og 4.3 da hun var tilknyttet NILF som sommervikar i 2006 og i 2007. Kirsten Marie Lynum og Live Margrethe Rognerud har vært tilknyttet prosjektet gjennom en hovedoppgave om jordbrukspolitikken i Norge og Sveits ved Institutt for økonomi og ressursforvaltning ved Universitetet for miljø- og biovitenskap. Resultater fra dette arbeidet står sentralt i kapittel 4.2.

En brukergruppe bestående av Øystein Ballari (Landbruksdirektør i Finnmark), Agnar Hansen (Nordland Bondelag), Tor Odin Kjosvatn (Troms Bonde- og Småbrukarlag), Tore Ruud (Felleskjøpet Agri), Mari Trosten (Nordnorsk Landbruksråd), Eivind Sommerseth (Norges forskningsråd) og Hanne Østerdal (Landbruksdirektør i Nordland) har vært tilknyttet prosjektet og bidratt med viktige innspill. Sjur Spildo Prestegard har vært kvalitetssikrer og bidratt med mange nyttige kommentarer. Berit Helen Grimsrud har klargjort manuskriptet for trykking.

Oslo, november 2007

Ivar Pettersen

Innhold

	Side
SAMMENDRAG	1
SUMMARY	5
1 INNLEDNING.....	9
2 NORDNORSK LANDBRUK: EN SITUASJONSBESKRIVELSE.....	11
3 INTERNASJONALISERING AV LANDBRUKSPOLITIKKEN	15
4 ERFARINGER FRA ANDRE LAND	27
4.1 Finland.....	27
4.2 Sveits.....	36
4.3 Østerrike.....	43
5 ANALYSEMETODER OG DATA.....	49
5.1 Verdiskapingsmodellen.....	50
5.2 NORKAP	51
5.3 Driftsgranskingene.....	52
5.4 Referansebrukene	53
5.5 Regional inndeling av Nord-Norge.....	53
5.6 Beregningsopplegg.....	54
6 UTFORMING AV SCENARIER.....	57
7 MODELLRESULTATER.....	67
7.1 Beregninger på enkeltbruk	68
7.1.1 Melkeproduksjonsbruk i Vest-Finnmark.....	68
7.1.2 Sauebruk på Indre Helgeland.....	69
7.1.3 Geitehold i Midt-Troms	71
7.1.4 Kjøttfeproduksjon på Ytre Helgeland.....	72
7.1.5 Svinehold på Indre Helgeland	73
7.1.6 Sammenligning av de ulike modellbrukene	74
7.1.7 Følsomhetsanalyser	76
7.1.8 Referansebruksberegninger.....	79
7.2 Beregninger på regionnivå.....	82
7.2.1 Verdiskapingsberegninger for Ytre Helgeland.....	82
7.2.2 Verdiskapingsberegninger for Nord-Norge	83
7.3 Næringsmiddelindustri.....	85
8 DISKUSJON OG KONKLUSJON.....	87
REFERANSER	91
VEDLEGG 1: REGIONAL INNDELING AV NORD-NORGE	93

VEDLEGG 2: FORUTSETNINGER FOR SCENARIENE	94
VEDLEGG 3: ENKELTBROKSBEREGNINGER	106

Sammendrag

De pågående WTO-forhandlingene som startet i Doha i 2001 er det mest tydelige eksemplet på internasjonaliseringen av norsk jordbruk og jordbrukspolitik. Denne prosessen begynte for alvor på begynnelsen av 1990-tallet med forhandlingene om EU-medlemskap og slutføringen av Uruguay-runden som ledet til den gjeldende WTO-avtalen fra 1995.

WTO-forhandlingene dreier seg om flere emner, hvorav jordbruk, industri og tjenester er blant de viktigste. På jordbruksområdet forhandler Norge sammen med land som Sveits, Japan og Sør-Korea. Disse landene er opptatt av å kunne opprettholde størst mulig handlefrihet for utforming av egen jordbrukspolitik. Innenfor jordbruk forhandles om tre temaer: markedsadgang, intern støtte og eksportstøtte.

Forslagene som har blitt lagt frem, indikerer at det politiske handlingsrommet for utformingen av norsk jordbrukspolitik vil bli begrenset i forhold til nåværende avtale fra 1995.

Handlingsrommet blir helt borte for eksportstøtte som skal fjernes i en ny WTO-avtale. Eksportstøtte er vedtatt fjernet fra 2013.

Det foreløpig siste forslaget av forhandlingsleder Stuart Falconer fra juli 2007 tilsier tollreduksjoner på mellom 66–73 %. Reduksjonen av tollsatsene på et slikt nivå vil trolig føre til at prisene for mange produkter ikke lenger vil kunne opprettholdes på dagens nivå. Dette resonnementet gjelder selv om norske myndigheter går over fra et importvern basert på krone-toll til et importvern basert på prosent-toll. Dette vil i mange tilfeller gi høyere importbeskyttelse, men samtidig gjøre norske markeder mer avhengig av endringer i priser på verdensmarkedet. Falconers forslag åpner for et begrenset antall såkalte «sensitive» produkter. Dette er produkter der tollreduksjonen kan være opptil to-tredjedeler lavere enn den generelle tollreduksjonen. Bruk av sensitive produkter krever opprettelse av nye importkvoter, slik at den samlede effekten av et slikt tiltak kan variere fra produkt til produkt.

Handlingsrommet forblir trolig størst når det gjelder intern støtte. Riktignok må gul boks og blå boks trolig halveres. Imidlertid kan tilpasninger som for eksempel fjerning av målpriser bidra til å gi insentiver som fremmer matvareproduksjonen. Den grønne boksen i WTO-avtalen vil fortsatt være åpen for regionale tiltak. Disse skal være minimalt handels- og produksjonsvridende, men er unntatt reduksjonsforpliktelser.

Jordbruket i Nord-Norge er spesielt eksponert for internasjonaliseringen av norsk jordbrukspolitik. Klimatiske forhold og lange avstander tilsier at landbruket kan betegnes som «marginalt» i et kostnadsperspektiv. I tillegg gjør skjebnefellesskapet med næringsmiddelindustrien at primærjordbruket er sårbar for endringer i de politiske rammebetingelsene.

Landbruket i Nord-Norge står i 2007 for en verdiskaping på ca. 1 mrd. kroner og sysselsetter knapt 5 800 årsverk. Melk og sau er hovedproduksjonene som til sammen står for over 80 % av hele verdiskapingen i jordbruket. Dernest har svinehold en viss betydning i Nordland, mens geitehold spiller en viktig rolle i Troms. Produksjoner som utgjør en mindre andel av jordbrukets totale produksjonsverdi er unntatt av reduksjonsforpliktelser i WTO når det gjelder intern støtte. Dette gjelder for geitemelk og reinsdyrkjøtt.

I dette prosjektet er det oppdatert og videreutviklet et analyseverktøy som kan brukes til å illustrere hvordan endringer av den økonomiske virkemiddelbruken i jordbruket slår ut for enkeltbruk og på regionalt nivå. Enkeltbrukene er hovedsakelig basert på NILFs driftsgranskinger. I tillegg er det utviklet kalkyler for større bruk og ekstensive bruk. På regionnivå er NILFs verdiskapingsmodell oppdatert og ytterligere regionalisert. Verdiskapingsmodellen beregner regional verdiskaping (dvs. vederlag til arbeid og kapital) og sysselsetting i primærjordbruket i ti regioner. De tre nordnorske fylkene er delt inn i til sammen 10 regioner som skiller seg i forhold til tilskuddsoner og jordbruksmessige forhold. Datamaterialet er hentet fra NILFs databaser og SLFs produksjonstilskuddsregister. Beregningene er utført med 2004 som basisår.

Det er utformet scenarier som er særlig rettet mot handlingsrommet for utformingen av norsk jordbrukspolitikk knyttet til intern støtte. Scenariene er en konkretisering av forslaget til Falconer fra mai 2007. Dette innebærer blant annet en reduksjon av tollsatsene med 75 % og et tolltak på 100 %. Utfasing av eksportstøtte, mulighet for sensitive produkter og eventuelle nye tollkvoter er sett bort fra i beregningene. Det samme gjelder muligheten for lavere reduksjon av blå boks. Tre hovedscenarier skiller seg med hensyn på for hvilke produkter en fjerner målpriser. Inntektstapet for norsk jordbruk knyttet til reduksjon av importvern og budsjettstøtte er beregnet til ca. 10 mrd. kroner og kompenseres fullt ut – i form av en kombinasjon av direkte pristøtte og flate tilskudd til dyr og areal. I fire følsomhetsanalyser undersøkes virkningen av endrede verdensmarkedspriser og alternative måter å gi kompensasjon på. Falconers siste utspill fra juli 2007 synes å komme Norge i møte på blant annet tolltak og blå boks og fremstår derfor som mindre krevende.

Modellresultatene indikerer at økonomien i primærjordbruket kan bli betydelig påvirket av en eventuell ny WTO-avtale. Det er ikke bare selve avtalen, men også hvordan norske myndigheter utnytter avtalen som vil være avgjørende for enkeltbrukenes økonomi. Forutsetningen i hovedscenariene om at inntektsbortfall grunnet bortfall av importvern og budsjettstøtte skal kompenseres gjennom et flatt arealtilskudd bidrar til at arealintensive driftsformer (som ammekyr og sau) kommer relativt sett bedre ut enn driftsformer som bruker lite areal (som gris).

Dersom mye av kompensasjonen for bortfall av importvern og budsjettstøtte ikke knyttes til produksjon, areal eller dyrehold, kan en risikere at dekningsbidraget blir negativt, mens vederlaget til arbeid og kapital er positivt. I et slikt tilfelle vil bondens tilpasning kunne bære preg av «tilskuddsoptimering», dvs. en tilpasning der bonden er mer opptatt av å høste tilskudd enn å produsere mat.

Forutsetningen om et importvern basert på prosenttoll medfører at utslaget for de norske prisene er større enn de forutsatte endringene i verdensmarkedsprisene på $\pm 10\%$. Dette illustrerer at prosenttoll kan føre til at variasjoner i verdensmarkedspriser blir større på det norske markedet. Enkeltbrukenes økonomi blir imidlertid mindre påvirket da en stor del av inntekten kommer gjennom budsjettstøtten.

Norge er ikke alene om å måtte takle utfordringen internasjonaliseringen av jordbruket medfører. I et slikt perspektiv er det naturlig å se på hvordan land som Finland, Østerrike og Sveits har tilpasset seg internasjonaliseringspresset. Alle tre landene har nokså store preferanser for eget jordbruk, har delvis lignende næringsstruktur og lignende naturlige forhold. Landene har imidlertid valgt ulike modeller. Finland og Østerrike ble medlemmer av EU i 1995, mens Sveits har gjennomført svært omfattende reformer siden begynnelsen av 1990-tallet med fokus på mindre (markeds-) regulering og økt bruk av direkte, produksjonsuavhengige tilskudd. Til tross for de ulike løsningene viser det seg at strukturutviklingen i retning mot større og færre bruk er omtrent likt i alle de tre undersøkte landene samt Norge og at produksjonsvolumene stort sett har blitt opprettholdt.

Når det gjelder å oppsummere hvordan nordnorsk jordbruk kan komme ut av en omlegging av jordbrukspolitikken for å tilfredstille forpliktelsene knyttet til en eventuell ny WTO-avtale, kan det trekkes frem både gunstige og ugunstige faktorer:

- + Vekt på grovfôrbaserte produksjoner
- + Geitehold og reindrift unntatt reduksjonsforpliktelser
- + Regionale tilskudd i grønn boks

- ± Avhengighet av budsjettstøtte
- ± Avhengighet av politisk vilje til å støtte jordbruket i Nord-Norge

- Kostnadsulemper sammenlignet med Sør-Norge
- Stor avhengighet av næringsmiddelindustri

Nordnorsk jordbruk har i dag en hovedvekt på grovfôrbaserte produksjoner med melkeproduksjon, sauehold og geitehold i spissen. Isolert sett gir dette jordbruket i Nord-Norge trolig et gunstigere utgangspunkt sammenlignet med andre deler av landet. Kornproduksjon og kraftfôrbasert husdyrproduksjon (gris, fjørfe og egg) antas å kunne bli mest utsatt for utenlandsk konkurranse. På den andre siden er det liten tvil om at det kan bli større nasjonal konkurranse dersom deler av kornproduksjonen eller den kraftfôrbaserte husdyrproduksjonen faller bort og bøndene i de berørte områdene ønsker å gå over til grovfôrbaserte produksjoner.

Nordnorsk jordbruk er videre kjennetegnet av at importvernet har en relativt sett mindre andel av de totale inntektene. Den økonomiske effekten av en nedbygging av importvernet er derfor isolert sett mindre i Nord-Norge enn i andre deler av landet. Hvordan dette regnestykket vil slå ut totalt sett, er avhengig av omfanget av den eventuelle kompensasjonen (kompensasjon for importvern og/eller budsjettstøtte) og om den regionale profilen opprettholdes i samme grad som i dag.

Landbrukspolitisk sett står jordbruket i Nord-Norge i en særstilling med vekt på matvaresikkerhet i tilfelle krisesituasjon. Det er imidlertid ikke å stikke under stol at nordnorsk jordbruk må betegnes som «marginal» i et kostnadsperspektiv.

Landsdelen har betydelige geografiske og klimatiske utfordringer, ikke bare for primærjordbruket, men også for næringsmiddelindustrien. Skjebnefellesskapet mellom landbruk og foredling kommer særlig til syne i Nord-Norge, der det er vanskelig å tenke at den ene part kan overleve uten den andre. I forbindelse med WTO-forhandlingene og særlig når den eventuelt skal implementeres av norske myndigheter, vil det være særlig viktig for nordnorsk landbruk å påse at næringsmiddelindustrien gis rammevilkår som gir tilfredsstillende lønnsomhet. Dagens nærmeste fravær av privat foredlingsindustri er et tegn som tyder på at rammevilkårene ikke er gode nok for nyetablering.

Summary

Since their inception in 2001 in Doha, the ongoing WTO negotiations have provided the most prominent example of the internationalisation of Norwegian agriculture and agricultural policy. In effect, this process started in the early 1990s with the negotiations for EU membership and the finalisation of the Uruguay-round (eventually leading to the existing 1995 Uruguay-round agreement on agriculture (URAA)).

Of the several issues under discussion at the WTO negotiations, those pertaining to agriculture, industry, and services are the most important. Norway conducts its WTO negotiations on agriculture in a group, allied with Switzerland, Japan and South Korea, all aiming to maximize the political freedom to frame independent national agricultural policy.

Three issues predominate the agricultural negotiations: market access, domestic support, and export subsidization. All proposals thus far under negotiation indicate that Norway will be less free to design independent national agricultural policy than it was under the 1995 URAA.

In the Doha-round, negotiators have already agreed to eliminate export subsidies by the end of 2013, which takes away freedom of independent policy action regarding that type of support.

Chairman Stuart Falconer's July 2007 proposal suggests tariff reductions of 66–73 percent. Tariff reductions of this magnitude will not allow Norway to maintain agricultural producer prices at current levels, even if Norway should switch from current specific tariff rates to an *ad valorem*-based tariff system. In most cases, the latter system will increase import protection, while making Norwegian markets more vulnerable to international price fluctuations. In addition, Falconer's proposal opens so-called "sensitive products" provisions for a limited share of tariff lines. For sensitive products, tariff reduction commitments are as much as two-thirds lower than the general tariff reduction commitments. In addition, special import quotas have to be created. Therefore, the net effect of sensitive product provisions is uncertain and may vary from product to product.

The political freedom of action is expected to be maintained at a high level with regard to domestic support. Support in the amber box must be approximately halved. If Norway abolishes administrative prices, however, it creates space to manoeuvre, which it can fill with commodity price support as an incentive to maintain food production. Blue-box support must also be approximately halved. This comes as a result of an exception in Falconer's proposal. Countries like Norway with a high relative share of domestic support are exempted from the general reduction commitments regarding blue box support.

Regional price support will remain eligible for the green box. Such support must be no more than minimally production- and trade-distorting, but is not subject to support level reduction commitments.

Our sketch of the political constraints that would be imposed on Norway by the proposals currently under international negotiation imply that agriculture in northern Norway is especially exposed to the internationalisation of Norwegian agricultural policy. Northern Norway's climatic conditions and long transport distances make the production and distribution of agricultural goods costly, and even economically "marginal". In addition, there is strong interdependence between primary agriculture and the food industry, implying that political changes in either affect both.

In 2007, primary agriculture in northern Norway has added value of 1 billion Norwegian kroner to the economy, and has employed nearly 5 800 worker-years. Dairy and sheep are the main products and account together for more than 80 percent of total value added. Next in place is pork production in the county of Nordland, while goat plays an important role in Troms county. The value of goat production is less than 5 percent of agriculture's total value of production, and as such is exempt from domestic support reduction requirements (*de minimis*). It also falls below 2.5 percent of total production value, and will be exempt in any future WTO-agreement. The same consideration is true for reindeer.

In this project, an analytical tool has been developed and applied to illustrate the farm- and regional-level effects of changes in economic policy instruments for agriculture. Results at the farm level are based on NILF's farm accounts (*driftsgranskinger*). Farm accounts only exist for current types of farming and farm sizes. In order to explore possible effects of farm adjustments, larger farms and farms with low factor intensity ("extensive" farms) have been established. Results on the regional level are based on NILF's value-added model which has been updated and further regionalised for the purpose of the project. The three counties in northern Norway (Nordland, Troms and Finnmark) have been divided into ten regions with respect to natural conditions for agriculture and support zones. For these ten regions, the model calculates regional value added (i.e., total returns to labour and capital) and agricultural employment. The data stem from NILF's farm accounts and the subsidy register of the Norwegian Agricultural Authority (SLF). The base year for the calculations is 2004.

NILF has used the model to analyse scenarios that examine Norway's political freedom of action with regard to domestic support, and in particular the changes proposed by Falconer in May 2007, which included a tariff reduction of 75 percent and a tariff cap of 100 percent. The analysis of these scenarios considers neither the removal of export subsidies, the imposition of import quotas for "sensitive products", nor the exception of the general requirement to reduce blue-box support. The three main scenarios analysed differ with respect to the removal of administrative prices. The nation's income loss related to a reduction in both border protection and budget support is estimated at 10 billion Norwegian kroner. Compensation for this loss is assumed to take the form of a combination of direct price support and direct acreage and animal payments. Sensitivity analysis is used to inve-

stigate effects of changes in world market prices and alternative ways to compensate for the estimated income loss.

Chairman Falconer's most recent proposal, put forward in late July 2007, is more in line with the Norwegian position, as it no longer requires a tariff cap and provides an opening for a lower reduction requirement on blue-box support. Consequently, the economic effects on Norwegian agriculture of that proposal probably would be smaller than those of his May 2007 proposal.

The model's results indicate that the new WTO-agreement substantially impacts the economic situation of primary agriculture in Norway. The impact's size depends not only on the new WTO-agreement, but also on how Norwegian authorities implement the new agreement and how they use the remaining political freedom of action. The basic assumption that the estimated income loss is mainly compensated by acreage and animal payments implies that area-intensive production lines (e.g., suckler cows, sheep) are overcompensated, while production lines that use little acreage (e.g., pigs) face an income loss. If compensation payments are not linked to commodity production, acreage, or animals, the resultant gross margin (i.e., output minus variable costs) can be negative, while the returns to labour and capital remain positive. Such a situation may cause to farmers to adjust their farming activities to "harvest" subsidies rather than food.

An *ad-valorem*-based tariff system inflates price fluctuations in the world market, which increases the size of import price fluctuations (i.e., world market price plus *ad-valorem* tariff). However the economic situation is less affected as farm income to a large extent depends on direct support rather than market sales.

Norway is not alone in its search for how to tackle the challenges of the internationalisation of agriculture. Finland, Austria and Switzerland are obvious candidates for comparison. All three countries have revealed relatively high levels of political will to support domestic agriculture, have partially comparable farm structures, and face comparable natural conditions. But these countries have chosen different paths. Finland and Austria became members of the European Union from 1995, while Switzerland has implemented comprehensive policy reforms since 1992, with a focus on deregulation and increased use of direct (agro-environmental) payments. Although the countries' agricultural policies are different, structural adjustments leading to fewer and larger farms are progressing at about the same pace in each. Production volumes have been maintained.

To summarise, we list the following favourable and unfavourable aspects of the economic impacts of potential changes in Norwegian agricultural policy:

- + Focus on roughage-based production lines
- + Goat and reindeer exempt from reduction commitments
- + Regional (commodity-based) support in the blue box

- ± Highly dependent on budget support
- ± Highly dependent on political willingness to support agriculture in northern Norway

- Cost disadvantages compared to southern Norway
- Highly dependent on food industry

Agriculture in northern Norway is currently based on roughage-based production lines like dairy, sheep and goat. This puts northern Norway in a better position than it puts other parts of the country, since cereals production and animal production based on feed concentrates are supposed to face tighter import competition if there is a new WTO agreement. There is little doubt, however, that a sharp fall in the production of cereals, pork, eggs and poultry may force farmers in the southern parts of Norway to switch to dairy, sheep and goat thus challenging their fellow farmers further north. In relative terms, market price support contributes less to overall farm income in northern Norway. This makes farmers relatively less vulnerable to a reduction in border protection. The overall economic effect depends, however, on the size and the design of the potential compensation payments, especially whether the regional dimension of budget support is to be continued. Norwegian agricultural policy still favours agriculture in northern Norway by focusing on the ability to provide enough food in case of a crisis.

From a cost perspective, there is no doubt that agriculture in northern Norway must be regarded as “marginal”. The region faces considerable geographic and climatic challenges which affect both primary agriculture and the food industry. The dependence of primary agriculture on the food industry and vice versa especially predominates in northern Norway. It is difficult to think of one of the sectors surviving without the other.

With regard to the WTO-negotiations and to an eventual implementation of the agreement through Norwegian authorities, it will be vitally important for the agricultural and food sector in northern Norway to be permitted to operate in economic conditions that enable satisfactory profitability. Today’s absence of private firms may be taken as an indication that the economic conditions for new establishments in the food industry are not good enough.

1 Innledning

Et blikk på et Europa-kart gjør det klart at landbruket i Nord-Norge står i en særstilling når det gjelder en ytterligere liberalisering av handelen med matvarer og en reduksjon av støttenivået gjennom en eventuell ny WTO-avtale. Landbruket i Nord-Norge må betegnes som «marginalt» i et kostnadsperspektiv, dvs. at det trolig er vanskelig å finne mange andre steder i Europa som er kjennetegnet av et tilsvarende høyt kostnadsnivå. Dette gjelder ikke bare for primærjordbruket, men forplanter seg videre til næringsmiddelindustrien. Lange transportavstander krever mindre anlegg som ikke gjør det mulig å realisere stordriftsfordeler. En situasjonsbeskrivelse av nordnorsk landbruk gis i kapittel 2.

Enkel økonomisk teori tilsier at prisnedgang og reduksjon i tilskudd først og fremst går utover «marginale» områder, dvs. at det er disse som først blir tvunget til å redusere sin produksjon. Det er derfor lett å oppfatte de pågående forhandlingene i regi av WTO om en ytterligere liberalisering av handelen med matvarer som en særlig trussel mot det nordnorske landbruket. Kapittel 3 i denne rapporten beskriver internasjonaliseringen av norsk landbrukspolitikken siden 1995 og gir en detaljert oversikt over de viktigste forslagene som så langt (september 2007) har vært fremmet i de pågående WTO-forhandlingene.

Samtidig finnes det en betydelig politisk vilje til å opprettholde landbruket i Nord-Norge. Dette er nedfelt i den offisielle norsk landbrukspolitikken og virker gjennom bl.a. markedsreguleringen som krever at samvirkeorganisasjonene har mottakspåkt for bøndenes råvarer. Det er i dette spenningsfeltet det er viktig å opparbeide kunnskap om det fremtidige politiske handlingsrommet for landbruket i Nord-Norge. Kapittel 7 presenterer de økonomiske effektene av ulike scenarier for en ny WTO-avtale (definert i kapittel 6) både for enkeltbruk og nordnorske regioner. Analyseverktøyene er beskrevet i kapittel 5.

Til tross for sin særstilling i Europa er det områder som kan ligne nordnorske forhold. De nordlige områdene i Finland og Sverige samt fjellområdene i Østerrike og Sveits kan være slike eksempler. Finland og Østerrike synes interessante fordi landene synes å føre en ambisiøs regional landbrukspolitik. Sveits er interessant fordi landet ikke er medlem av EU og gjennomgår for tiden betydelige jordbrukspolitiske reformer der mer markedstilpasning og målretting av virkemidler til å fremme multifunksjonalitet vektlegges. Erfaringer fra disse landene er samlet i kapittel 4.

Rapporten avsluttes med kapittel 7 som diskuterer hovedfunnene og presenterer noen konklusjoner.

2 Nordnorsk landbruk: En situasjonsbeskrivelse

Landbruket i Nord-Norge står i 2007 for en verdiskaping på ca. 1 mrd. kroner og sysselsetter knapt 5 800 årsverk. Melk og sau er hovedproduksjonene. I Nordland har i tillegg svinehold en viss betydning, mens geitehold spiller en viktig rolle i Troms.

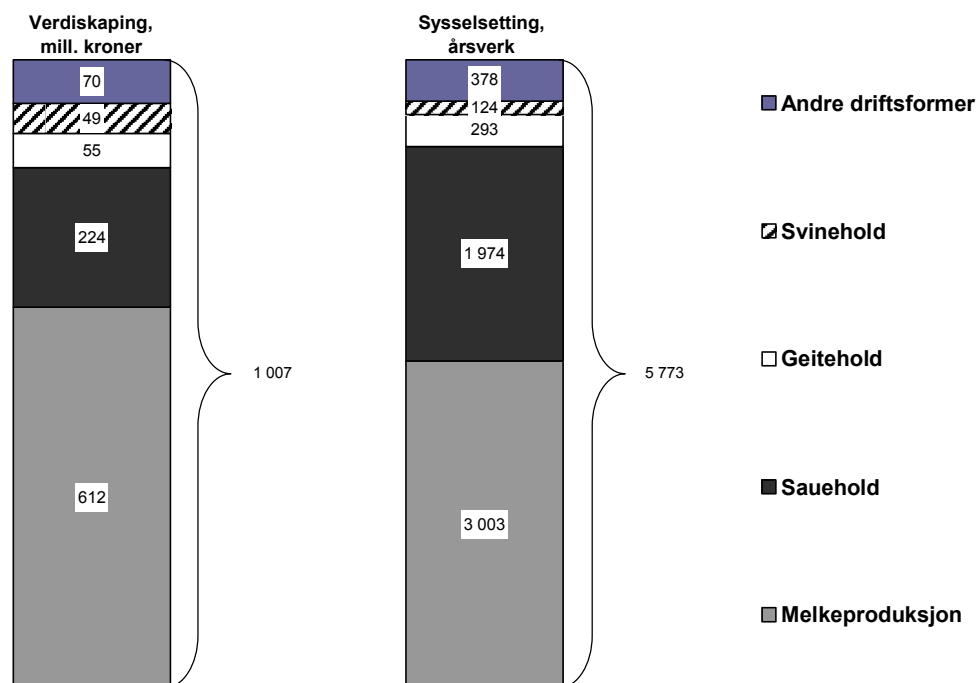
Landbruket er en viktig næring i Nord-Norge.¹ I 2007 var det omtrent 4 300 bruk fra Nord-Norge som søkte om produksjonstilskudd. Det er svært få bruk i drift som ikke søker om produksjonstilskudd. Egne beregninger basert på bl.a. produksjonstilskuddsstatistikk og driftsgranskingene for jordbruket indikerer at verdiskapingen i jordbruket i Nord-Norge i 2007 er på omtrent en milliard kroner. Verdiskaping er i dette prosjektet definert på følgende måte:

- Sum produksjonsinntekter (inkl. tilskudd) fra jordbruket
- + Familiens arbeid på nyanlegg
- Sum kostnader i jordbruket (inkl. avskrivninger, leid hjelp og jordleie)
- = Verdiskaping

Sysselsettingen er på knapt 5 800 årsverk. Skogbruk, jakt og fiske og andre tilleggsnæringer knyttet til gårdsbrukene er holdt utenom disse tallene. I figur 1.1 presenteres verdiskapingen og sysselsettingen av de ulike driftsformene i nordnorsk landbruk. Melkeproduksjonen er den klart dominerende driftsform i Nord-Norge. Den står for over halvparten av sysselsettingen i nordnorsk landbruk og nærmere to-tredjedeler av den samlede verdiskapingen. Den nest største driftsformen er

¹ Dette kapittel er basert på Stornes *et al.* (2005) og oppdatert til 2007.

sauhold. Melk og sau står til sammen for over 80 % av verdiskapingen og sysselsettingen i de tre nordligste fylkene.

Figur 2.1 Verdiskaping og sysselsetting av jordbruket i Nord-Norge i 2007

Kilde: Egne beregninger.

Søylen til venstre i figur 2.1 viser verdiskapingen av de ulike driftsformene i nordnorsk jordbruk og søylen til høyre viser hvor mange årsverk arbeidsforbruket i de ulike driftsformene representerer.

Tabell 2.1 Verdiskapingen for de ulike driftsformene i nordnorsk jordbruk (mill. kroner)

	2004	2006	2007
Melkeproduksjon	670	618	612
Sauhold	164	228	224
Geitehold	65	57	55
Svinehold	49	46	49
Andre driftsformer	59	61	70
Sum Nord-Norge	1 007	1 010	1 010

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 2.1 viser hvor stor verdiskapingen og sysselsettingen har vært i 2004, 2006 og 2007 for de ulike driftsformene i nordnorsk jordbruk. I alle disse årene har verdiskapingen i næringen vært på omtrent en milliard kroner. Derimot er sysselsettingen blitt redusert fra vel 6 100 årsverk i 2004 til knapt 5 800 årsverk i 2007.

Tabell 2.2 Sysselsettingen for de ulike driftsformene i nordnorsk jordbruk (arsverk)

	2004	2006	2007
Melkeproduksjon	3 500	3 126	3 003
Sauehold	1 754	1 971	1 974
Geitehold	354	307	293
Svinehold	153	132	124
Andre driftsformer	371	351	378
Sum Nord-Norge	6 132	5 886	5 773

Kilde: Egne beregninger.

Melkeproduksjonen er den klart viktigste driftsformen i Nord-Norge. I 2004 stod melkeproduksjonen for en verdiskaping på 670 millioner kroner. Dette er imidlertid redusert til vel 610 millioner kroner i 2007. Hovedårsaken til denne negative utviklingen er at antall melkekyr i Nord-Norge er blitt redusert i løpet av de tre siste årene. Geiteholdet har hatt en tilsvarende utvikling som melkeproduksjonen.

Saueholdet i Nord-Norge har hatt en positiv utvikling fra 2004 til 2007. Verdiskapingen i saueholdet har etter våre beregninger økt fra vel 160 millioner kroner i 2004 til vel 220 millioner kroner i 2007. Beregningene for 2004 baserer seg på tall fra driftsgranskingene i 2001, 2002 og 2003 mens verdiskapingen i 2006 og 2007 er regnet ut på grunnlag av driftsgranskingene i 2003, 2004 og 2005. Driftsresultatet i saueholdet i perioden 2003–2005 er en god del bedre enn i perioden 2001–2003. Når dyretallet i saueholdet samtidig bare er ubetydelig lavere i 2007 enn i 2004, gjør dette at verdiskapingen for driftsformen blir en god del større i 2007 enn i 2004.

Tabell 2.3 Verdiskapingen for de ulike driftsformene i Nordland (mill. kroner)

	2004	2006	2007
Melkeproduksjon	439	405	403
Sauehold	92	128	131
Geitehold	15	15	13
Svinehold	35	36	38
Andre driftsformer	42	49	49
Sum Nordland	623	634	634

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 2.3 viser at verdiskapingen for jordbruket i Nordland har økt med omtrent 10 millioner kroner fra 2004 til 2007. Ytre Helgeland er den regionen i fylket som har mest jordbruk. Verdiskapingen for jordbruket på Ytre Helgeland har økt med 20 millioner kroner fra 2004 til 2007. Den motsatte utviklingen har vi hatt i Salten. I denne regionen har verdiskapingen i jordbruket blitt redusert med 10 millioner kroner i perioden fra 2004 til 2007. For regionene Indre Helgeland og Ofoten/Vesterålen/Lofoten er verdiskapingen i 2007 omtrent like stor som i 2004.

Hvis vi sammenligner Ytre Helgeland og Salten, har disse regionene hatt motsatt utvikling når det gjelder saueholdet. Fra 2004 til 2007 økte antall vinterfôra sauer med omtrent 2 000 dyr på Ytre Helgeland mens sauetallet i Salten ble redusert med vel 1 000 i samme periode.

Tabell 2.4 viser verdiskapingen i Troms i perioden 2004–2007. I løpet av perioden er verdiskapingen blitt redusert med omtrent 10 millioner kroner.

Tabell 2.4 Verdiskapingen for de ulike driftsformene i Troms (mill. kroner)

	2004	2006	2007
Melkeproduksjon	147	130	127
Sauehold	60	83	77
Geitehold	49	43	41
Svinehold	11	8	9
Andre driftsformer	16	10	20
Sum Troms	284	274	273

Kilde: Egne beregninger.

Sør-Troms og Nord-Troms har den samme verdiskapingen i jordbruket i 2007 som i 2004. Hele tilbakegangen i Troms kommer i Midt-Troms. Denne regionen har 10 millioner mindre i verdiskaping for jordbruket i 2007 sammenlignet med 2004.

I Finnmark har verdiskapingen i jordbruket vært omtrent 100 millioner kroner både i 2004, 2006 og 2007. Tabell 2.5 viser hvordan verdiskapingen fordeler seg på de ulike driftsformene i Finnmark.

Tabell 2.5 Verdiskapingen for de ulike driftsformene i Finnmark (mill. kroner)

	2004	2006	2007
Melkeproduksjon	84	82	82
Sauehold	11	17	17
Svinehold	3	3	2
Andre driftsformer	1	2	1
Sum Finnmarks	100	103	102

Kilde: Egne beregninger.

I Finnmark som i Nordland og Troms har det vært en liten nedgang når det gjelder verdiskapingen i melkeproduksjonen. Men dette oppveises med at saueholdet har en god del mer verdiskaping i 2007 enn i 2004. Totalt sett for jordbruket i Finnmark er verdiskapingen stort sett like stor i 2007 som i 2006. Det samme bildet har vi også om vi deler fylket opp i Vest-Finnmark og i Øst-Finnmark.

3 Internasjonalisering av landbrukspolitikken

De pågående WTO-forhandlingene er for tiden det mest tydelige eksemplet på internasjonaliseringen av norsk jordbruk og jordbrukspolitikke. Ved siden av dette legger utformingen av EUs felles landbrukspolitikke og EØS-avtalen direkte og indirekte føringer for norsk virkemiddelbruk. På jordbruksområdet forhandler Norge sammen med land som Sveits, Japan og Sør-Korea som alle er opptatt av å kunne videreføre skjerming av eget jordbruk. Innenfor jordbruk dreier WTO-forhandlingene seg om tre temaer: (1) markedsadgang (tollsatser, sensitive produkter, importkvoter), (2) intern støtte (gul boks, blå boks og grønn boks) og (3) eksportstøtte. Støtte i gul boks omfatter støtte gjennom målprissystemet, grunntilskudd og transportstøtte. Alle viktige direkte tilskudd som AK-tilskuddet og produksjonstillegget for busdyr tilskudd ligger i blå boks. Velferdsordninger og miljøstøtte er viktige tiltak i grønn boks. Forslagene som så langt har blitt lagt frem i WTO-forhandlingene tilsier at det politiske handlingsrommet for utformingen av norsk jordbrukspolitikke vil bli begrenset i forhold til nåværende avtale fra 1995. Det foreløpig siste forslaget av forhandlingsleder Stuart Falconer fra juli 2007 tilsier tollreduksjoner på mellom 66–73 %, en reduksjon av gul boks og blå boks med 52,5 %, justering av kriterier i grønn boks og bortfall av eksportstøtte. Siden 2004 kan land kjøre en tvist mot andre lands interne støtte. Dette kan føre til et økt press for å endre nasjonal jordbrukspolitikke.

Norsk jordbruk har alltid vært en del av de internasjonale matvaremarkedene gjennom ulike handelsavtaler i regi av GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*), forløperen til dagens WTO (Verdens Handelsorganisasjon). Et kvantitativt importvern sørget imidlertid fram til midten av 1990-tallet for at det norske markedet i alt overveiende grad ble skjermet mot importkonkurransen og prisvariasjoner på verdensmarkedet.

På begynnelsen av 1990-tallet stod to hendelser i internasjonaliseringen av både norsk jordbrukspolitikke og norske jordbruksmarkeder sentralt: (1) Forhandlingene med EU som til slutt resulterte i at EØS-avtalen fra 1992 ble stående og (2) opp-

rettelsen av WTO og inngåelsen av Uruguay-rundens jordbruksavtale. WTO-avtalen betydde slutten på det kvantitative importvernet og innføringen av toll for alle jordbruksprodukter. Samtidig ble den interne støtten underlagt visse regler og øvre grenser for støtte. EØS-avtalen regulerer for det meste handelen med bearbejdede jordbruksprodukter (såkalte RÅK-varer). I tillegg forhandles det jevnlig om økte bilaterale kvoter for andre produkter, for eksempel ost.

På det jordbrukspolitiske planet har utviklingen i EUs felles landbrukspolitikk (CAP – *Common Agricultural Policy*) indirekte betydning for utformingen av norsk jordbrukspolitikk. Prisreduksjoner på jordbruksprodukter i EU øker differansen mellom prisnivået i Norge og EU og kan potensielt gjøre grenshandel mer attraktivt. Samtidig forandrer EUs jordbruksreformer for eksempel den siste reformen fra juni 2003 (MTR – *Mid-term review*) der det meste av de direkte tilskuddene ble gjort om til et frikoblet enkeltbrukstilskudd, EUs forhandlingsposisjon i bl.a. WTO-forhandlingene. Det forventes at MTR bidrar til at EU kan gå med på høyere tollreduksjoner og lavere tak på intern støtte. Dette vil i så fall påvirke det endelige forhandlingsresultatet i WTO siden EU er en sentral aktør i disse forhandlingene ved siden av USA, Brasil og India.²

En annen viktig internasjonal aktør for utviklingen jordbrukspolitikken er OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). OECD består av de fleste av verdens industrialiserte land. Organisasjonen observerer ulike politikkområder i sine medlemsland (bl.a. industripolitikk, utdanningspolitikk, jordbrukspolitikk) og kommer ofte med faglig baserte forslag om politikktutforming. Siden 1980-tallet har OECD jevnlig dokumentert utviklingen i jordbrukspolitikken i sine medlemsland, herunder Norge, og etter hvert også land utenfor OECD. OECD analyserer effekter av jordbrukspolitiske tiltak og kommer delvis med konkrete anbefalinger for politikkreformer. Organisasjonen kartlegger videre endringer i virkemidler og overføringer mellom forbrukere/skattebetalere og bøndene. En del av OECDs evalueringssystem er PSE-indikatoren (Producer Support Estimate) som grupperer virkemidlene i forhold til hvordan disse implementeres. Indikatoren gjør at (det absolutte og relative) nivået av støtten til jordbruket kan sammenlignes mellom land. Tradisjonelt hører Norge blant de land der det relative støttenivået til jordbruket ligger høyest.

De nåværende forhandlingene i WTO om en liberalisering av handelen med jordbruksvarer er forankret i den gjeldende WTO-avtalen fra 1995 (Uruguay-runden) der det ble stadfestet at nye forhandlingene skulle starte etter at resultatet av Uruguay-runden var ferdig implementert i 1999. På denne bakgrunn ble det startet samtaler tidlig i år 2000. På ministerkonferansen i Doha i november 2001 ble WTO-landene enige om å starte en ny forhandlingsrunde (den såkalte Doha-runden) der jordbruk ble inkludert. Doha-runden omfatter mange andre forhandlingsområder i tillegg til jordbruk; blant annet industrivarer (bl.a. fisk), tjenester og immaterielle rettigheter (TRIPS). For jordbrukets del står tre områder sentralt: markedsadgang, intern støtte og eksportstøtte (jf. tekstboks 1). Forhandlingene

² Den årlige publikasjonen Utsyn over norsk landbruk (NILF div.) gir en mer utfyllende presentasjon av utviklingen i internasjonal jordbrukspolitikk.

skulle etter planer vært sluttført innen 1. januar 2005. Imidlertid sprakk tidsskjemaet og forhandlingene stoppet opp flere ganger. Samtalene ble suspendert så sent som sommeren 2006.

Tekstboks 1 Forhandlingsemner innen jordbruk

- **Intern støtte**
 - Gul boks: Handels- og produksjonsvridende støtte. Består av tre elementer:
 - 1) Verdien av forskjellen mellom norsk malpris og fast verdensmarkedspris.
 - 2) Produksjonsrelatert budsjettstøtte som grunntilskudd og transporttilskudd
 - 3) *De minimis*: Unntak for produksjoner med mindre enn 5% av samlet verdiskaping.
 - Bla boks: Handels- og produksjonsvridende støtte underlagt produksjonsbegrensninger. Eksempler: Areal- og kulturlandskapstilskudd, produksjonstilskudd husdyr
 - Grønn boks: Minimalt handels- og produksjonsvridende støtte. Eksempler: Miljøstøtte, investeringsstøtte, velferdstiltak, regionale tiltak, transportstøtte til kraftfor
- **Markedsadgang**
 - Tollsatser: Krone-toll (kr/kg) eller %-toll [ad valorem] (% av importpris)
 - Sensitive produkter: Produkter med lavere tollreduksjon
 - Importkvoter i forbindelse med ...
 - ... sensitive produkter
 - ... fortsatt tollvern over 100%
- **Eksportstøtte**
 - Avskaffes innen 2013

WTO omfatter pr. juli 2007 151 medlemsland. Alle land må være enige om en avtale for at den skal kunne settes ut i livet. For å gjøre forhandlingene enklere har landene gruppert seg i forhold til sammenfallende interesser (jf. tekstboks 2). Norge er bl.a. med i G-10 som består av matvareimporterende i-land som ønsker å beskytte eget jordbruk. Japan, Korea og Sveits er andre viktige land i denne gruppen. Motparten til G-10 kan sies å være Cairns-gruppen som består av eksportorienterte i-land og G-20 som domineres av eksportorienterte u-land.

G-4 har så langt i forhandlingene hatt en viss lederrolle, dvs. at uten at landene i G-4 kommer til enighet først kan det ikke bli en avtale. Dette har fått mange land utenfor G-4 til å beskyldte G-4 og WTO-sekretariatet for lukkethet i forhandlingene. G-4 er nå utvidet til G-8, og det virker som om denne gruppen er blitt enda mer utvidet til G-12.

- **G-10:** Japan, Korea, Sveits, Norge, Island m.fl.
- **G-20:** Argentina, Brasil, Chile, Kina, India, Indonesia, Mexico, Sør-Afrika, Uruguay m.fl.
- **Cairns-gruppe:** Argentina, Australia, Brasil, Canada, Chile, Indonesia, New Zealand, Sør-Afrika m.fl.
- **«Friends of multifunctionality»:** EU, Island, Japan, Korea, Norge, Sveits
- **G-33 («Friends of special products»):** Bolivia, Guatemala, India, Indonesia, Korea, Peru, Tyrkia m.fl.
- **G-90:** 64 land fra Afrika, Karibien og Pasifik samt minst-utviklede land
- **G-4:** Brasil, India, USA og EU
- **G-8:** G-4 + Argentina, Australia, Canada, Japan
- **G-12:** G-8 + Kina, Indonesia, Sør-Afrika og Jamaica

Pr. august 2007 foreligger det flere dokumenter som utgangspunkt for en endelig forhandlingsløsning. En første rammeavtale på jordbruk ble inngått i juli 2004. Avtalen avklarer en del prinsipper rundt tollreduksjoner og reduksjon av intern støtte, men inneholder ingen konkrete tall. I forkant av WTO-ministermøtet i Hong Kong i desember 2005 ble det lagt fram en rekke forslag fra enkeltland eller grupper av land, som var ment å presisere rammeverket fra juli 2004. Verken på ministermøtet i Hong Kong eller på WTO-hovedrådsmøtet sommeren etter (juli 2006), klarte landene å bli enige om en avtale. Sommeren 2006 ble forhandlingene derfor suspendert, dvs. lagt på is inntil videre. Våren 2007 ble det på nytt tatt et initiativ for å rekke en avtale innen utgangen av 2007. Det foreløpig siste dokument er formulert av formannen i WTOs jordbrukskomité, Stuart Falconer, og ble lagt frem i slutten av juli 2007. Dokumentet er basert på rammeavtalen fra juli 2004 samt andre forslag og søker å tallfeste reduksjonsforpliktelser og klargjøre andre detaljer.

I det følgende presenteres Falconers siste utspill fra juli 2007 («Falconer») og sammenlignes med forslag fra EU («EU») og G-20 («G-20») som består av eksportorienterte utviklingsland. Falconer har selv antydnet at en potensiell forhandlingsløsning ligger i skjæringspunktet mellom forslagene til EU og G-20. I tillegg presenteres Norges forhandlingsforlag innenfor G-10 («G-10») gruppen som representerer matimporterende i-land som ønsker å beskytte eget jordbruk. Presentasjonen tar for seg markedsadgang (jf. tabell 3.1) og intern støtte (jf. tabell 3.3). Når det gjelder eksportstøtte, ble det på ministermøtet i Hong Kong avtalt at denne skal avvikles innen 2013. Norge eksporterer pr. dags dato ca. 10 % av sin melkeproduksjon og som regnes som subsidiert eksport. Denne eksporten må derfor avvikles innen 2013.

Tabell 3.1 WTO-forslag angående markedsadgang

	G-10	G-20	EU	Falconer
Tollreduksjon i forhold til dagens %-tollsats	< 20: 27 % 20–50: 31 % 50–70: 37 % > 70: 45 %	< 20: 45 % 20–50: 55 % 50–75: 65 % > 75: 75 %	< 30: 35 % 30–60: 40 % 60–90: 50 % > 90: 60 %	< 20: 48–52 % 20–50: 55–60 % 50–75: 62–65 % > 75: 66–73 %
Tolltak	Nei	100 %	100 %	Nei. Økte importkvoter hvis > 5 % av tollinjer etter reduksjon > 100 %
Sensitive produkter	10–15 % av tollinjene	Svært begrenset	< 8 % av tollinjene, avvik 20–40 %-poeng redusert toll, tollkvoter 5–32 %	6–8 % av tollinjene 1/3–2/3 redusert toll tollkvoter tilsv. hhv. 4–6 % av forbruket

Kilde: WTO 2007c (Falconer), NILF 2005 og LMD 2007 (G-10, G-20, EU)

Tollsatsene skal reduseres i forhold til hvor høye de er i utgangspunktet. Mange av de viktigste jordbruksproduktene i Norge har pr. i dag tollsatser som er over 100 %. Norge har selv foreslått å redusere sine tollsatser med inntil 45 %, men andre land har krevd betydelig høyere reduksjoner. Falconers dokument fra juli 2007 foreslår en reduksjon av de høyeste tollsatsene med mellom 66–73 %. Med dette nivået går Falconer heller i retning mot G20s forslag enn EUs forslag.

Både G-20 og EU går inn for et absolutt tolltak på 100 %, noe G-10 går kraftig imot. Falconer foreslår at det ikke skal være tolltak, men at et land skal «betale» med høyere importkvoter dersom mer enn 5 % av et lands tollinjer forblir over 100 % etter at tollreduksjonen er gjennomført. En tollinje er her betegnelsen på et jordbruksprodukt definert med en 8-sifret kode (for eksempel 04.05.0000 «smør»). Hvordan dette regnestykket slår ut for Norge illustreres i tabell 3.2.

Tabell 3.2 Tollsats ved Falconers forslag

	Dagens WTO-avtale		Falconer maks		Falconer min	
	Antall	Andel (%)	Antall	Andel (%)	Antall	Andel (%)
0–20 %	782	43	832	46	829	46
20–50 %	62	3	416	23	237	13
50–75 %	61	3	196	11	251	14
> 75 %	904	50	365	20	492	27
Sum tollinjer	1 809	100	1 809	100	1 809	100
> 100 %	821	45	110	6	344	19

Kilde: Egne beregninger.

I dag har Norge rundt 1 800 tollinjer på 8-sifret nivå for produkter som er definert som jordbruksprodukter i WTO. Over fire av ti av disse produktene har allerede en tollsats under 20 %, mens de viktigste jordbruksvarer har en tollsats over 75 % og rundt 820 tollinjer har en tollsats over 100 %. Dersom tollsatsene reduseres i forhold til den øvre grensen i Falconers forslag («Falconer maks»), vil 110 tollinjer eller 6 % av alle tollinjene forbli over 100 %. Dette betyr en ytterligere økning i tollkvoter siden grensen for å unngå tollkvoter utover det avtalen eller inneholder, går på 5 % av alle tollinjene. Forskjellen mellom 5 % og 6 % er imidlertid ikke særlig stor. Bildet er annerledes dersom den nedre grensen i Falconers forslag («Falconer min») blir realitet. I så fall vil 19 % av alle tollinjene (eller rundt 340 tollinjer) fortsatt ligge over 100 %.

Blant de produktene som etter en tollreduksjon vil ligge over 100 % er det levende dyr, kjøttprodukter, meierivarer og enkelte bearbeidede kjøttbaserte matvarer (for eksempel pøse og pålegg). Blir den nedre grensen i Falconers forslag («Falconer min») gjeldende, vil også korn, mel og kornprodukter ha en tollsats over 100 %.

I dette regnestykket er det ikke tatt hensyn til sensitive produkter. Hensikten med sensitive produkter er å beholde et høyere importvern. Det er derfor stor sannsynlighet for at tollsatsen på sensitive produkter vil være over 100 %. Dette vil igjen øke antall tollinjer som forblir over 100 % slik at dette må «betales» med ytterligere importkvoter.

Falconers forslag angående sensitive produkter tar utgangspunkt i EUs forslag når det gjelder antall tollinjer som kan defineres som sensitive. For at et sensitivt produkt tillates kreves en tollreduksjon som kan være maksimalt 1/3 av den ordinære tollreduksjonen. Eksempelvis har meierismør i dag en tollsats på 343 %. Med ordinær tollreduksjon på 66 % («Falconer min») vil den nye tollsatsen ligge på 117 %. Hvis en definerer smør som sensitivt produkt og velger lavest mulig tollreduksjon (1/3 av 66 % = 22 %), vil tollsatsen kunne ligge på 302 %. I så fall må det åpnes for nye tollkvoter på smør på mellom 3–5 % av innenlands forbruk, dvs. på mellom 405 – 675 tonn (tall for 2004). I 2004 var importen på ca. 300 tonn. Samtidig vil tollsatsen på smør ligge over 100 % dersom det defineres som sensitivt produkt (mens det vil ligge under 100 % ved «Falconer maks»). Det betyr økt sannsynlighet for at over 5 % av tollinjene vil ligge over 100 % etter tollreduksjonen. Eksemplet illustrerer at det kan være gunstig å velge produkter som sensitive, der importen allerede i dag er høyere enn 5 % av innenlands forbruk eller der norsk produksjon forventes å gå ned. I så fall vil de nyopprettede tollkvotene «forstyrre» markedsbalansen i Norge i mindre grad.

Den interne støtten består av flere elementer: Gul boks eller AMS (Aggregate Measurement of Support), *de minimis*, blå boks og grønn boks.

Gul boks består igjen av to elementer: Verdien av importvernet målt mot en fast referansepris (verdensmarkedspris i perioden 1986–88) og særlig produksjons- og handelsforstyrrende budsjettstøtte (for eksempel prisstøtte av typen grunntilskudd og transportstøtte).

De minimis er produksjons- og handelsvridende støtte som ikke «teller med» fordi den gis til produksjoner der deres verdiskaping står for mindre enn 5 % av jord-

brukets samlede produksjonsverdi. For Norges vedkommende er geitemelk et eksempel. Målprisen for og grunntilskudd til geitemelk har den samme produksjons- og handelsvridende effekt som målprisen for og grunntilskudd til kumelk. Med under 1 % av den samlede produksjonsverdien (2004) er støtten til geitemelk imidlertid unntatt fra reduksjonsforpliktelser i gul boks. Det samme argumentet brukes for reinkjøtt som i likhet med geitemelk er unntatt reduksjonsforpliktelser.³

Tabell 3.3 WTO-forslag angående internstøtte

	G-10	G-20	EU	Falconer
Sum intern-støtte (AMS/gul boks, <i>de minimis</i> , bla boks)	Ikke lagt fram forslag	< 10 mrd. \$: 70 % 10–60 mrd. \$: 75 % > 60 mrd. \$: 80 %	Andre: 50 % USA: 60 % EU, Japan: 70 %	< 10 mrd. \$: 50–60 % 10–60 mrd. \$: 66–73 % > 60 mrd. \$: 75–85 %
AMS/gul boks	Ikke lagt fram forslag	< 15 mrd. \$: 60 % 15–25 mrd. \$: 70 % > 25 mrd. \$: 80 %	Andre: 50 % USA: 60 % EU, Japan: 70 %	< 15 mrd. \$: 45 % 15–40 mrd. \$: 60 % > 40 mrd. \$: 70 % Tillegg for land med høy relativ AMS: < 15 mrd. \$: 52,5 % 15–40 mrd. \$: 70 %
Bla boks	< 5 % av jordbrukets produksjonsverdi	< 2,5 % av jordbrukets produksjonsverdi, justering av kriterier	< 5 % av jordbrukets produksjonsverdi	< 2,5 % av jordbrukets produksjonsverdi Unntak: Samme reduksjon som AMS for land med > 40 % av sum internstøtte i bla boks
Grønn boks	Uendret	Begrensninger	Uendret	Justering av kriterier

Kilde: WTO 2007c (Falconer), NILF 2005 og LMD 2007 (G-10, G-20, EU).

Blå boks inneholder direkte tilskudd som regnes som mindre produksjons- og handelsforstyrrende fordi støtteutbetalingene er underlagt visse restriksjoner. De viktigste norske direkte støtteordningene som areal- og kulturlandskapstillegget, produksjonstilskuddet i husdyrproduksjonen, driftstilskudd i melkeproduksjonen og distriktstilskuddene er pr. 2001 (siste år med offisiell WTO-notifikasjon) plassert i blå boks.

Den grønne boksen inneholder alle andre direkte tilskudd til jordbruket (for eksempel investeringsstøtte, miljøprogram, velferdstiltak og utgifter til forskning og rådgivning). Disse regnes som minimalt produksjons- og handelsforstyrrende.

³ Utover dette diskriminerer WTOs jordbruksavtale ikke i forhold til hvem som mottar støtte. Det er ingen egne regler for enkelte befolkningsgrupper. Innenfor grønn boks finnes det imidlertid en kategori regionale tilskudd som nasjonale myndigheter kan benytte til å støtte de produktene regionale befolkningsgrupper produserer og lever av. Det er som kjent ikke noe tak på grønn boks. På denne bakgrunn konkluderer Kjuus *et al.* (2006) med at WTO isolert sett har liten innvirkning på reinkjøtt.

Falconers forslag innebærer i utgangspunktet en reduksjon av den gule boksen med 45 %. Siden Norge har en høy relativ andel AMS, øker reduksjonsforpliktelsen til 52,5 %. Gul boks skal reduseres i forhold til taket på gul boks i gjeldende WTO-avtale som er 11,5 mrd. kroner for Norges vedkommende. Det nye taket på gul boks blir da 5,4 mrd. kroner. Siden Norge pr. i dag ligger opp under taket på gul boks innebærer dette en reell reduksjonsforpliktelse på 6,1 mrd. kroner. Denne kan tas ved å redusere/fjerne målpriser eller ved å redusere/fjerne budsjettstøtten i gul boks (for eksempel grunntilskudd).

Når det gjelder blå boks, skal den i utgangspunktet reduseres til 2,5 % av jordbrukets produksjonsverdi, dvs. rundt 560 mill. kroner. Siden Norge har en relativ høy andel av sin interne støtte notifisert i blå boks, anvendes i stedet samme reduksjonsforpliktelse som for den gule boksen, dvs. 52,5 % i forhold til summen av blå boks i perioden 1995–2000. Dette gir da et nytt tak på blå boks på 3,5 mrd. kroner. I 2004 hadde Norge (uoffisielt) ca. 7,7 mrd. kroner notifisert i blå boks. Dersom en tar hensyn til at areal- og kulturlandskapstillegget i sin helhet skal flyttes over i grønn boks, reduseres den notifiserte støtten i blå boks til 4,4 mrd. kroner. Det betyr at blå boks må reduseres med 0,9 mrd. kroner i forhold til 2004.

Grønn boks omfatter støtteordninger som er minimalt produksjons- og handelsvridende og som ikke er underlagt reduksjonsforpliktelser. Grønn boks er delt inn i forskjellige kategorier som for eksempel utgifter knyttet til matvaresikkerhet, frikoblet inntektsstøtte, kompensasjon for naturskader, førtidspensjonering, investeringstilskudd, miljøprogram, regionale tilskudd og velferdstiltak. I et nordnorsk perspektiv er det også viktig å nevne at transportstøtte til kraftfôr ligger i grønn boks. Falconers forslag inneholder endringer i forhold til noen av gruppene, for eksempel frikoblet inntektsstøtte. Her klargjøres definisjonen ved at referanseperioden for støtteutbetalingen ikke bare skal ligge fast, men at den også skal være historisk og at den ikke skal endres. Den skal kun kunne endres dersom det ikke fører til økte utbetalinger. Forslaget inneholder ikke særlige endringer for de kategoriene der Norge har mye av sin grønne støtte. Det foreslås heller ikke endringer i kategorien for miljøprogram der Norge ønsker å notifisere areal- og kulturlandskapstillegget. For u-land inneholder Falconers forslag noen lettelser.

Ved siden av markedsadgang og intern støtte, er eksportstøtte det tredje forhandlingsområdet på jordbruk. Det er allerede vedtatt at eksportstøtten skal fases ut innen 2013. Dette vil først og fremst ramme eksport av ost som i dag står for 10 % av norsk melkeproduksjon og som vil bli svært ulønnsom dersom det ikke lenger kan eksporteres med eksportstøtte. En kan tenke seg flere muligheter for hvordan bortfall av muligheten for subsidiert eksport vil slå ut for norsk jordbruk. Det mest dramatiske vil være at 10 % av melkeproduksjonen må bort, enten gjennom statlig oppkjøp av melkekvote eller gjennom kutt i eksisterende melkekvoter. Et annet alternativ er at melken søkes delvis eller helt omsatt innenlands, for eksempel som subsidiert skolemelk eller gjennom økt forbruk grunnet lavere priser på meieriprodukter. Et tredje alternativ er å redusere den norske prisen på ost ned til nivået på verdensmarkedet. Da vil eksport av ost ikke lenger ansees som subsidiert eksport. Et fjerde alternativ er å støtte all norsk osteproduksjon, for eksempel gjennom prisutjevningsordningen for meierivarer (PU). PU-systemet

innebærer avgifter og tilskudd for meieriprodukter. Eksempelvis betaler meierier som produserer konsummelk en PU-avgift, mens meiereier som produserer skummetmelkpulver mottar et tilskudd. Systemet er selvfinansierende ved at sum avgift og sum tilskudd skal være like store. Formålet med prisutjevningsordningen er å regulere prisdifferensieringen av melk som råvare til ulike anvendelser. Dermed skal det sikres en lik melkepris for bonden uavhengig av regional lokalisering og melkeanvendelse. Samtidig skal systemet føre til et høyere forbruk av meierivarer totalt sett. Innenfor rammen av dette prosjektet har det ikke vært mulig å belyse de økonomiske konsekvensene av disse forslagene, og heller ikke hvordan disse ville slått ut for Nord-Norge.

Tekstboks 3. Handlingsrom for utformingen av norsk jordbrukspolitikk ved ulike forhandlingsforslag

<ul style="list-style-type: none"> • Intern støtte <ul style="list-style-type: none"> ○ Tak på gul boks (mill. kr) 				
I dag	G-10	G-20	EU	Falconer
11 449	???	4 580	5 725	5 438
<ul style="list-style-type: none"> ○ Bla boks (mill. kr) 				
2001/2006	G-10	G-20	EU	Falconer
7 330 / 4 075	???	ca. 550	ca. 1 000	3 482
<ul style="list-style-type: none"> ○ Grønn boks: Omtrent samme handlingsrom som i dag 				
<ul style="list-style-type: none"> • Markedsadgang (tollsatser over 100%) 				
I dag	G-10	G-20	EU	Falconer
45%	32%	5%	24%	6-19%
<ul style="list-style-type: none"> • Eksportstøtte: Ingen handlingsrom 				

Et annet viktig aspekt i WTO-forhandlingene er bortfallet av den såkalte «fredsklausulen» som fram til 2004 hindret at et land kunne bringe et annet lands støtteordninger inn for WTOs tvisteløsning. Etter fredsklausulens opphør har det vært mulig å kjøre en tvist mot andre lands subsidier i henhold til WTOs subsidieavtale, og det er da også tegn til at flere land har begynt å ta i bruk denne muligheten. Hvert enkelt land vurderer selv hvordan ulike støtteordninger skal notifiseres og om de dermed er underlagt reduksjonsforpliktelser. Gjennom tvisteløsning vil det nå komme klarere fram hvordan WTOs landbruksavtale skal tolkes. Det har oppstått økt politisk usikkerhet omkring spørsmålet om legaliteten ved eksisterende støtteordninger, hvordan de kategoriseres, og dermed om landene oppfyller sine WTO-forpliktelser.

Et ferskt eksempel på tvist med potensielt store konsekvenser for nasjonal jordbrukspolitikk er Canadas klage på amerikanske støtteordninger i forhold til mais-

produksjon. Canada krevde den 8. januar 2007 konsultasjoner med USA under WTOs tvisteløsningsprosedyre. Tre forhold vedrørende den amerikanske landbrukspolitikken, og da spesielt på maisområdet, står sentralt.

Det første forholdet gjelder USAs interne støtte der Canada mener at USA har overskredet sitt tak på gul boks i perioden 1999 til 2005 med unntak av 2003. I forhold til maisproduksjonen som markedsprisstøtte (for eksempel *marketing assistance loans*, *market loan gains* og *loan deficiency payments*) og direkte støtteordninger (*production flexibility contract payments*, *fixed direct payments* og *counter-cyclical payments*). USA innførte disse tiltakene som en del av jordbruksloven fra 1996 og jordbruksloven fra 2002. Landet underbygger sin påstand med henvisning til WTOs subsidieavtale og hevder at USAs subsidiering av mais har ført til betydelige prisforstyrrelser i det canadiske markedet. Canada stiller på denne måten spørsmålsteget ved legaliteten under WTO-regelverket ved flere av kjerneordningene i amerikansk jordbrukspolitikk.

Det andre forholdet gjelder om USAs bruk av garantier for eksportkreditt er en illegal form for eksportstøtte. Canada bygger her på en tvistesak mellom Brasil og USA om garantier for eksportkreditt for bomull. Brasil stevnet USA inn for WTO og fikk medhold i at garantier for eksportkreditt faktisk er å betrakte som eksportstøtte. Dette gjelder ikke bare for bomull, men for alle produkter som omfattes av ordninger med garantier for eksportkreditt. Konklusjonen i denne tvisten innebar at produktene omfattes av WTOs forpliktelser angående reduksjon av eksportstøtte – både på verdibasis og mengdebasis.

Det tredje forholdet Canada argumenterer med er at USAs interne støtte faktisk er høyere enn reduksjonsforpliktelsene tilsier. Noe av bakgrunnen for disse anklagene kan igjen spores tilbake til tvistesaken mellom Brasil og USA om bomull. I denne saken argumenterte Brasil, og fikk medhold i, at USAs *Production Flexibility Contract Payments* (PFC) og *Direct Payments* (DP) for bomull ikke kvalifiserer for notifisering som frikoplet støtte i grønn boks slik USA har gjort. Brasils argument gikk ut på at frukt, grønnsaker og villris ikke er omfattet av PFC og DP. Dermed tilskrives disse ordningene en produksjonsvridende effekt. Følgelig kan ikke PFC og DP være i grønn boks, men må flyttes til intern støtte (gul boks). Canada går nå et skritt videre og hevder at dette ikke bare må gjelde for bomull, men for alle produkter som er omfattet av PFC og DP, som blant annet hvete, mais, bygg, havre, ris, soyabønner og andre oljefrø. I tillegg mener Canada at også *Counter-Cyclical Payments* (CCP) burde flyttes fra grønn boks til gul boks. Effekten av dette vil være at USA overskrider sitt tak på gul boks i alle år fra og med 1999 med unntak for 2002 og 2003. I henhold til WTO-regelverket forpliktet dermed USA til å foreta betydelige reduksjoner i støttenivået. USA fremholder imidlertid at CCP vil kunne plasseres i blå boks slik at taket på gul boks dermed ikke vil være overskredet.

I februar 2007 ble det holdt såkalte konsultasjoner mellom USA og Canada uten at disse førte frem til et omforent resultat. Canada krevde i juni 2007 å få opprettet et WTO-panel som skal dømme i saken. Der står saken pr. dags dato. Panelets konklusjoner kan ankes til WTOs ankeorgan, slik at det kan ta relativt lang tid før endelig dom er på plass. Bomullsaken mellom Brasil og USA startet i september 2002 med at Brasil krevde konsultasjoner med USA. Et panel ble først etablert seks

måneder etterpå, og rapporten fra panelet forelå september 2004. USA anket flere av panels konklusjoner, og ankeorganets rapport ble publisert i mars 2005, nærmere 2 ½ år etter at saken startet. Til tross for at ankeorganet har gitt sin endelige vurdering, er ikke saken over enda. Brasil har klaget USA inn til WTO igjen for å avklare hvorvidt USA har endret sine ordninger i tråd med panelets og ankeorganets konklusjoner. En rapport i saken er ventet i juli 2007.

I en rapport utarbeidet for den amerikanske kongressen (CRS 2007) hevdes det at maissaken mellom Canada og USA kan skape presedens for mulige fremtidige klager mot USAs støtteordninger. Dette er noe av bakgrunnen for den store interessen for saken, der blant annet EU, Argentina, Australia og Brasil har meldt seg på som interesserte tredjeparter og vil følge saken som observatører og kan komme med innspill som interessenter. Fredsklausulens opphør har dermed ført til at «roen» omkring nasjonale støtteordninger er over, og mye tyder på at det framover vil bli en mer aktiv prosess med avklaringer av legaliteten av ulike støtteordninger under WTO-regelverket.

For Norge er det særlig spørsmålet om hva som aksepteres som grønn støtte som har betydning. Norge har notifisert en rekke tiltak i grønn boks, som for eksempel investeringsstøtte, miljøprogrammer og velferdstiltak. Disse virkemidlene regnes som forholdsvis «sikre». Noe mer usikkerhet er kanskje knyttet til prisnedskrivningstilskuddet for norsk korn. Ordningen er notifisert i grønn boks som tiltak for å bidra til å opprettholde matvaresikkerheten, men har som pristøtte en klar produksjonsvridende effekt.

Med sitt lille hjemmemarked og svært begrensede jordbrukseksport, vil sannsynligvis ikke Norge være den fremste kandidaten til å få sine støtteordninger klagt inn for WTO. Samtidig er Norge et av de mest jordbruksproteksjonistiske landene i WTO og blir jevnlig kritisert for dette av en rekke land i WTOs handelspolitiske gjennomganger. Det er derfor en mulighet at Norge kan få sine støtteordninger klagt inn for WTO ut i fra prinsipielle hensyn. En interessant sak som kan reises er ellers hvorvidt EUs nye enkeltbrukstilskudd oppfyller klassifiseringen som frikoblet støtte i grønn boks. Det kan også hevdes at noen av Sveits' direkte tilskudd heller burde notifiseres i blå boks istedenfor grønn boks.

Det prinsipielt viktige med fredsklausulens opphør er at det i økende grad er WTOs rettsorganer som avgjør hvordan landbruksavtalen skal tolkes og forstås, ikke minst i forhold til grønn, blå og gul boks, og hvorvidt ulike støtteordninger er legale under denne avtalen og subsidieavtalen. Dette vil på sikt bidra til at WTO kan etablere en felles forståelse og fortolkning av kriteriene for gul, blå og grønn boks, slik at det blir en mer lik, rettferdig og forutsigbar behandling av de enkelte landenes støtteordninger. Den kortsiktige ulempen er at det i første omgang vil skapes større usikkerhet rundt de internasjonale rammebetingelsene for handelen med landbruksprodukter, siden det i utgangspunktet er usikkert hvor mange tvistesaker som vil bli ført og i hvilken grad etablerte støtteordninger er legale og dermed «levedyktige» under WTO-regelverket. Utfallet av tvistesakene *kan* føre til et økt press for å endre nasjonal landbrukspolitik, slik vi allerede ser tendenser til i USA.

4 Erfaringer fra andre land

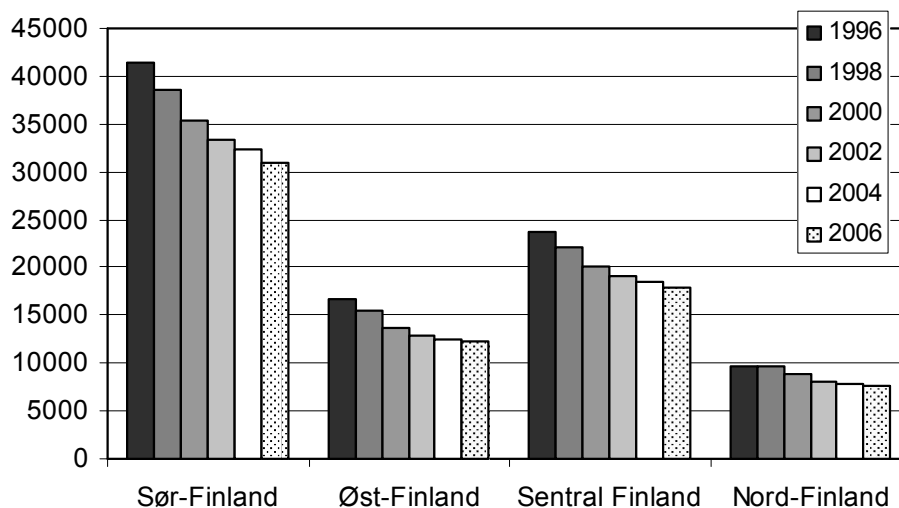
I et jordbruksperspektiv er det naturlig å sammenligne Norge med Finland, Østerrike og Sveits. Alle tre landene er opptatt av sitt jordbruk, har delvis lignende næringsstruktur og lignende naturlige forhold. Landene har imidlertid valgt ulike modeller for å tilpasse seg internasjonaliseringen av jordbrukspolitikken. Finland og Østerrike ble medlemmer av EU i 1995, mens Sveits har gjennomført svært omfattende reformer siden begynnelsen av 1990-tallet med fokus på mindre (markeds-)regulering og økt bruk av direkte produksjonsuavhengige tilskudd. Til tross for de ulike løsningene viser det seg at strukturutviklingen i retning mot større og færre bruk er omtrent likt i alle de tre undersøkte landene samt Norge og at produksjonsvolumene stort sett har blitt opprettholdt.

Erfaringer fra andre land kan være et viktig bidrag i debatten om det fremtidige nordnorske jordbruket, selv om det trolig ikke finnes et område i Europa som har akkurat de samme forutsetningene og som står overfor akkurat de samme utfordringene som Nord-Norge. Men det finnes områder i Europa som har lignende klimatiske forhold, som har en lignende næringsstruktur og som har lignende utfordringer i form av befolkningsreduksjon. Blant disse hører regioner i Finland, Østerrike og Sveits.

4.1 Finland

Finland er interessant i et sammenligningsperspektiv fordi landet synes å føre en så ambisiøs landbrukspolitikk som mulig innenfor CAPs rammer. Finland er videre lite glad for omleggingen av CAP mot produksjonsuavhengige arealtilskudd. Litteratur som tar for seg effekter av frikobling for finsk landbruk konkluderer med

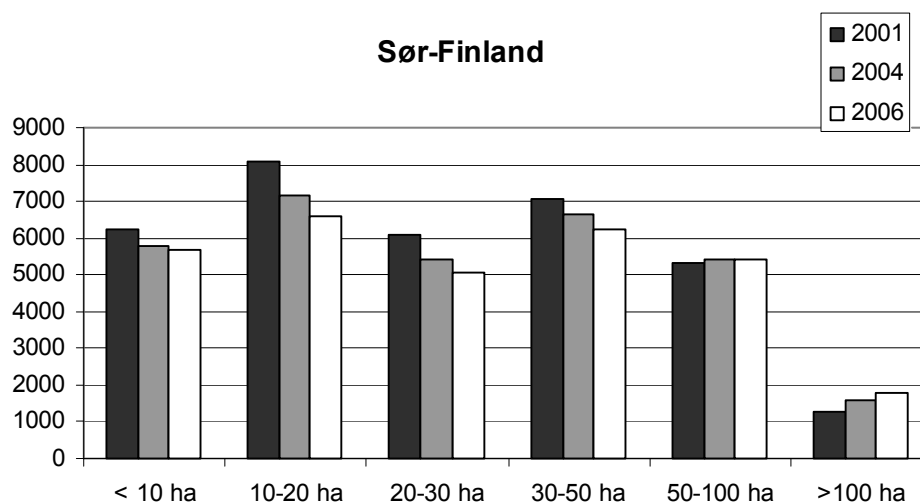
redusert produksjon (Lethonen 2004). Fremstillingen av utviklingen i finsk jordbruk siden 1995 er for det meste basert på Niemi og Ahlstedt (2007).

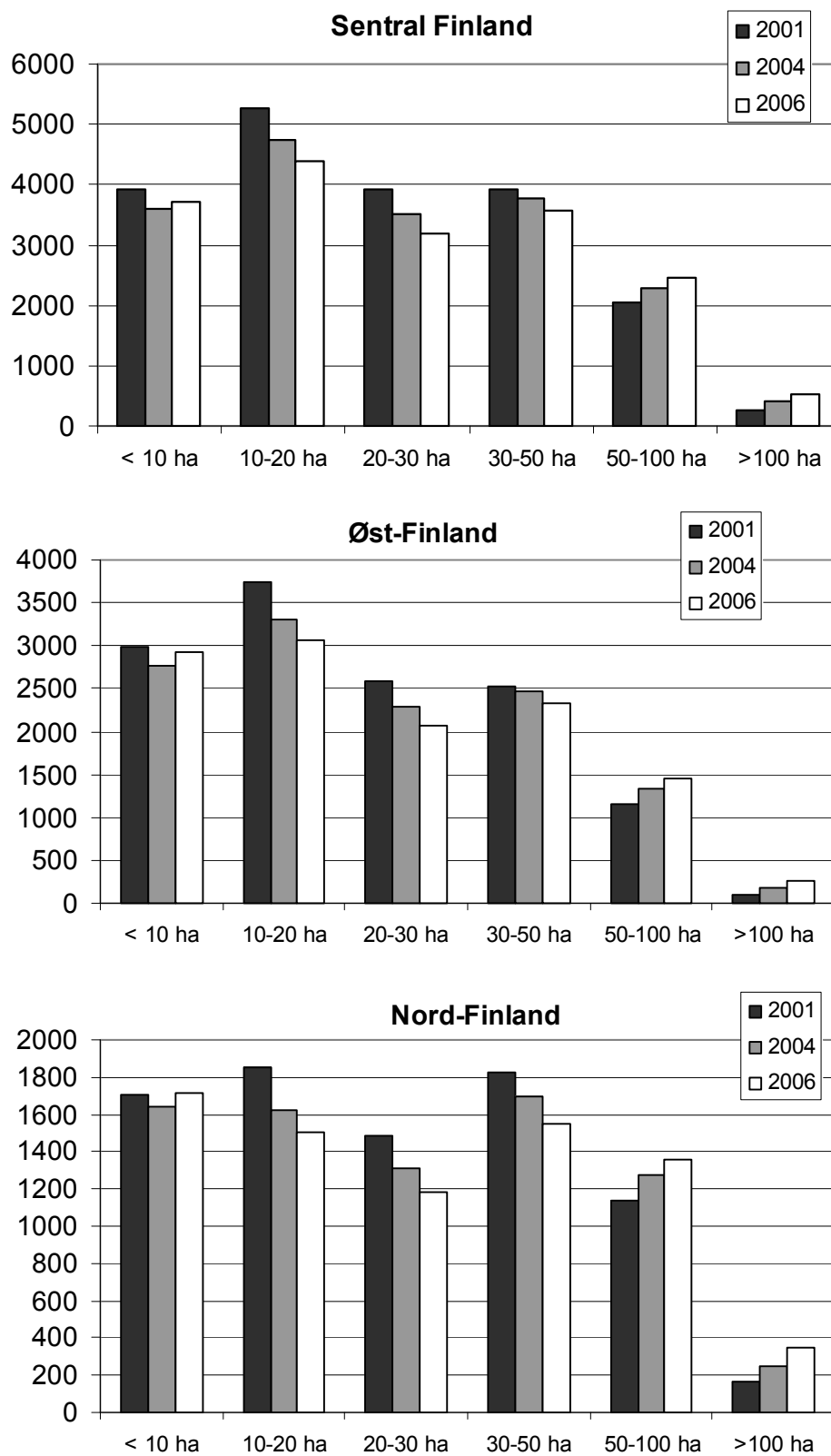

Figur 4.1 Antall bruk som mottar støtte i Finland

Kilde: Niemi og Ahlstedt (div.).

Antallet bruk som får støtte har gått ned i perioden 1996 til 2006. Nedgangen er størst i øst (-27 %) og minst i nord (-19 %). I Sør-Finland og Sentral-Finland er nedgangen på henholdsvis 25 og 24 prosent.

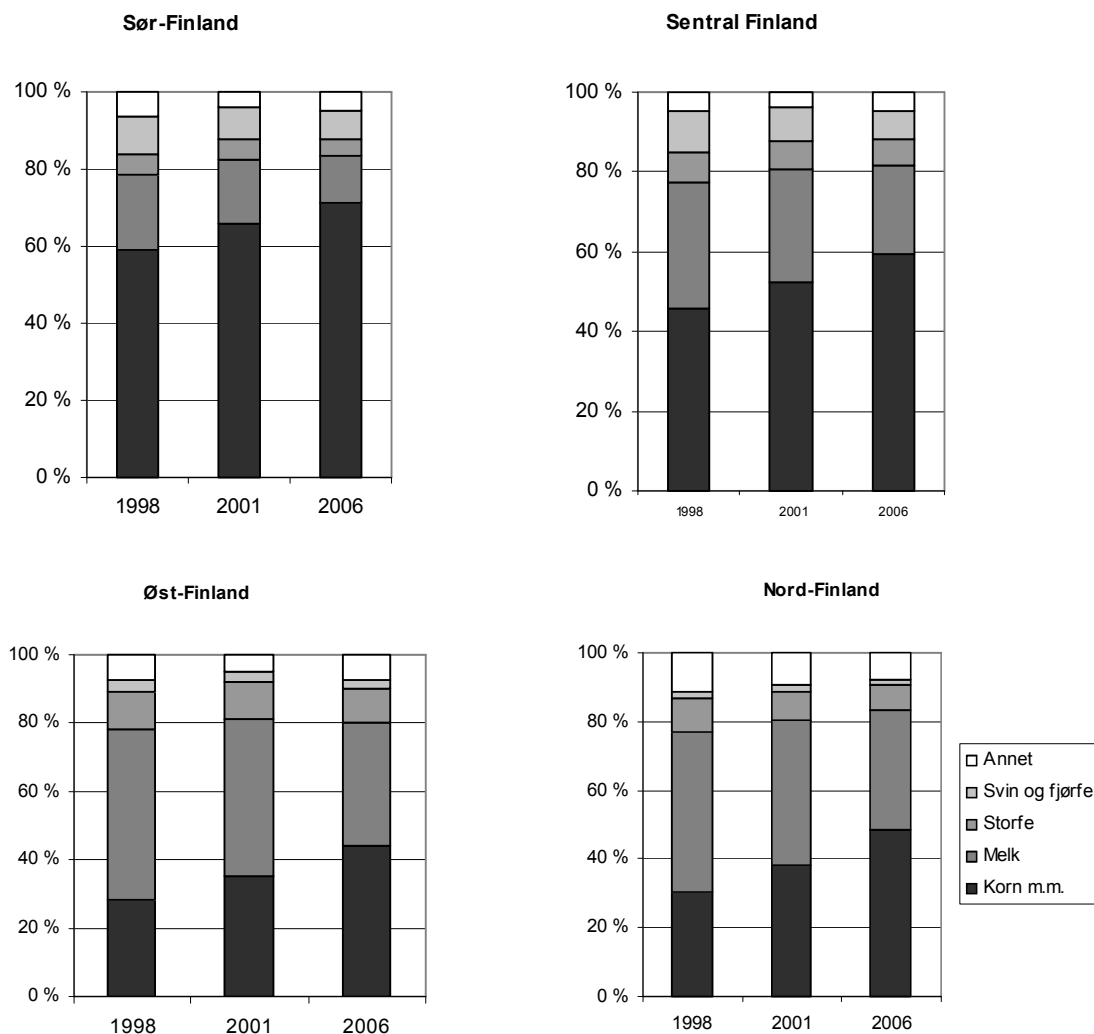
Figur 4.2 Antall bruk etter bruksstørrelse og region

Kilde: Niemi og Ahlstedt (div.).

Figur 4.2 viser en nedadgående trend i antall små bruk, mens antall store bruk øker. Antall bruk mindre enn 100 dekar har fra 2004 til 2006 økt i Øst-, Sentral-, og Nord-Finland. Total nedgang i bruk har vært størst i sør (-9 %) og minst i nord (-6 %). Gjennomsnittsstørrelsen på brukene er størst i Sør-Finland og minst i Øst-Finland. I tillegg er det flest bruk i sør og færrest i nord.

En tredjedel av Finlands befolkning bor i distrikter. Det innebærer at inntekten til befolkningen i distriktene er betydningsfull for den nasjonale økonomien. Den finske landsbygda kan ikke lenger være avhengig av jordbruk alene, selv om jordbruk fortsatt er den største inntektskilden i de rurale områdene. Bruk med annen næringsvirksomhet i tillegg til jordbrukproduksjon, defineres som diversifiserte bruk. Antall diversifiserte bruk øker stadig. I 2005 var det til sammen 24 300 diversifiserte bruk i Finland, noe som tilsier at mer enn en tredjedel av alle aktive bruk i Finland også har en tilleggsnæring. Antallet diversifiserte bruk har økt med 11 % siden 2000 og 3 % siden 2003. I 2005 var antall diversifiserte bruk størst i Sørvest-Finland (Varsinais-Suomi) og i Sør-Ostrobothnia i Vest-Finland. I forhold til totalt antall bruk, var antall diversifiserte bruk størst i Lappland og på Åland. De vanligste tilleggsnæringene er maskinentreprenørskap, turisme og andre virksomheter innenfor tjenestesektoren. I de senere år har også antall bruk med produksjon av fornybar energi økt.

Små virksomheter er bedrifter som ikke har noen tilknytning til jordbruket, som har en omsetning på minst NOK 65 000 og som sysselsetter mindre enn 20 personer. Fra 1997 til 2004 har antallet av slike virksomheter økt med 9 prosent, selv om det er stor variasjon mellom sektorer og regioner. Det er en økning spesielt i sentrale rurale områder og i urbane områder rundt rurale områder. Disse områdene er i hovedsak lokalisert i de sørvestlige delene av landet. Gjennomsnittsstørrelsen på bedriftene i disse områdene er noe mindre enn i de spredt befolkede rurale områdene. Mange er involvert i turisme, boligutleie, rekreasjon og i foredlingsindustrien.

Figur 4.3 Regionale driftsformer

Kilde: Niemi og Ahlstedt (div.).

Figur 4.3 og tabell 4.1 viser hvilke driftsformer som har vært dominerende i de ulike regionene, og hvordan produksjonsmønstret har endret seg fra 1998 til 2006.

Bruk med melkeproduksjon har vært dominerende i øst og i nord, men viser en nedadgående trend i perioden. Andelen melkebruk har gått ned med henholdsvis 25 % og 24 % i perioden. Korn m.m.⁴ har gått over til å være den viktigste driftsformen i begge regionene i 2006. Økningen har vært på henholdsvis 58 % og 61 % i perioden. Kornproduksjon er også den dominerende driftsform i Sør- og Sentral-Finland. Halvparten av alle bruk med korn finner man i sør, mens en fjerdedel av brukene er lokalisert i Sentral-Finland. Antall bruk med korn har vist en oppadgående trend i alle regioner.

⁴ Hvete, rug, bygg, havre, blandet korn, erter, poteter, sukkerbete og raps.

Bruk med svin og fjørfe er i all hovedsak lokalisert i Sør- og i Sentral-Finland. Også denne driftsformen er redusert i perioden 1998–2006 med mellom 27 % og 29 %.

I øst driver om lag 11 prosent av brukene med storfeproduksjon, og er dermed den relativt mest dominerende regionen innen denne produksjonen. Antall bruk med storfeproduksjon har gått noe ned i alle regioner siden 1998.

Tabell 4.1 Regionale endringer i driftsform 1998–2006 (%)

	Sør	Øst	Sentral	Nord
Korn	21	58	32	61
Melk	-36	-25	-28	-24
Storfe	-25	-10	-18	-24
Svin og fjørfe	-27	-27	-29	-29
Annet	-21	0	4	-28

Kilde: Niemi og Ahlstedt (div.).

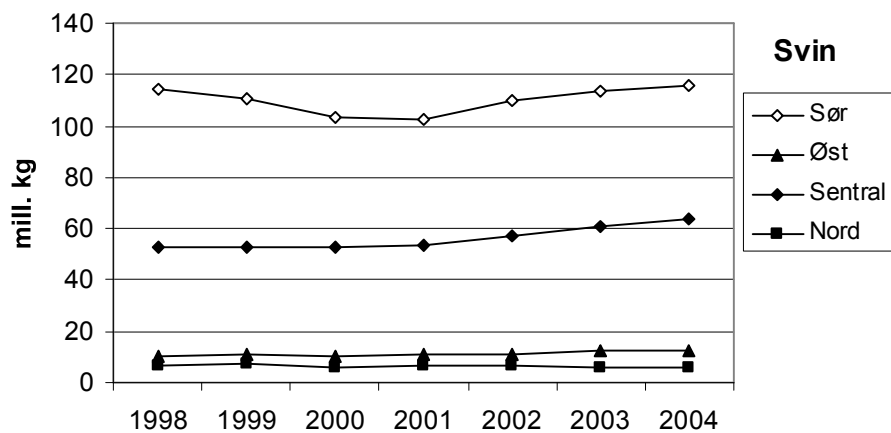
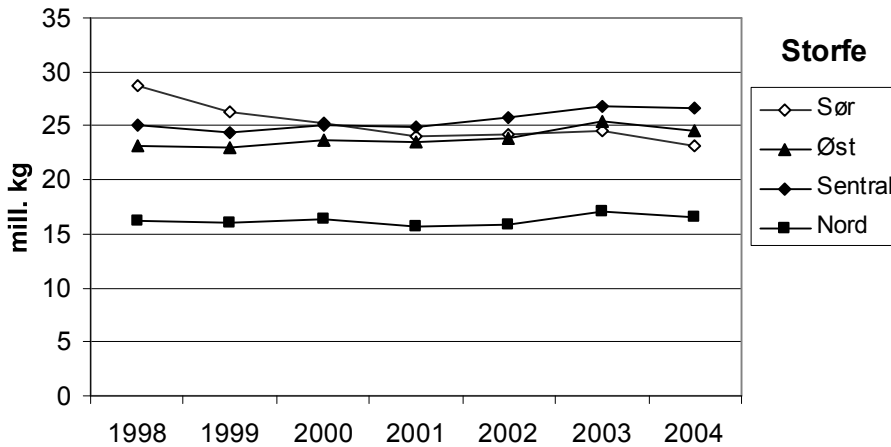
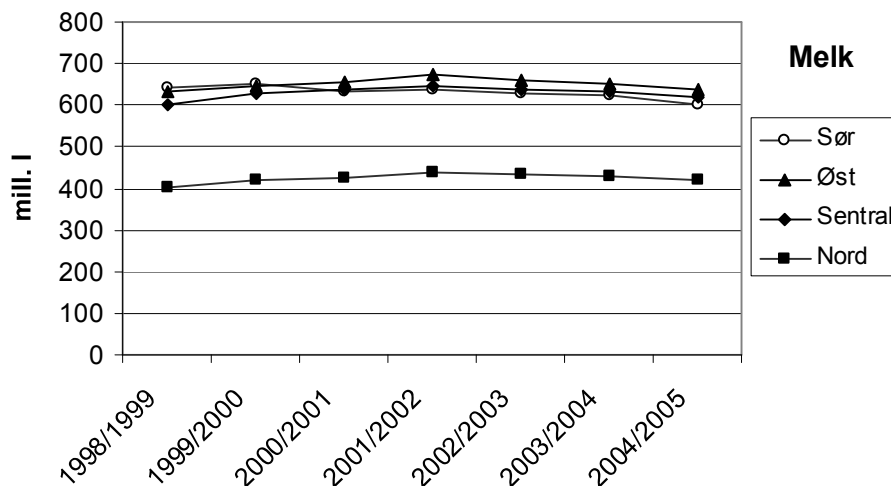
Tabell 4.2 viser en økning i gjennomsnittlig bruksstørrelse for både melk, storfe og gris. Det er små regionale forskjeller når det gjelder melkebruk. Det er derimot større forskjeller når en ser på storfe under ett. Bruk i Nord-Finland er klart størst, men brukene i Sør-Finland er minst. Det kan ha sammenheng med den regionale fordelingen av melkekyr, ammekyr og annen storfe. Det er muligens flere ammekyr (og dermed mindre besetninger) i Sør-Finland sammenlignet med Nord-Finland. Det er også større svinebruk i Nord-Finland i forhold til resten av landet.

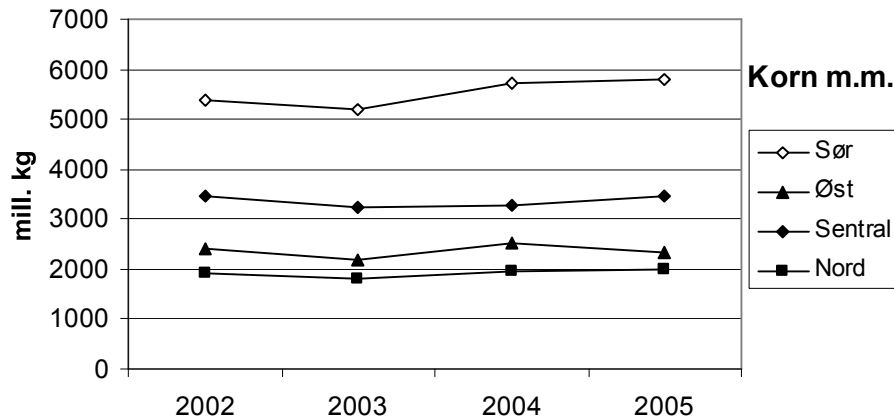
Tabell 4.2 Regionale endringer i bruksstørrelse 2001–2004

	Melkekyr pr. bruk			Storfe pr. bruk			Svin pr. bruk		
	2001	2004	Endring	2001	2004	Endring	2001	2004	Endring
Sør	15,8	17,6	12 %	93,0	107,7	16 %	328	422	29 %
Øst	15,3	16,7	10 %	120,5	132,2	10 %	273	358	31 %
Sentral	17,1	19,1	11 %	135,7	153,0	13 %	304	384	26 %
Nord	17,0	18,6	9 %	163,8	177,6	8 %	348	472	36 %
Finland	16,2	17,9	11 %	119,6	135,0	13 %	317	406	28 %

Kilde: Finnish Ministry of Agriculture and Food (div. B).

Regional produksjonsfordeling

Figur 4.4 Regional produksjonsfordeling

Kilde: Finnish Ministry of Agriculture and Forestry (div.).

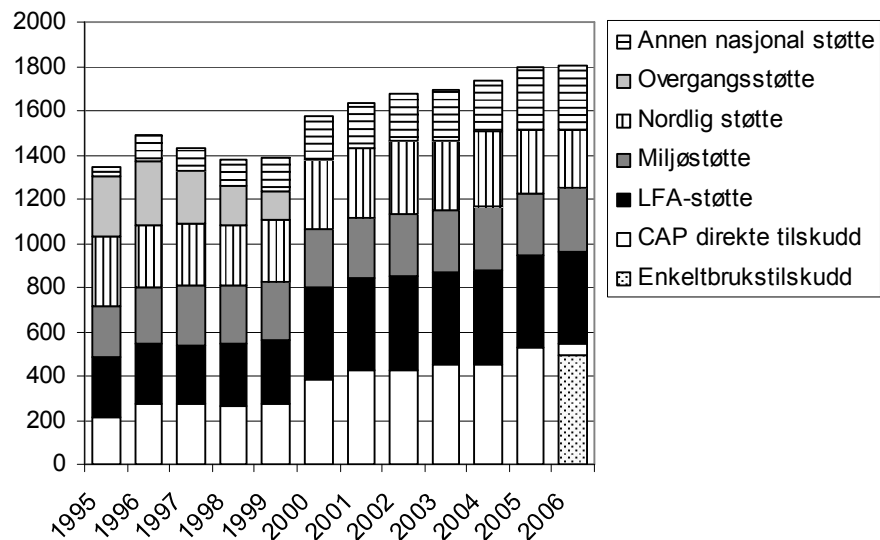
Den regionale fordelingen av melkeproduksjonen holdt seg stort sett stabil i perioden 1998–2005. Med unntak for Sør-Finland der produksjonen har gått noe tilbake, viser utviklingen en økning frem til 2002/2003 for så å gå noe tilbake igjen. Når det gjelder storfe, er det derimot større forskjeller i den regionsvise utviklingen av produksjonen. Sør-Finland viser en jevn og betydelig nedgang med 20 % fra 1998 til 2004, mens Øst-Finland og Sentral-Finland kjennetegnes av en liten økning på ca. 6 %, mens produksjonen er stabil i Nord-Finland. Produksjonen av svinekjøtt foregår for det mest i Sør-Finland og Sentral-Finland, der den også har økt i perioden. I Øst-Finland har den holdt seg stabilt, mens det er en nedgang på 15 % i Nord-Finland. Dermed har den relative andelen i den sørlige delen av Finland økt på bekostning av østlige og nordlige delen av landet.

På landsbasis har produksjonen av korn m.m. økt med 3 prosent mellom 2002 og 2005. Økningen har vært størst i Sør-Finland, mens det faktisk har vært en reduksjon i slik produksjon i Øst- og Sentral-Finland.

Budsjettstøtte

Budsjettstøtten til finsk jordbruk utgjorde ca. 1,8 mrd. € (ca. 15 mrd. kr) og står for omtrent halvparten av jordbrukets produksjonsverdi. Til sammenligning er budsjettstøtten til norsk landbruk på ca. 11 mrd. kr. Andelen av produksjonsverdien ligger på rundt 36 % fordi prisene i Norge er høyere og bidrar til en høyere produksjonsverdi. Brorparten av budsjettstøtten er direkte tilskudd som utbetales pr. dekar eller pr. dyr. Et viktig unntak er pristilskudd til melk innenfor rammen av den nordlige støtten. Det er i den forbindelse viktig å legge merke til at den nordlige støtten behandles som grønn støtte i EUs notifikasjon til WTO fordi den oppfyller vilkårene for regionale tiltak. Figur 4.5 viser sammensetningen av budsjettstøtten til finsk jordbruk fra 1995 til 2006. Tallene for 2006 er foreløpige anslag.

Verdien av tilskuddene via EUs felles landbrukspolitikk (CAP) og den nordlige støtten er omtrent like store. Støtte til vanskeligstilte områder i EU (såkalte «*Less Favoured Areas*» – LFA), som utbetales som et arealtilskudd, betyr litt mindre, mens miljøstøtten er minst. I 2000 ble det for siste gang utbetalt ca. 2,5 mill. € i midlertidig overgangsstøtte som skulle lette integreringen i CAP. Denne støtten er nå borte.

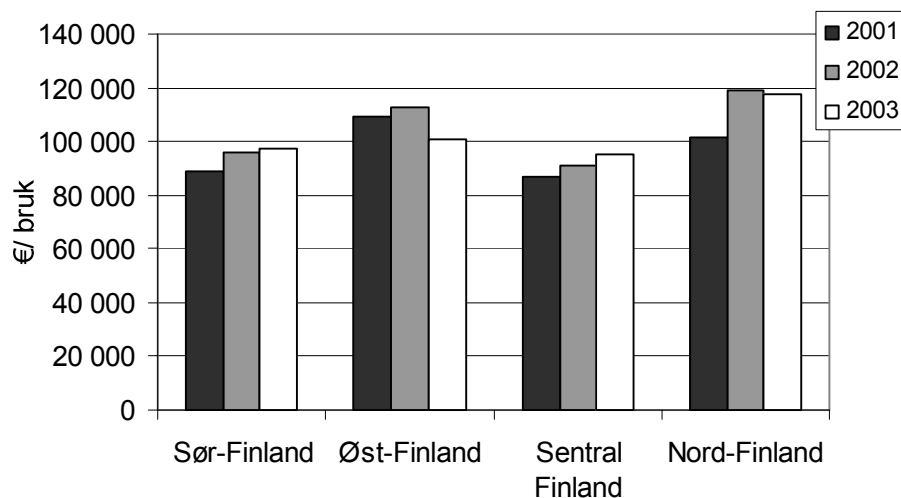
Figur 4.5 Budsjetstøtte til finske jordbruk (mill. €)

Kilde: Niemi og Ahlstedt (div.).

Finansieringen av budsjettstøtten fordeler seg mellom ordninger fullt ut finansiert av EU, ordninger der finansieringen er delt mellom EU og Finland samt ordninger som i sin helhet er finansiert av Finland. EUs enkeltbrukstilskudd og direkte tilskudd gjennom CAP er fullt ut finansiert av EU. LFA-støtten og miljøstøtten har delt finansiering, mens den nordlige støtten (og overgangsstøtten tidligere) blir i sin helhet finansiert av finske myndigheter. I perioden 2000–2006 har andelen finsk finansiert budsjettstøtte økt noe fra 47 % til 51 %.

Inntekt og lønnsomhet

Mye av jordbruksproduksjonen er konsentrert i de beste produksjonsregionene vest og sørvest i Finland. Siden det også er betydelige andre næringer i disse områdene, spiller jordbruket en mindre stor rolle. Jordbruket har derimot størst økonomisk påvirkning i de østlige og nordlige delene av landet. Delvis påvirket av lav lønnsomhet i kornproduksjon, har lønnsomheten vært lavere i den sørlige delen av Finland enn i de sentrale og nordlige områdene. Figur 4.6 viser endring i bruttoinntekt pr. bruk i de ulike regionene i perioden 2001 til 2003. Inntekten er oppgitt i euro (€) for å unngå effekt av valutakursendringer mellom norske kroner og euro i perioden. Bruttoinntekten har vært størst i 2002 og 2003 i nord, mens den i 2001 var størst i øst. Det er også i disse regionene at budsjettstøtten har vært størst.

Figur 4.6 Bruttoinntekt i finsk jordbruk etter region (€/bruk)

Kilde: Finnish Ministry of Agriculture and Forestry (div. A).

4.2 Sveits⁵

Det er flere grunner som gjør det interessant å sammenligne Norge med Sveits. Begge land står utenfor EU, men blir påvirket av utviklingen i EUs felles landbrukspolitikk. Begge land har ugunstige klimatiske forhold, en småskalastruktur og et generelt høyt inntektsnivå i samfunnet som gir et høyt kostnadsnivå i jordbruket. Melk er det desidert viktigste enkeltproduktet i sveitsisk jordbruk, og landet er i enda større grad enn Norge avhengig av eksport av ost. Dette reflekteres da også i sveitsisk jordbrukspolitikk.

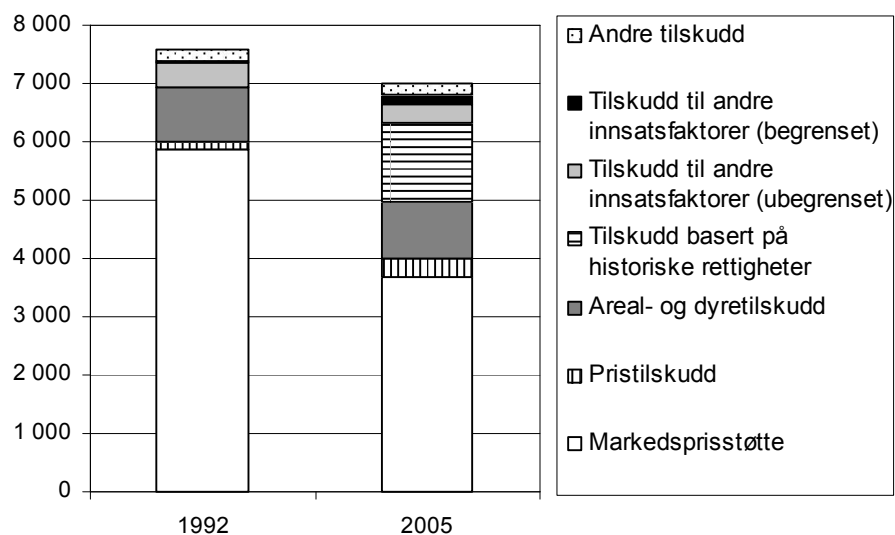
Samtidig er det betydelige forskjeller i de to landene. Sveits ligger i «hjertet» av Europa, mens Norge ligger i Europas nordlige utkant. Dette medfører større grensehandelsproblematikk for Sveits og dermed trolig større indirekte konsekvenser av endringer i EUs felles landbrukspolitikk. De direkte overføringene i Sveits synes i større grad å være produksjonsuavhengige. Sveits har fjernet målprisene på alle produkter og har vedtatt å fjerne kvoteordningen for melk. Det medfører at landet har større handlefrihet på gul boks. Til tross for reformene er de sveitsiske produsentprisene dels betydelig høyere enn i EU og i Norge. Dette er en viktig årsak til handelslekkasjen med EU. Samtidig kan det indikere at Sveits har mindre «luft» i tollsatsene. Sveits har trolig heller ikke de samme finansielle mulighetene som Norge til å kompensere en inntektsreduksjon som følge av et redusert grensevern med økt budsjettstøtte. I 2006 startet Sveits en vurdering av hvorvidt en skulle starte forhandlinger om en frihandelsavtale med EU for alle jordbruksprodukter. Fra 1. juli 2007 er det allerede vedtatt en frihandelsavtale for ost. Foreløpige analyser tyder på at sveitsisk jordbruk vil måtte gå gjennom betydelige endringer, men at frihandelsavtalen totalt sett vil være økonomisk

⁵ Dette kapittel er basert på Lynum og Rognerud (2007).

lønnsomt, ikke minst for turistnæringen som vil styrke sin konkurransevne på grunn av lavere matvarepriser (BWL 2007).

Startpunktet for reformen av jordbrukspolitikken i Sveits var 1992, der regjeringen varslet et brudd med politikken som hadde blitt ført etter andre verdenskrig. Tidspunktet for reformen faller for øvrig sammen med nokså omfattende jordbruksreformer i EU (MacSharry-reform fra 1992/93) og Norge (St.prp. nr. 48 (1992–93)). Hovedelementet i reformen var en reduksjon av de administrative prisene mot kompensasjon (dvs. økt budsjettstøtte) for å gjøre jordbruket mer robust. Jordbruket skulle også bli mer miljøvennlig og virkemiddel-systemet mer målrettet mot multifunksjonalitet. Siden 1992 har sveitsisk jordbrukspolitik blitt reformert med jevne mellomrom der reformene har en varighet på ca. 4 år («Agrarpolitik 2002», «Agrarpolitik 2007» og «Agrarpolitik 2011»). Hovedtrekkene er fortsatt at prisene skal reduseres, at reguleringer (bl.a. melkekvoter) skal reduseres eller fjernes og at direkte støtte skal kobles mot fellesgoder og utbetalinger utformes som miljøstøtte eller frikoblet støtte. Landbrukets multifunksjonalitet ble grunnlovsfestet i 1994.

Strukturrasjonaliseringen i sveitsisk jordbruk synes å være mindre enn i norsk jordbruk. I perioden mellom 1996 og 2005 ble antall bruk redusert med ca. 2,4 %. Det tilsvarende tallet for Norge var 4,6 % (BFJ div.).

Figur 4.7 Sammensetning av PSE for sveitsisk jordbruk i 1992 og 2005 (mill. CHF)

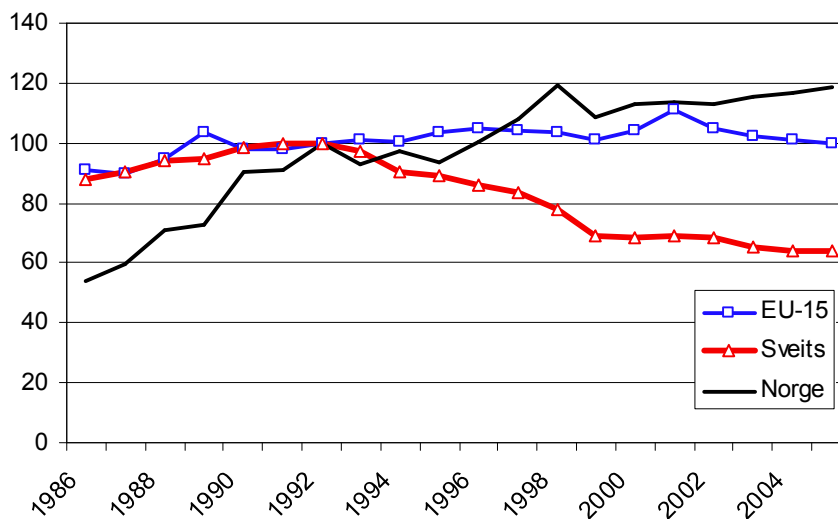
Kilde: OECD (2007).

Virkingen av de sveitsiske jordbrukspolitiske reformene siden 1992 kan illustreres ved hjelp av OECDs støtteberegninger (jf. figur 4.7). Markedsprisstøtten (dvs. verdien av importvernet) har blitt redusert med over en tredjedel mellom 1992 og 2005. Det meste av denne reduksjonen har blitt kompensert gjennom direkte utbetalinger, men det totale støttenivået lå i 2005 ca. 8 % lavere sammenlignet med 1992. Siden deler av markedsprisstøtten har blitt finansiert gjennom statsbudsjettet

(for eksempel statlige oppkjøp og eksportstøtte), er det usikkert hvorvidt de samlede budsjettutgiftene til det sveitsiske jordbruket har utviklet seg. Blant de direkte tilskuddene er det særlig tilskudd basert på historiske rettigheter og areal- og dyretilskudd som har økt mest.

Nivået og sammensetningen av inntektene i sveitsisk jordbruk har blitt påvirket av reformene. Vederlaget pr. bruk lå i 2005 ca. 4 % høyere enn i 1990/92 (Lynum og Rognerud 2007). Siden tallene er i nominelle termer, betyr dette trolig en reell negativ inntektsutvikling. I samme tidsperiode har andelen direkte tilskudd av jordbrukets produksjonsverdi økt fra 6 % til 26 %. Dette er et resultat av den betydelige økningen av de direkte tilskuddene, men kommer også av en noe redusert produksjonsverdi som skyldes prisreduksjonene. I 2005 var produksjonsverdien ca. 25 % lavere sammenlignet med 1990/92. Grove anslag indikerer at inntektene år ansatt i sveitsisk jordbruk lå på ca. 43 % av gjennomsnittslønnen i Sveits i 2005 (Lynum og Rognerud 2007).

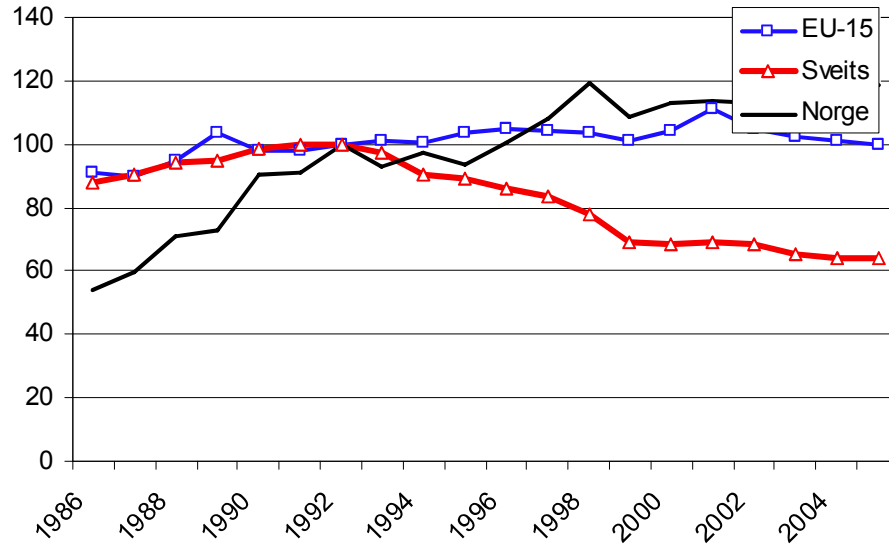
Et viktig element i de jordbrukspolitiske reformene i Sveits har vært en reduksjon i produsentprisene. I det følgende vises den relative prisutviklingen i Sveits, Norge og EU-15 mellom 1986 og 2005 der året 1992 er satt til 100.

Figur 4.8 Relativ utvikling i produsentprisen for hvete, 1986–2005 (1992=100)

Kilde: OECD (2007).

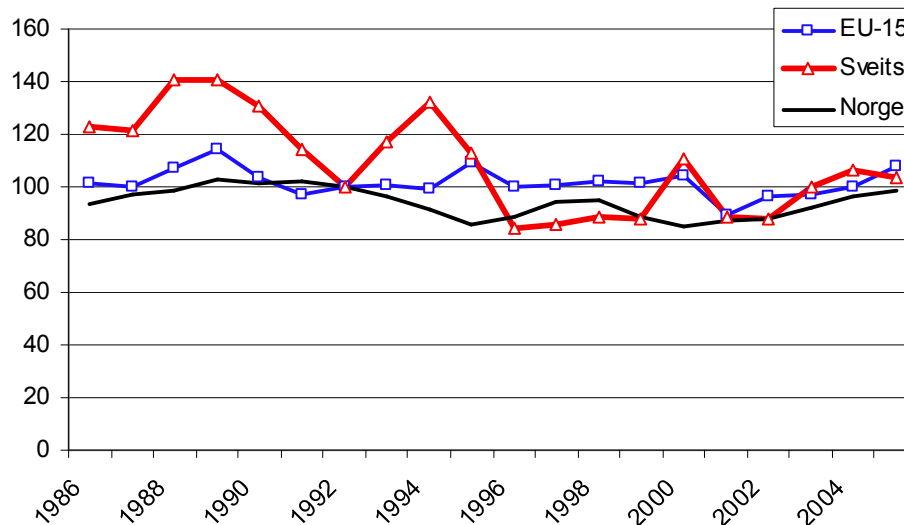
For EU og Norge viser utviklingen i produsentprisen for hvete en svak nedgang fra ca. 1990 og frem til 2005. Sveits har siden 1995 redusert kornprisen betydelig, men startet fra et nivå mer enn dobbelt så høyt som norsk prisnivå (vises ikke i figur 4.8). I dag er det omtrent samme avstand i kornpris mellom EU og Norge som mellom Norge og Sveits. Avlingsnivået for hvete og bygg var i 2005 på samme nivå som i gjennomsnittet for 1990–1992. Derimot har kornproduksjonen gått ned i samme periode med 20 %. Dette må bety at arealet for korndyrking i Sveits har gått tilbake tilsvarende.

Figur 4.9 Utvikling i produsentprisen for melk, 1986–2005 (1992 = 100)

Kilde: OECD (2007).

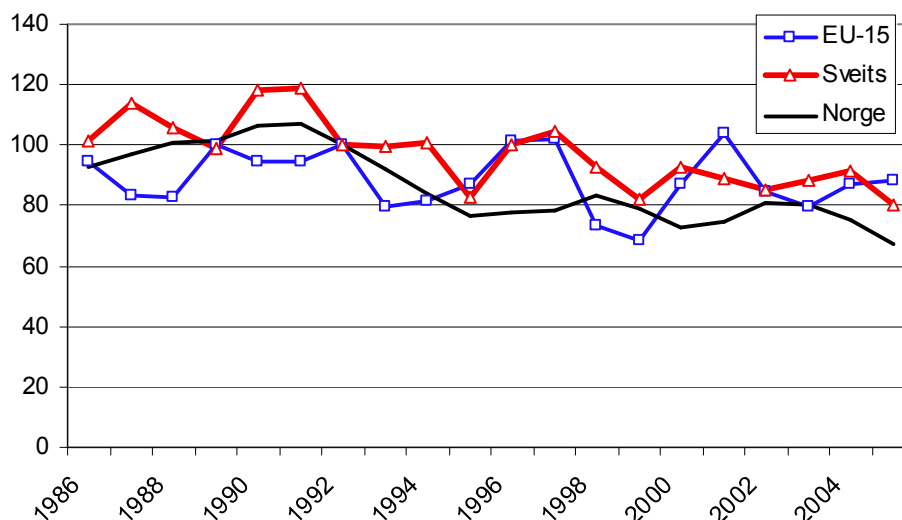
Melkeprisen har hatt en ulik utvikling i alle tre landene. Utviklingen (og dermed nivået) er nokså stabilt i EU, prisen øker i Norge, og går tilbake i Sveits. Etter å ha vært mer enn dobbelt så høyt i Sveits sammenlignet med Norge og EU i 1986 er prisene nå omtrent det samme i Norge og Sveits. Melkeprisen i EU er ca. 2/3 av prisen i Norge og Sveits.

Figur 4.10 Utvikling i produsentprisen for storfekjøtt, 1982–2005 (1992 = 100)

Kilde: OECD (2007).

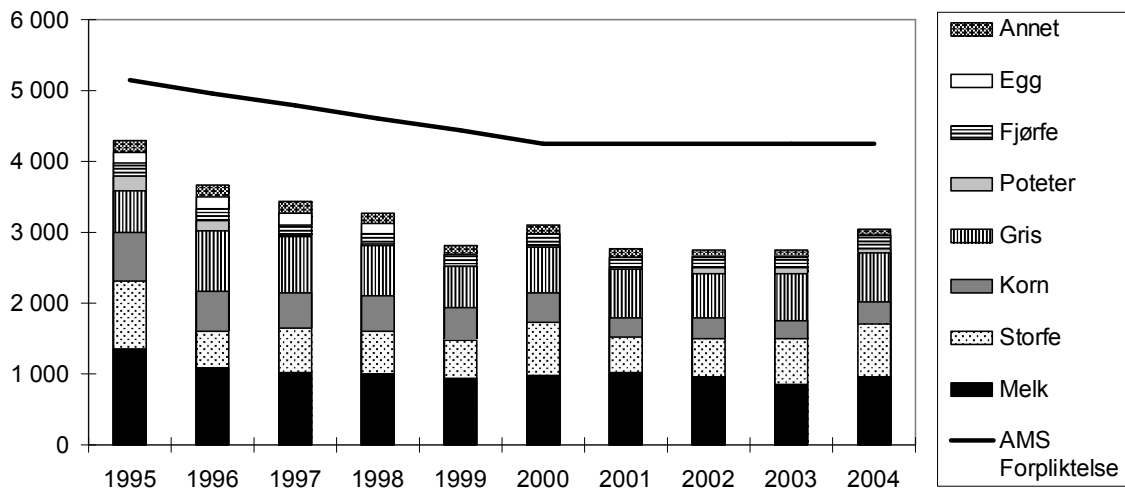
Prisen på storfekjøtt viser samme utvikling i Norge og EU i perioden. Den er rundt 50 % høyere i Norge sammenlignet med EU og nominelt nokså stabilt. Utbrudd av BSE i EU har gitt utslag i prisreduksjon, men i 2005 var prisen på samme nivå som før BSE-utbruddene. BSE har hatt betydelig innvirking på den sveitsiske produsentprisen. Det gjelder for perioden 1993 til 1996 og 1999 til 2001 med kraftige prisvariasjoner. Totalt sett har prisen blitt redusert og ligger nå dobbelt så høyt som prisen i EU og 30 % høyere enn prisen i Norge.

Figur 4.11 Utvikling i produsentprisen for svinekjøtt, 1986–2005 (1992 = 100)

Kilde: OECD (2007).

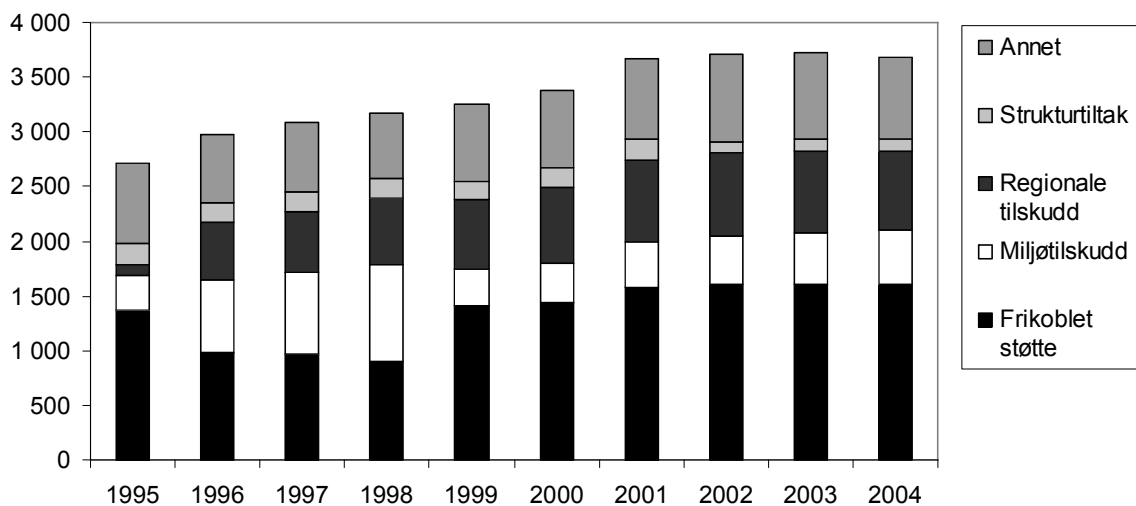
For den kraftfôrkrevende husdyrproduksjonen gris viser prisen i EU typiske prisvariasjoner der høye priser etterfølges av et lavere prisnivå og omvendt. I Sveits og Norge er det en parallell utvikling der prisene reduseres ned mot nivået i EU fra omtrent samme utgangspunkt. En viktig årsak kan være redusert kornpris. Prisene i Norge og Sveits er nesten dobbelt så høye som i EU. Reformene har skaffet Sveits et nokså omfattende forhandlingsrom i de pågående WTO-forhandlingene når det gjelder intern støtte. Nivået på gul boks lå i 2004 ca. 30 % lavere enn taket på gul boks (jf. figur 4.12).

Figur 4.12 Notifikasjon av gul boks i Sveits 1995 – 2004 (mill. CHF)

Kilde: WTO (div.).

Sveits har helt siden 1995 hatt et betydelig handlingsrom når det gjelder AMS eller intern støtte. I 2004 lå notifisert AMS på ca. 70 % av taket for AMS. Det skyldes først og fremst reformene med reduserte priser. Samtidig har handlingsrommet ikke blitt utnyttet fullt ut. Med bortfall av målprisene for alle jordbruksprodukter kan sveitsisk AMS i prinsippet være tilnærmet null fra rundt året 2002. Sveits har likevel valgt å notifisere AMS for produkter som ikke har målpris. Dette kan ha noe med forhandlingstaktiske årsaker å gjøre. Sveitsiske myndigheter er likevel klare på at det ikke trenges å notifisere AMS for produkter uten administrativ pris.

Figur 4.13 Notifikasjon av grønn støtte i Sveits 1995 – 2004 (mill. CHF)

Kilde: WTO (div.).

Notifikasjonen av sveitsisk støtte i grønn boks viser en betydelig opptrapping siden 1995. Dette bildet faller sammen med PSE-tallene som også viser en økning i budsjettstøtte til sveitsisk jordbruk. Omtrent halvparten av all støtte i grønn boks er notifisert som miljøtilskudd eller frikoblet støtte. Miljøtilskudd utgjorde en betydelig andel frem til 1998, der deler av miljøstøtten ble omgjort til frikoblet støtte. Ellers har det vært en formidabel vekst i regionale tilskudd mellom 1995 og 2001. I de siste årene har støtten via regionale tilskudd vært nokså stabil.

På første øyekast kan det virker merkelig at Sveits har notifisert alle sine direkte støtteordninger i grønn boks, og som dermed skal ha minimal handels- og produksjonsvridende effekt. Sveitsiske direkte tilskudd ligner på mange måter norske direkte tilskudd. En måte å sammenligne sveitsiske og norske ordninger på er å ta utgangspunkt i PSE-klassifiseringen til OECD. Denne klassifiseringen har *implementeringskriteriet* som hovedprinsipp for sin inndeling, det vil si at ordninger grupperes i forhold til hva bonden må gjøre for å få tilskuddet. Eksempelvis må en bonde produsere en kg kjøtt dersom han eller hun skal få utbetalt grunntilskudd for kjøtt. Implementeringskriteriet er forskjellig fra virkningskriteriet som brukes i WTO-notifisering for gul, blå og grønn boks. Her gjelder prinsippet om hvor handels- og produksjonsvridende en ordning er. Det er derfor ikke nødvendigvis en sammenheng med hvordan OECD grupperer ordninger og hvordan disse er klassifisert i WTO-sammenheng. Det må likevel være et tankekors at ordninger som er implementert på samme måte (dvs. klassifisert i samme gruppe i PSE-sammenheng), oppfattes å ha ulik produksjons- og handelsvridende effekt i WTO-sammenheng.

Tabell 4.3 OECDs PSE-klassifisering og WTO-notifisering av intern støtte for Sveits (mill. CHF) og Norge (mill. kr) i 2001

WTO/ OECD	Gul boks		Blå boks		Grønn boks		Uforklart	
	Sveits	Norge	Sveits	Norge	Sveits	Norge	Sveits	Norge
B		665		2 096	332			70
C				3 134	919	14	38	67
D					1 318			
E		75		2 100	288	1 775	36	517
F					154	237		-4
G						40		444
H					189		4	
Uforklart		-35				2 247		

Kilde: Egne beregninger basert på OECD (2007) og WTO (div.).

Tabell 4.3 viser at det for Norge og Sveits ikke er noen klar sammenheng mellom PSE-klassifisering og WTO-notifisering. PSE-inndelingen går fra B til H, der B står for prisstøtte, C er direkte tilskudd til areal og dyr, D er tilskudd basert på historiske rettigheter, E er tilskudd til innsatsfaktorer (for eksempel grovfôr), F er tilskudd til innsatsfaktorer med begrensninger (for eksempel støtte til økologisk jordbruk), G er inntektstøtte, mens H er tilskudd som ikke passer til de andre

gruppene. OECD argumenterer videre at tilskudd i gruppe B (prisstøtte) har en større produksjonseffekt enn tilskudd i gruppe G (inntektsstøtte), selv om det som nevnt er implementeringen av tilskuddet som er inndelingskriteriet. OECDs argumentasjon er her basert på tradisjonell økonomisk teori.

Det går frem av tabell 4.3 at det er støtteordninger som er implementert på samme måte i Norge og Sveits (gruppe B) som havner i to ulike bokser hos WTO: Gul boks (665 mill. kr) og blå boks (2 096 mill. kr) i Norge og grønn boks (332 mill. CHF) i Sveits. For Norge sin del dreier det seg om grunntilskudd (gul boks), distriktstilskudd og driftstilskudd i melkeproduksjon (blå boks). For Sveits' vedkommende er det et regionalt pristilskudd for melk til osteproduksjon som er notifisert i grønn boks. Tabellen viser videre at det ikke er full overensstemmelse mellom PSE-klassifiseringen og WTO-notifikasjonen (verdier i «Uforklart»). Det er noen ordninger (for eksempel norske velferdsordninger) som ikke klassifiseres i PSE, men som notifiseres som grønn støtte i WTO.

Oppsummert tyder denne sammenligningen på at støtteordningene i Norge og Sveits ligner mer på hverandre enn hva den rene WTO-notifikasjonen skulle tilsi. Det betyr imidlertid ikke at sveitserne har vært mer «kreative» enn sine norske kollegaer når det gjelder å notifisere ordninger til jordbruket. WTOs retningslinjer for hvordan ordninger skal notifiseres kan bli tolket ulikt fra land til land og inntil fredsklausulens utløp i 2004 var det ikke mulig å etterprøve dette.

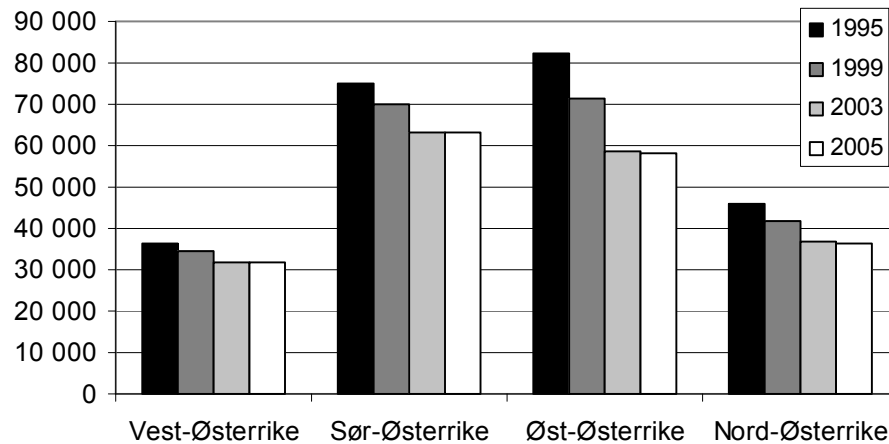
4.3 Østerrike

Østerrike har en jordbruksstruktur og en topografi som ligner mye på det norske. Det interessante med Østerrike er satsingen på reiseliv, (øko-)turisme og gårdsutvalg. Østerrike har lenge vært og er fortsatt et viktig europeisk reisemål. Landet hadde på mange måter et historisk «forsprang» i det henseende. Jordbrukspolitikken i Østerrike er i likhet med norsk politikk opptatt av distrikter og jordbruk i marginale områder.

Østerrike er delt inn i ni såkalte «*Bundesländer*» som tilsvarer norske fylker, men som har en sterkere grad av egenadministrasjon. For å forenkle fremstillingen, omtales i denne rapporten regionene Vorarlberg, Tirol og Salzburg som «Vest», Kärnten og Steiermark som «Sør», Burgenland, Wien og Niederösterreich som «Øst» og Oberösterreich som «Nord».

Østerrike har alpine områder i vest og flater områder i øst. På grunn av bratte fjellsider, egner 10 prosent av arealet seg lite til dyrking. 40 prosent av arealet er dekket av skog, og mesteparten av disse skogområdene ligger i alpeområdet. Bare en femtedel av arealet i Østerrike egner seg for vanlig jordbruk. Denne prosentandelen øker jo lenger øst man kommer. Mer enn en femtedel av Østerrike er eng og beite i forskjellige høyder.

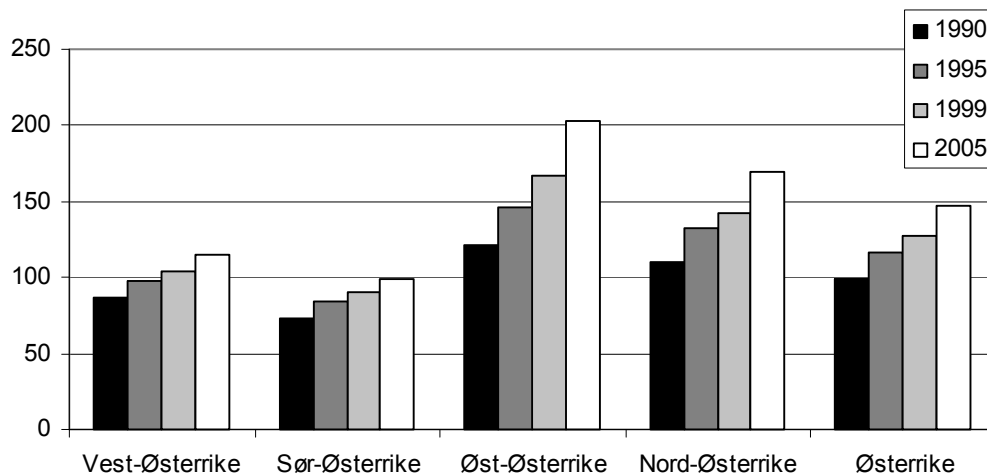
Jordbruksstruktur

Figur 4.14 Utvikling i antall bruk i Østerrike (1995–2005)

Kilde: Statistik Austria (div.).

Antall bruk gått ned i alle regioner i perioden mellom 1995 til 2005 (jf. figur 4.14). Størst nedgang er det i «Øst» med nesten 29 prosent, dernest kommer «Nord» med en nedgang på vel 20 prosent. Minst nedgang er det i «Vest» (–13 prosent). I 1995 var det i «Øst» som hadde flest bruk (82 103), mens det i 2005 var flest bruk i «Sør» (63 134).

Figur 4.15 Gjennomsnittlig bruksstørrelse i Østerrike i daa pr. bruk (1990–2005)

Kilde: BMLFUW (div.).

Det samlede jordbruksarealet har holdt seg relativt stabilt i perioden 1990–2005. Figur 4.15 viser at det gjennomsnittlige jordbruksareal pr. bruk i Østerrike har økt fra ca. 100 dekar pr. bruk i 1990 til over 150 dekar pr. bruk i 2005. Til sammen-

ligning var gjennomsnittlig bruksstørrelse i Norge omtrent den samme i 1990, mens det i 2005 var på 195 dekar pr. bruk.

De største bruk finnes i «Øst» der produksjonsforholdene er gunstige. I «Vest» og «Sør» er brukene mindre på grunn av fjellområdene. Det virker likevel at brukene i «Vest» og «Sør» har hatt mindre strukturrasjonalisering enn brukene i «Øst» og «Nord». Dette kan skyldes at inntekter utenfor bruket (for eksempel turisme) utgjør en større andel i «Vest» og «Nord» og som dermed bidrar til å gjøre disse brukene mindre sårbare for endringer i lønnsomheten i jordbruket.

Dette bildet bekreftes i tabell 4.4 som viser årlig reduksjon i antall bruk i Østerrike sammenlignet med Norge.

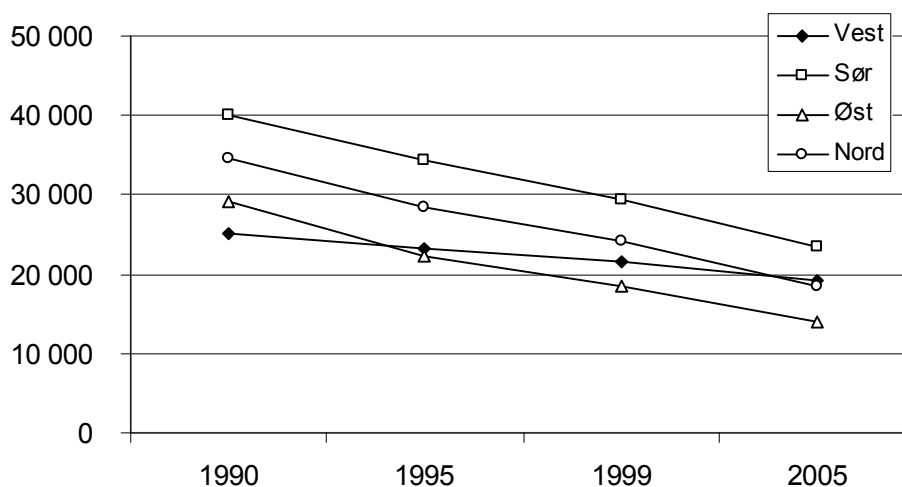
Tabell 4.4 Strukturrasjonalisering i østerriksk landbruk (prosentvis nedgang i antall bruk pr. år)

	1990–2005	1990–1995	1995–2005
Vest	1,74	2,44	1,38
Sør	2,11	2,92	1,70
Øst	3,48	3,73	3,36
Nord	2,63	3,43	2,22
Østerrike	2,61	3,24	2,30
Norge	3,83	1,07	5,18

Kilde: BMLFUW (div.), BFJ (div.).

I løpet av de femten årene mellom 1990 og 2005 har strukturrasjonaliseringen i Norge vært betydelig større enn i Østerrike. Antall bruk har gått tilbake med 3,8 % pr. år i Norge, mens det tilsvarende tallet for Østerrike er 2,6 %. I tiden før Østerrike ble medlem av EU (1990–1995) var strukturrasjonaliseringen større enn i perioden etter Østerrikes inntreden i EU. Det kan skyldes usikkerhet knyttet til de økonomiske effektene av et EU-medlemskap. I Norge er det omvendt. Strukturrasjonaliseringen er markant større fra 1995 til 2005 sammenlignet med 1990 til 1995. Dette kan delvis skyldes oppmyking av reguleringen for melkebruk (for eksempel handelbare kvoter, statlig oppkjøp av melkekvoter) rundt 2000.

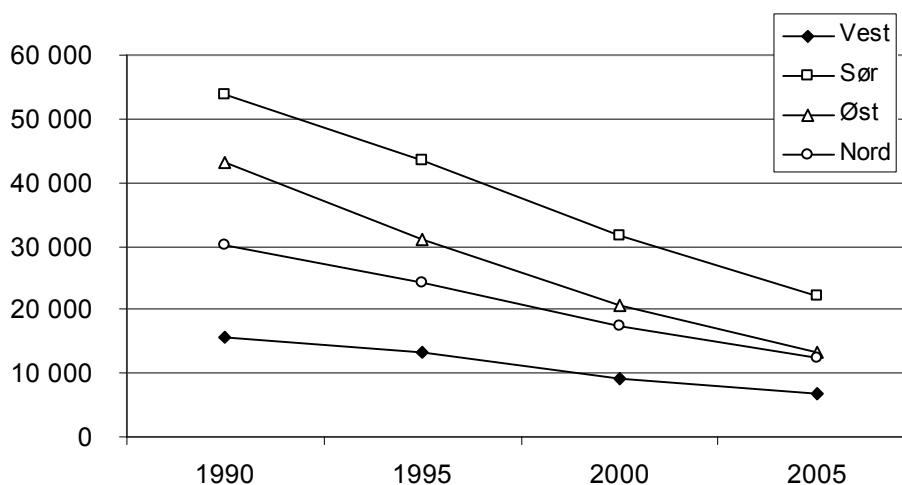
Strukturrasjonaliseringen i Østerrike på regionnivå viser samme trend som på landsbasis. Nedleggingstakten var i alle regioner større før 1995 i forhold til etter 1995. Dette gjelder særlig for vest og sør. Figur 4.16 viser utvikling i antall melkebruk i de østerrikske regionene mellom 1990 og 2005. Med unntak av Vest-Østerrike viser figuren en parallell utvikling med en reduksjon i antall bruk på mellom 40–50 % i perioden. I Vest er derimot reduksjonen på kun 25 %.

Figur 4.16 Antall bruk med melkekyr (1990–2005)

Kilde: BfA (2006).

Utviklingen er noe annerledes for bruk med gris (jf. figur 4.17). Her er det små regionale forskjeller. Nedgangen i antall bruk mellom 1990 og 2005 er på rundt 60 % i alle regioner. Dette kan illustrere at det er først og fremst melkebruk som kombinerer jordbruksdrift med annen næring (for eksempel turisme), mens bruk innen svineproduksjon er trolig mer utsatt for endringer i lønnsomheten i jordbruket. I tillegg gis det særlige tilskudd for bruk i vanskeligstilte områder. Dette gjelder først og fremst melkebruk.

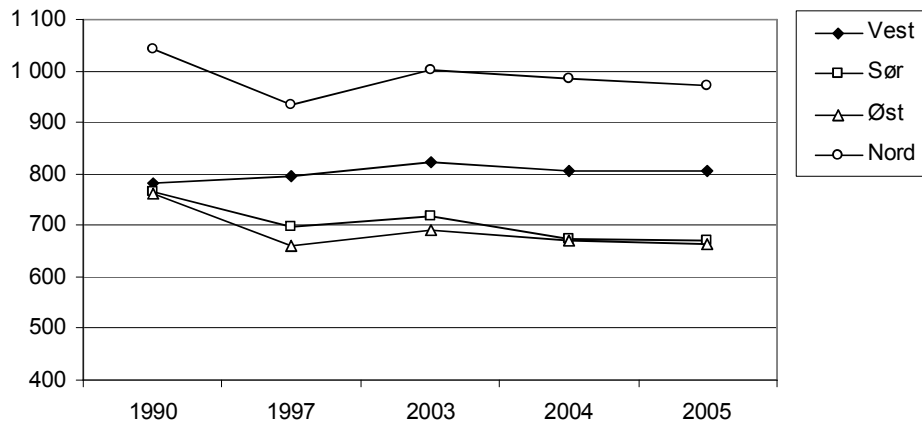

Figur 4.17 Antall bruk med gris (1990–2005)

Kilde: BfA (2006).

Regional produksjonsutvikling

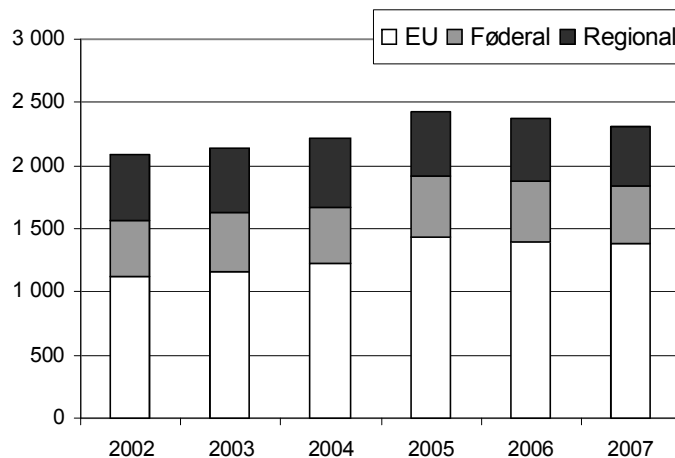
Den samlede melkeproduksjonen i Østerrike viser en svak negativ trend. Mellom 1990 og 2005 har melkeproduksjonen gått tilbake med 7 %. Til sammenligning har melkeproduksjonen i Norge blitt redusert med nærmere 18 % i samme periode (BFJ div.). Den regionale produksjonsutviklingen for melk i Østerrike viser tegn på stabilitet, men unntak for årene rett etter at Østerrike ble medlem av EU, der melkeproduksjonen ble redusert i forhold til årene før medlemskapet. Etter 1997 økte produksjonen noe, og ligger pr. 2005 på samme nivå eller litt høyere enn i 1997. De regionale produksjonsandelene er omtrent de samme i 1990 som i 2005. En viktig årsak til denne stabile utviklingen er trolig melkekvote som hindrer regional flytting av produksjon.

Figur 4.18 Regional produksjonsutvikling for melk 1990–2005 (1 000 t)

Kilde: BfA (2006).

Budsjettstøtte

Figur 4.19 Finansiering av budsjettstøtte til østerriksk jordbruk 2002–2007 (mill. €)

Kilde: BMLFUW (div.).

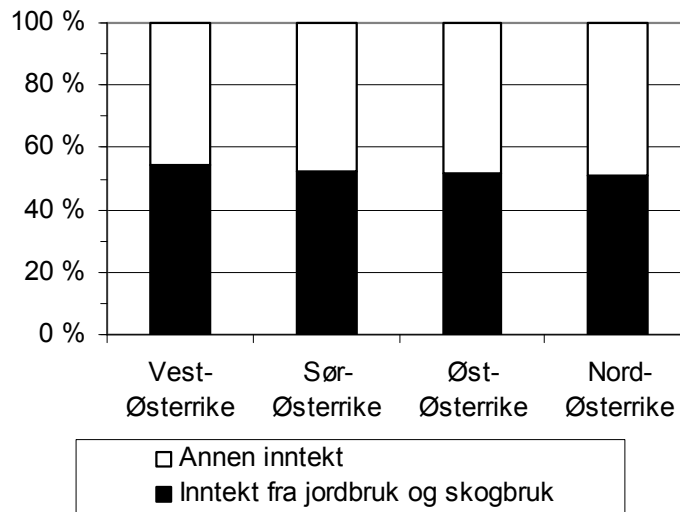
Finansieringen av budsjettutgiftene til østerriksk jordbruk er delt mellom EU, de føderale myndighetene i Wien og de regionale myndighetene i de forskjellige *Bunderländer*. Figur 4.19 indikerer at EU står for over halvparten av budsjettstøtten til jordbruket i Østerrike og at denne andelen har økt fra ca. 53 % i 2002 til i overkant av 60 % i 2007. Den nasjonale støtten er omtrent likt fordelt mellom det føderale nivå og det regionale nivå.

Inntektssituasjon

Figur 4.20 indikerer det er det små regionale forskjeller med hensyn på inntektskombinasjon i østerriksk jordbruk. I 2005 var andelen inntekt fra jord- og skogbruk på ca. 50 % av samlet inntekt.

Inntektene fra jord- og skogbruk er lavere sammenlignet med inntekt utenfor jord- og skogbruk. Det beregnes hvert år en inntektsavstand mellom faktisk og stipulert inntekt fra jord- og skogbruk utifra inntekt fra lønnsarbeid. Denne avstanden var i både 1997 og 2005 på ca. 50 % (BfA div.).

Direkte tilskudd utgjorde i 1997 på landsbasis ca. 20 % av de samlede inntektene fra jord- og skogbruk i Østerrike. Andelen har økt til 24 % i 2005. Det er noen regionale forskjeller med hensyn på andelen direkte tilskudd. Andelen er høyest i Alpene (30 % i 2005) og lavest i de flate områdene i nord og i øst (15 % – 20 % i 2005).

Figur 4.20 Inntektskombinasjon i østerrikske jordbruk (2005)

Kilde: BfA (2006).

5 Analysemetoder og data

Det er brukt ulike modeller for å illustrere hvordan en reduksjon i det politiske handlingsrommet slår ut for jordbruket. Hovedvekten er på enkeltbruksnivå (driftsgranskingene og referansebrukene) og regionnivå (verdiskapingsmodellen). Det er regnet på både eksisterende struktur og mulige tilpasninger som for eksempel større bruk og mer ekstensive driftsformer. De tre nordnorske fylkene er delt inn i til sammen 10 regioner som skiller seg i forhold til tilskuddsoner og jordbruksmessige forhold. Datamaterialet er hentet fra NILFs databaser og SLFs produksjonstilskuddsregister. Beregningene er utført med 2004 som basisår.

En enkel modell er ofte ikke tilstrekkelig til å fange opp en kompleks virkelighet. I dette kapittel beskrives et analyseoppsett som kombinerer modeller som bruker ulike metoder og som retter seg mot tre nivåer: nasjonalt, regionalt og lokalt.

Driftsgranskingene (DG) er en database som i all hovedsak er basert på regnskap fra eksisterende bruk over hele landet. I dette prosjektet velges det bruk fra Nord-Norge. DG gir en oversikt over den økonomiske situasjonen for hovedproduksjonene i dagens jordbruk.

NORKAP er et planleggingsverktøy som beregner økonomien på enkeltbruksnivå. Verktøyet vil bli brukt til å analysere effekten på eksisterende brukstyper og på brukstyper som ikke finnes i nordnorsk jordbruk i dag, som for eksempel større bruk og bruk med en annen innretning når det gjelder produksjoner. NORKAP kan gi en oversikt over hvordan mulige tilpasninger slår ut på enkeltbruk.

Referansebrukssystemet inneholder 25 bruk differensiert etter produksjon, region og struktur, deriblant to bruk for Nord-Norge. Hvert referansebruk er basert på flere eksisterende bruk fra driftsgranskingene. Referansebrukene brukes i jordbruksforhandlingene til å beregne inntektseffektene av jordbruksoppkjørene. Gjennom referansebrukssystemet er det mulig å fange opp hvordan endringer i de politiske rammebetingelsene slår ut regionalt.

Verdiskapingsmodellen har regioner som nedslagsfelt. Dette er et verktøy som analyserer effekter av endringer på kommunenivå, pr. i dag basert på bruk i produksjonstilleggsregistret, særlig med hensyn på endringer på tilskuddssiden. Verdiskapingsmodellen brukes til å beregne regional og fylkesvis verdiskaping og sysselsetting i jordbruket.

5.1 Verdiskapingsmodellen

Verdiskapingsmodellen ble utviklet av og er beskrevet i Stornes *et al.* (2005). Denne modellen gjør det mulig å beregne hvor stor verdiskaping jordbruket i et område totalt sett står for. Dessuten blir også samlet sysselsetting i næringen beregnet.

Verdiskaping er i dette prosjektet definert på følgende måte:

$$\begin{aligned} & \text{Sum produksjonsinntekter (inkl. tilskudd) fra jordbruket} \\ & + \text{Familiens arbeid på nyanlegg} \\ & - \text{Sum kostnader i jordbruket (inkl. avskrivninger, leid hjelp og jordleie)} \\ & = \text{Verdiskaping} \end{aligned}$$

Dersom produksjonen skjer i hovedsak på egne ressurser, vil produksjonsinntekter være en god indikator på verdiskapingen. I tilfeller der produksjonen i stor grad er basert på innkjøpte ressurser, vil produksjonsinntekter være en dårlig indikator på den verdiskaping som skjer i en bedrift, næring eller region.

For å beregne verdiskapingen er det tatt utgangspunkt i data fra produksjonstilskuddsregisteret hos Statens landbruksforvaltning og driftsgranskingene hos NILF.

SLFs produksjonstilskuddsregister for året 2004 (dvs. gjennomsnitt av søknadsomgangene 31.07.2003 og 01.01.2004) er benyttet for å beregne antall bruk på kommunenivå innen driftsformer og størrelsesgrupper (arealgruppe og grupper etter husdyrstørrelse).

Brukene i produksjonstilskuddsregistret er klassifisert i driftsformer basert på standard dekningsbidrag (SDB) for ulike vekster og husdyr (Bye *et al.* 2003). Alle bruk blir klassifisert som en av følgende *hoveddriftsformer*:

- Storfe, mjølk og kjøtt
- Storfe, kun kjøttproduksjon
- Geit
- Sau
- Gris
- Fjørfe
- Korn
- Potet
- Grønnsaker
- Frukt og bær

I tilfeller hvor planteproduksjon er hoveddriftsform, er arealgrupper benyttet som inndeling i størrelsesgrupper. For driftsformer med husdyrproduksjon er størrelsesgrupper klassifisert etter antall dyr. Driftsformene slaktegrisproduksjon og avlsgris er slått sammen til en ny driftsform gris med en felles dyreenhet. En dyreenhet tilsvarer her en avlsgris eller 20 omsatte slaktegris (Flaten 2002). Det samme er gjort

for driftsformen fjørfe, hvor en dyreenhet tilsvarer en verpehøne eller 4,55 slaktekyllinger.

Tabell 5.1 Buskapsstørrelser for forskjellige husdyrslag i ulike områder i Nord-Norge i 2004

	Melk	Ammekyr	V.f. sauer	Griser	Geiter
Ytre Helgeland	15,8	17,4	84,9	42,7	
Indre Helgeland	13,4	11,6	95,0	39,4	
Salten	14,7	11,9	82,8	47,5	90,4
Ofoten, Vesteralen og Lofoten	15,6	12,0	95,4	44,6	87,1
Sør-Troms	16,4	11,8	91,3	39,2	74,5
Midt-Troms	13,4	9,1	89,7	41,0	67,6
Nord-Troms	15,1	10,5	89,9	32,7	81,1
Vest-Finnmark	16,0		67,6	26,7	
Øst-Finnmark	17,0		81,1	37,0	

Kilde: Egne beregninger.

For å beregne den verdiskapingen som skjer for bruk innen hver hoveddriftsform og størrelsesgruppe, ble NILFs driftsgranskinger benyttet. Det kan være en god del variasjoner fra år til år når det gjelder klima og avlingsnivå. Data fra tre år (2001, 2002 og 2003) gir et større datagrunnlag og sikrere estimater.

5.2 NORKAP

NILFs driftsgranskinger i jord- og skogbruk viser dagens økonomi for de vanligste gårdsbrukene i landet. Dette er interessant i seg selv. En betydelig endring av landbrukspolitikken på grunn av en ny WTO-avtale, vil imidlertid føre til omfattende tilpasninger på bruksnivå. Bruk av driftsgranskingsmaterialet er derfor ikke tilstrekkelig for å finne ut hvordan økonomien vil være for andre og nye typer bruk. Følgende endringer kan være aktuelle som respons til en ny WTO-avtale:

- Struktur (større bruk)
- Avlingsnivå
- Avdrått i husdyrholdet
- Tilgang på innmarksareal.

NORKAP er et dataprogram for planlegging på enkeltbruk og gjør det mulig å beregne hvordan en ny landbrukspolitikk med nye tilskuddssatser vil slå ut økonomisk for gårdsbruk. Programmet beregner resultat, likviditet og soliditet i jordbruk, hagebruk, skogbruk og tilleggsnæring for seks år framover. Det forutsettes et kapitalbehov som tilsvarer nyinvestering. Sammenlignet med eksisterende bruk vil kapitalkostnadene derfor være høyere. For tilleggsnæringer kan en gjøre

lønnsomhetsvurderinger slik BU-malen krever. En kan også planlegge for økologiske produksjoner.

NORKAP-programmet beregner økonomien for jordbruket for bruk og brukstyper som ikke eller i liten grad finnes i landbruket i Nord-Norge i dag. Programmet bygger på dekningsbidragskalkyler og valg av produksjonsomfang de enkelte årene. Dekningsbidraget er definert som produksjonsinntekter minus variable kostnader.

5.3 Driftsgranskingene

I 2004 var 116 bruk fra Nord-Norge med i driftsgranskingene i jordbruket. Disse brukene har ulike driftsformer og størrelser. Det kan presenteres tall for forskjellige grupper av bruk sortert etter ulike sorteringskriterier slik som driftsform, arealstørrelse og geografisk tilhørighet. Det må være minst fem bruk med i en gruppe for at NILF kan presentere tall for denne gruppen.

Tabell 5.3 viser hvilke grupper målt i antall husdyr som det kan gis ut tall for.

Tabell 5.3 Antall husdyr i driftsgranskingene i jordbruket, 2004

	Jordbruksareal, daa			
	Alle bruk	100–199	200–299	300–499
Melkeproduksjon, årskyr				
–Nordland	15,5	10,3	15,0	19,2
–Troms	14,8	–	14,2	16,1
–Finnmark	18,2	–	18,5	–
Sauehold, vinterfora sauer				
–Nordland	134,3	–	–	–
–Troms	136,7	–	–	–
–Finnmark	–	–	–	–
Geitehold				
–Nordland	80,0	–	–	–
–Troms	72,8	–	–	–
–Finnmark	–	–	–	–

Kilde: Egne beregninger.

De gruppene av bruk som er vist i tabell 5.3 er det forholdsvis enkelt å lage gjennomsnittstall for på grunnlag av driftsgranskingsmaterialet. Det er også mulig å bruke dette materialet for å finne ut hvordan endringer i produksjonstilskuddssatser og enkelte priser slår ut på gjennomsnittstallene for disse gruppene av bruk.

I driftsgranskingene for Nord-Norge var det i 2004 med 72 melkeproduksjonsbruk, 17 sauebruk og 72 melkeproduksjonsbruk. For melkeproduksjonsbruk er det mulig å lage gjennomsnittstall også sortert etter den regionsinndelingen som er vist i tabell 5.1. Gjennomsnittsbruket på Ytre Helgeland hadde i 2004 17,3 årskyr mens Indre Helgeland hadde 13,3 og Salten 16,7 årskyr. Melkeproduksjonsbrukene fra

Ofoten, Vesterålen og Lofoten som var med i driftsgranskingene i 2004, hadde i gjennomsnitt 16,6 årskyr. Når det gjelder Troms fylke, hadde Sør-Troms, Midt-Troms og Nord-Troms henholdsvis 13,3, 14,6 og 16,7 årskyr. I Vest-Finnmark hadde gjennomsnittsbruket 18,2 årskyr mens tilsvarende tall for Øst-Finnmark var 19,2.

Bak gjennomsnittstallene for hver region er det forholdsvis få bruk. Dette gjør at tallene for en enkelt region er mer usikre enn gjennomsnittstallene for hele fylket eller for hele landsdelen. Men det vil likevel være interessant å regne på hvordan forskjellige forslag til WTO-avtale vil slå ut på økonomien for de konkrete brukene som er med i driftsgranskingene.

For sauehold og geitehold er det vanskelig å lage gjennomsnittstall for andre grupper enn det som framgår av tabell 5.3. I Midt-Troms var det imidlertid med 7 geitebruk i driftsgranskingene for 2004. Disse hadde i gjennomsnitt 73,2 årsgeiter.

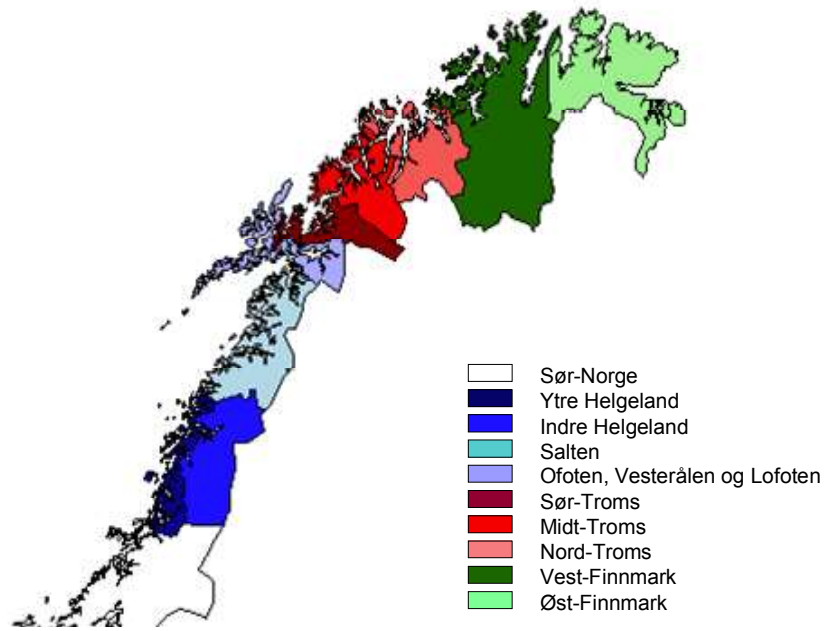
5.4 Referansebrukene

Referansebrukene tillater beregninger på enkeltbruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder (BFJ 2006). Referansebrukene er i utgangspunktet basert på et uveid gjennomsnitt av de respektive brukene i driftsgranskingene. Referansebrukene er likevel ikke helt sammenlignbare med brukene i driftsgranskingene fordi det gjøres noen endringer. For eksempel er avlingsnivået i korn- og potetproduksjonen normalisert for å unngå sesongvariasjon. Når det gjelder tilskudd, er referansebrukene plassert i en bestemt tilskuddsone, mens tilskuddene er beregnet på bakgrunn av brukene i driftsgranskingene. Det kan derfor være avvik mellom de tilskuddene som brukes i referansebrukene og de tilskuddene som en ville få ved å beregne tilskuddene med bakgrunn i referansebrukenes omfang av husdyr, arealgrunnlag og produksjonsmengder.

5.5 Regional inndeling av Nord-Norge

Alle modellverktøyene er karakterisert ved en regional inndeling. Verdiskapingsmodellen er på kommunenivå, mens NORKAP har enkeltbruk som «region» og disse plasseres i forhold til både tilskuddsoner, kommunegrenser og jordbruksregioner.

Figur 5.1 (og vedlegg 1) viser den foreslåtte regionale inndelingen for de tre modellene. Fylkene i Nord-Norge deles i mindre regioner. Dette er nødvendig for å ta hensyn til naturlige forhold (jordbruksregioner) og soneinndelingen for ulike typer tilskudd. Den laveste regionale enhet er kommuner. Dette gjelder for NORKAP. For verdiskapingsmodellen vil den laveste regionale enheten være de ni regioner i Nord-Norge. Nordland deles i fire regioner (Ytre Helgeland, Indre Helgeland, Salten samt Lofoten, Ofoten og Vesterålen), Troms deles i Sør-Troms, Midt-Troms og Nord-Troms mens Finnmark deles i de to regionene Vest-Finnmark og Øst-Finnmark.

Figur 5.1 Regioninndeling

5.6 Beregningsopplegg

Å gjennomføre beregninger på enkeltbruk for alle driftsformer i alle regioner har ikke vært mulig innenfor prosjektets ressurser. Videre gjør datatilgjengelighet at noen regioner slås sammen. Tabell 5.2 gir en oversikt over beregningsopplegg for enkeltbruk, dvs. for hvilke driftsformer og regioner det gjøres enkeltbruksberegninger. Som nevnt innledningsvis er melkeproduksjon den viktigste driftsformen i alle regionene i Nord-Norge. Det er derfor gjort beregninger for melkeproduksjon på eksisterende bruksstørrelse i alle regioner. Endringer i lønnsomhet kan fremtvinge tilpasninger. For å illustrere denne effekten er det regnet på større bruk i Sør-Troms samt regionen Ofoten, Vesterålen og Lofoten og på et økologisk bruk med dagens konvensjonelle bruksstørrelse i Midt-Troms. Sauehold er en viktig driftsform i mange regioner i Nord-Norge. I tillegg til å regne på dagens gjennomsnittsbuskaper for regionene i Nordland og Troms, regnes det også på økonomien for et sauebruk med 500 vinterfôra sauer og et bruk med 50 sauer i ekstensiv produksjon i Nordland.

Nordland er det viktigste grisefylket i Nord-Norge. Det gjøres beregninger for dagens gjennomsnittsbruk i Indre Helgeland og et bruk som har en produksjon opp mot konsesjonsgrense for svinehold i kombinert produksjon, dvs. 40 purker på Ytre Helgeland.

Tabell 5.2 Driftsformer i beregningene (antall dyr)

	Melk [melkekyr]	Ammekyr [ammekyr]	Sau [v.f. sauer]	Gris ¹⁾ [purker]	Geit [melkegeiter]
Ytre Helgeland	15,9	16,6		40,0	
Indre Helgeland	13,7		137,8	20,0	
Salten	17,0	11,9	50,0 ekstensiv 500,0		
Ofoten, Vesterålen og Lofoten	16,0 60,0				76,2
Sør-Troms	14,2 34,3				
Midt-Troms	15,0 15,0 økologisk		148,0		76,2
Nord-Troms	16,7				
Vest-Finnmark	16,4				
Øst-Finnmark	18,7				

1) Kombinert produksjon.

For geitehold gjøres det beregninger for Midt-Troms og Ofoten, Vesterålen og Lofoten. Det er stort sett bare disse delene av Nord-Norge som har geiter. For geitehold gjøres det bare beregninger for dagens gjennomsnittsbbruk.

Kjøttproduksjon på storfe er klart størst i Nordland. Derfor gjøres beregninger for Ytre Helgeland og Salten på dagens struktur.

I 2004 var det i alt 301 bruk i Nord-Norge som hadde driftsformene fjørfe, korn, potet og grønnsaker. Disse hadde til sammen en verdiskaping på 25 mill. kroner eller 2,5 prosent av den totale verdiskapingen i landbruket i landsdelen. Det er ikke gjort beregninger for disse driftsformene i rammen av dette prosjektet.

I tillegg brukes referansebrukene. Tabell 5.3 gir en oversikt over produksjon, omfang, region og antall bruk i driftsgranskingene som står bak referansebrukene.

Tabell 5.3 Oversikt over referansebrukene

Nr.	Produksjon	Omfang	AK-sone	Kjøtt sone	Melk sone	Antall bruk i DG
1	Melk og storfe	16 arskyr	4	2	C	422
2	Korn	300 daa	1			90
3	Sau	121 vfs sauer	5	2		82
4	Geit	77 arsgeiter	6	4	G	26
5	Svin og korn	40 avlssvin + 282 daa	1			40
6	Egg og korn	3453 høner + 164 daa	1			13
7	Poteter og korn	107 daa poteter + 310 daa korn	1			18
8	Ammeku	17 ammekyr	1	1		31
9	Frukt/bær og sau	37 daa frukt + 12 vfs sauer	5	2		19
10	Melk og storfe	12 arskyr	5	2	D	186
11	Melk og storfe	20 arskyr	3	1	B	236
12	Melk	29 arskyr	4	2	A	40
13	Melk og storfe	21 arskyr	1	1	B	30
14	Melk og storfe	15 arskyr	5	2	C	77
15	Melk og storfe	26 arskyr	2	1	O	21
16	Melk og storfe	15 arskyr	5	2	B	44
17	Melk og storfe	15 arskyr	5	2	D	84
18	Melk og storfe	16 arskyr	5	2	C	94
19	Melk og storfe	16 arskyr	6	4	F	72
20	Korn	226 daa	3			58
21	Korn	541 daa	1			18
22	Korn og svin	20 avlssvin + 274 daa	4			26
23	Sau	96 vfs sauer	5	2		17
24	Sau	136 vfs sauer	6	4		17
25	Sau	183 vfs sauer	5	3		25

Kilde: BFJ 2006.

Verdiskapingsmodellen viser hvor stor verdiskaping alle bruk i et geografisk område står for til sammen. Det er gjort beregninger med verdiskapingsmodellen for alle regioner i Nord-Norge.

6 Utforming av scenarier

Det er utformet scenarier som belyser handlingsrommet for utformingen av norsk jordbrukspolitikk i lys av en eventuell fremtidig WTO-avtale. Scenariene er en konkretisering av forslaget til Falconer fra mai 2007. Dette innebærer blant annet en reduksjon av tollsatsene med 60–85 % og et tolltak på 100 %. Utfasing av eksportstøtte, mulighet for sensitive produkter og eventuelle nye tollkvoter er sett bort fra i beregningene. Det samme gjelder muligheten å lavere reduksjon av blå boks. Scenariene skiller seg med hensyn på hvordan norske myndigheter oppfyller kravet til redusert intern støtte. I tre hovedscenarier varieres for hvilke produkter en fjerner målpriser. Inntektstapet knyttet til reduksjon av importvern og budsjettstøtte er beregnet til ca. 10 mrd. kr og kompenseres fullt ut i form av et flatt arealtilskudd. I fire følsomhetsanalyser undersøkes virkningen av endrede verdensmarkedspriser og alternative måter å gi kompensasjon på. Falconers siste utspill fra juli 2007 synes å komme Norge i møte på blant annet tolltak og blå boks og fremstår derfor som mindre krevende.

Et scenario identifiserer viktige drivkrefter og kritiske faktorer for fremtidig utvikling og definerer rammebetingelser på en konsistent, realistisk og relevant måte. Det knyttes i utgangspunktet ingen sannsynlighet til at et scenario inntreffer.

En av de viktigste internasjonale drivkreftene og kritiske faktorer for landbrukspolitikken i Norge er rammebetingelsene knyttet til en fremtidig WTO-avtale. En slik avtale vil utvilsomt legge begrensninger på det nasjonale handlingsrommet. Samtidig vil WTO-avtalen trolig være en rammeavtale som overlater til landene hvordan den skal implementeres. Dette gjelder for eksempel hvilke produkter som skal defineres som sensitive og på hvilken måte støttereduksjoner skal foretas. På denne bakgrunn kan den nasjonale tilpasningen fremstå som minst like viktig for landbruket som selve avtalen. En annen internasjonal drivkraft er EU og dens landbrukspolitikk. Selv om Norge ikke er medlem av EU har endringer i landbruks-

politikken indirekte konsekvenser for norsk landbrukspolitik gjennom for eksempel EØS-avtalen og grensehandel.

På det nasjonale plan er Stortingets sammensetning, regjeringens syn på landbrukspolitikken og samfunnets krav til jordbruket viktige drivkrefter. I motsetning til dagens regjering går både Høyre og FrP inn for til dels betydelige reduksjoner i budsjettstøtten til norsk jordbruk. En regjering utgått av disse to partiene vil kunne føre til betydelige endringer i rammebetingelsene for norsk landbruk – uavhengig av en eventuell WTO-avtale.

Samtidig finnes det viktige ikke-økonomiske drivkrefter i jordbruket. Sosiale nettverk, distriktenes infrastruktur og generelle arbeids- og bovilkår er vesentlige drivkrefter for bøndenes tilpasning og jordbrukets fremtidige utvikling.

I tråd med prosjektets formål tar den konkrete utformingen av scenariene utgangspunkt i endringer i de internasjonale rammebetingelsene som vil følge av en eventuell WTO-avtale. Det sees med andre ord bort fra konsekvenser for norsk jordbruk som følge av endringer i EUs landbrukspolitik eller som følge av en endret nasjonal prioritering av jordbrukspolitikken.

Det er utformet tre hovedscenarier supplert med følsomhetsanalyser. Hovedscenariene kan karakteriseres ved følgende hovedtrekk:

1. Alle scenariene tar utgangspunkt i forslaget lederen i WTOs landbrukskomite Stuart Falconer la frem i april og mai 2007 og som skal skissere en slags «landingszone» for en endelig avtale.
2. I enkeltbruksberegningene og i verdiskapingsmodellen sees det bort fra (1) utfasing av eksportstøtte, (2) nye tollkvoter, (3) mulighet for å unnta sensitive produkter fra de generelle tollreduksjonene og (4) lavere reduksjonsforpliktelse på blå boks for land som har mye støtte i blå boks fra før.
3. Inntektstapet knyttet til reduksjoner i skjermings- og budsjettstøtte kompenseres fullt ut gjennom økt budsjettstøtte i form av et flatt arealtilskudd.
4. Hovedscenariene skiller seg med hensyn på hvordan reduksjonsforpliktelsene for intern støtte foretas og hvordan det nasjonale handlingsrommet utnyttes.
 - Scenario 1: Ingen målpris fjernes med unntak av fjørfe
 - Scenario 2: Alle målpriser fjernes med unntak av korn og melk
 - Scenario 3: Alle målpriser fjernes uten unntak.

Følsomhetsanalysene belyser viktige kritiske faktorer som endringer i verdensmarkedspriser, graden av kompensasjon for inntektstap og hvordan kompensasjonen utformes. Det er utført fire følsomhetsanalyser som alle tar utgangspunkt i scenario 2. Disse er:⁶

- Scenario 2-A: 10 % reduksjon i verdensmarkedsprisene
- Scenario 2-B: 10 % økning i verdensmarkedsprisene
- Scenario 2-C: Kompensasjon gjennom areal- og dyretilskudd

⁶ I tillegg er det utformet tre scenarier spesielt for referansebrukene. Disse er basert på hovedscenario 2, men med differensiert arealtilskudd for korn og grovfôr samt kompensasjon for kun importvern eller kun budsjettstøtte.

- Scenario 2-D: Kun kompensasjon av budsjettstøtte gjennom areal- og dyretilskudd.

Reduksjonsforpliktelser

Scenariene tar utgangspunkt i forslaget lederen i WTOs landbrukskomite Stuart Falconer la frem 30. april 2007 og 25. mai 2007 (WTO 2007a, 2007b).⁷ De to forslagene oppsummerer Falconers oppfatning av status-quo i forhandlingene og prøver å indikere en såkalt «landingszone» dvs. et område der en endelig WTO-avtale på landbruksområdet skal kunne havne innenfor. For Norges vedkommende beskrives denne landingssonen som følger:

- Reduksjon i tollsatsene: 60 % – 85 %
- Tak på tollsatsene: 100 %
- Reduksjon i gul boks (AMS) og blå boks: 31 % – 70 %
- Reduksjon i gul boks: 37 % – 60 %
- Tak på produkt-spesifikk gul boks
- Tak på blå boks: 2,5 % av jordbrukets produksjonsverdi.

Falconers utkast krever en videre innsnevring av landingssonen for å kunne utforme konkrete scenarier. Denne innsnevringen gjøres på bakgrunn av forslaget til gruppen eksportorienterte utviklingsland (G-20) som på mange måter kan sies å være utgangspunktet for Falconers forslag.

Når det gjelder handelspolitiske virkemidler, går G-20s forslag ut på å redusere de høyeste tollsatsene, deriblant Norges, med 75 %. Samtidig innføres et tolltak slik at ingen tollsats skal være høyere enn 100 %. Dette innebærer i praksis en høyere reduksjon enn 75 % for tollsatser over 400 %. For Norges vedkommende berører dette noen meierivarer (for eksempel lettrømme) og kjøttprodukter (for eksempel lam og kylling). Tabell 6.1 viser hvordan tollreduksjonene slår ut i reduserte priser. Det er her forutsatt at Norge gå over fra et kronetoll-basert importvern til et importvern basert på %-toll. Dette vil i mange tilfeller gi en høyere beskyttelse.

⁷ Falconers pr. dags dato siste utspill fra juli 2007 (WTO 2007c) kom for sent til å bli brukt ved utformingen av scenariene. Forskjellen mellom utspillet fra juli 2007 og utspillene fra april og mai 2007 beskrives på slutten av dette kapittel.

Tabell 6.1 Priseffekt av tollreduksjon (reduisert importvern) i hovedscenariene (2004)

	Norsk pris [kr/kg]	VM-pris [kr/kg]	Toll før red. [%]	Toll etter red. [%]	Toll-red. [%]	Importpris før red. [kr/kg]	Importpris etter red. [kr/kg]
Yoghurt naturell	16,56	8,50	319	80	75	35,62	15,28
Lettmelk	7,42	3,60	388	97	75	17,57	7,09
Lettrømme	34,53	18,00	453	100	78	99,54	36,00
Norvegia	58,94	20,00	277	69	75	75,40	33,85
Smør	31,18	13,00	343	86	75	57,59	24,15
Storfe, okse kl 1	39,38	13,00	344	86	75	57,72	24,18
Svin, kl 1	27,68	12,00	363	91	75	55,56	22,89
Lam, kl 1	43,93	20,00	429	100	77	105,80	40,00
Kylling	29,02	7,00	425	100	76	36,75	14,00
Egg	13,11	6,50	272	68	75	24,18	10,92
Hvete	2,00	0,92	347	87	75	4,11	1,72
Bygg	1,72	0,76	233	58	75	2,53	1,20
Matpoteter	2,16	1,38	191	48	75	4,02	2,04

Kilde: Egne beregninger basert på bl.a. OECD (2007).

Resultatene fra tabell 6.1 brukes til å anslå inntektstapet som er knyttet til et redusert importvern. Dette er beregnet til 5,9 mrd. kroner og omfatter primærjordbruket og deler av næringsmiddelindustrien (jf. tabell 2 i vedlegg 1).

Gul boks (AMS) skal reduseres med 60 %. Boksen består av to typer støtte: (1) målprisstøtte (dvs. prisdifferansen mellom norsk målpris og en fast verdensmarkedspris ganget med produsert mengde) og offentlige avgifter til markedsreguleringsformål (som for eksempel omsetningsavgift) og (2) produksjonsavhengig budsjettstøtte (for eksempel grunntilskudd og transportstøtte). Det tas utgangspunkt i Norges notifikasjon av gul boks i 2001 som var på 10,7 mrd. kroner (jf. tabell 6 i vedlegg 1). En reduksjon med 60 % gir da et tak på gul boks på i underkant av 4,3 mrd. kroner (jf. tabell 4 i vedlegg 1). I tillegg foreslås produktvise tak på gul boks, dvs. at ikke noe enkeltprodukt skal kunne nyte høyere støtte enn i en historisk referanseperiode. De produktvise takene vises i tabell 5 i vedlegg 1. Referanseperioden er satt til gjennomsnittet for 1995 – 1999 der høyeste og laveste verdi strykes.

Blå boks skal reduseres til 2,5 % av jordbrukets produksjonsverdi (basert på en historisk referanseperiode). Her forutsettes produksjonsverdien slik den fremkommer i notifikasjonen for gul boks i 2001. Falconer gir i sitt forslag uttrykk for at ett ikke-nevnt land (trolig Norge) har et problem med kravet til blå boks og foreslår separate løsninger. Disse er det ikke tatt hensyn til i disse beregningene. Taket på blå boks blir da i underkant av 500 mill. kr (jf. tabell 4 i vedlegg 1). Reduksjonsforpliktelsene knyttet til blå boks innfris på to måter. For det første overføres areal- og kulturlandskapstilskuddet i sin helhet fra blå boks til grønn boks slik det ble forutsatt i jordbruksforhandlingene i 2004. Dette er beregnet å redusere blå boks med ca. 3,2 mrd. kroner. For det andre forutsettes beløpet på de øvrige støtteordningene

i blå boks redusert flat med ca. 90 %. Dette er en grov forenkling. I virkeligheten vil det være fleksibilitet med å prioritere mellom de resterende ordningene i blå boks, dvs. driftstilskudd i melkeproduksjon, distriktstilskuddene for melk og kjøtt samt produksjonstillegget i husdyrproduksjonen.

Til slutt skal summen av gul boks og blå boks reduseres med 70 %. Dette kravet er trolig enklere å innfri for Norge i og med at reduksjonen av AMS alene skal være 60 % reduksjon av AMS og at blå boks reduseres med over 90 % (dersom ikke overgangsløsningene kommer til anvendelse).

Støtteordningene i grønn boks videreføres. Det er ingenting i forhandlingene som tilsier at det skal settes tak på grønn boks. Det er snakk om en gjennomgang og klargjøring av kriteriene for grønn boks uten at dette ventes å ha konsekvenser for norske ordninger i grønn boks.

Forutsetninger angående nasjonal implementering av reduksjonsforpliktelsene

Det er viktig å understreke at WTO-avtalen vil bli en rammeavtale som krever nasjonal implementering. I dette ligger en nasjonal handlefrihet hvis størrelse er usikker pr. i dag. Det er imidlertid nokså sikkert at denne handlefriheten kan få en svært viktig betydning for enkeltprodukter og landsdeler.

Handlefriheten er svært begrenset når det gjelder de handelspolitiske virkemidlene. Tollreduksjonen må gjennomføres, men det er usikkert om det skal skje for enkeltprodukter eller for produktgrupper (slik det var i forrige runde, Uruguay-runden). I sistnevnte tilfelle vil det være mulig å prioritere enkeltprodukter innen gruppene. Den største fleksibiliteten vil nok være valg av tollsystem, dvs. kronetoll eller prosenttoll. I beregningene er det forutsatt prosenttoll, avvikende fra dagens praksis med kronetoll. Grunnen til dette er at det stort sett gir høyere beskyttelse. På den andre siden overfører prosenttoll lettere svingninger i priser på verdensmarkedet til det norske markedet.

Handlefriheten er større når det gjelder implementering av de nasjonale virkemidlene i jordbrukspolitikken. Dette gjelder ikke minst hvordan reduksjonskravet for gul boks implementeres. Det er derfor de tre hovedscenariene skiller seg med hensyn på dette. Støtte i gul boks kan generelt sett reduseres på tre ulike måter: (1) redusert volum, (2) redusert målpris og (3) fjerning av systemet med målpriser. I enkeltbruksberegningene er det sett bort fra volumendringer fordi det er vanskelig å analysere hvordan eventuelle volumendringer slår ut på enkeltbruk. Tollreduksjonen vil redusere det norske prisnivået og føre til at målprisene ikke vil kunne opprettholdes på nåværende nivå for enkelte produkter. En del av reduksjonen vil derfor kunne foretas ved å tilpasse målprisene til de nye importprisene. Dette alene er imidlertid neppe tilstrekkelig for å innfri hele reduksjonskravet.

I hovedscenario 1 beholdes alle nåværende målpriser og disse reduseres med 25 % for å innfri reduksjonsforpliktelsene. I hovedscenario 2 fjernes alle målpriser med unntak for korn og melk. I hovedscenario 3 fjernes alle målpriser uten unntak. Fjerning av målpriser fører til at taket på gul boks ikke nås. I disse tilfellene «fylles» gul boks med direkte prisstøtte (type grunntilskudd) for alle produkter. Prisstøtten er differensiert i forhold til det enkelte produkts verdiskaping.

Det er videre lagt inn en forutsetning i alle tre hovedscenariene om at inntektstapet knyttet til importvernet og budsjettstøtte kompenseres gjennom økte bevilgninger over statsbudsjettet for jordbruket totalt. Denne forutsetningen gjelder også for scenariene 2-A, 2-B og 2-C, mens scenario 2-D er utformet med tanke på å analysere effektene av delvis kompensasjon, her kun budsjettstøtte. Kompensasjonen i scenariene 2-C og 2-D skiller seg fra scenario 2 i forhold til hvordan kompensasjonen gis. Mens den gis som flatt, regionalt arealtilskudd i scenario 2, utformes kompensasjonen som kombinasjon av areal- og dyrestøtte i scenariene 2-C og 2-D. Forutsetningen er at dyrestøtten er halvparten av dagens satser og resten gis som flatt, regionalt arealtilskudd. Både areal- og dyrestøtte legges inn som nye ordninger i grønn boks. Tabell 6.2 gir en oversikt over inntektstapet i alle sju scenarier samt hvordan inntektstapet kompenseres.

Tabell 6.2 Kompensasjon av inntektstap (mill. kr)

	Scen 1	Scen 2	Scen 3	Scen 2-A	Scen 2-B	Scen 2-C	Scen 2-D
Tap importvern	5 906	5 906	5 906	7 686	4 440	5 906	–
Tap gul boks	470	470	470	470	470	470	470
Tap blå boks	3 969	3 969	3 969	3 969	3 969	3 969	3 969
Sum inntektstap	10 345	10 345	10 345	12 126	8 879	10 345	4 439
Komp. gul boks	1 011	1 588	3 651	2 172	885	1 588	1 588
Komp. grønn boks	9 334	8 757	6 694	9 954	7 994	8 757	2 851
Sum kompensasjon	10 345	10 345	10 345	12 126	8 879	10 345	4 439

Kilde: Egne beregninger.

Basert på forutsetningene over er inntektstapet i hovedscenariene beregnet til ca. 10,3 mrd. kroner fordelt på 5,9 mrd. kroner i redusert importvern og 4,4 mrd. kr i redusert budsjettstøtte der mesteparten kommer fra blå boks. Det er verdt å merke seg at det ikke kompenseres for reduserte målpriser. Dette inntektstapet omfattes av reduksjonen i importvernet. I hovedscenariene kompenseres mesteparten av inntektstapet gjennom økte bevilgninger i grønn boks. Forskjellen mellom scenariene er knyttet til forutsetningene om hvilke målpriser som fjernes. Dette legger føringer på hvor stor kompensasjonen gjennom direkte prisstøtte kan være. En reduksjon i prisene på verdensmarkedet med 10 % er beregnet å øke inntektstapet med ca. 1,8 mrd. kroner (scenario 2-A). Tilsvarende reduserer en økning av verdensmarkedsprisene med 10 % inntektstapet med 1,5 mrd. kroner.

I scenario 2-C kompenseres for reduksjonen av både importvern og budsjettstøtte. Inntektstapet er det samme som i scenario 2. I scenario 2-D kompenseres kun for redusert budsjettstøtte. Kompensasjonsbeløpet blir da på 4,4 mrd. kroner. Satsene for den nye prisstøtten i gul boks fremkommer i tabell 6.3. I absolutte verdier er satsene størst for storfe og sau. Pristilskuddet til melk varierer mellom 16 øre pr. liter og 87 øre pr. liter.

Tabell 6.3 Ny prisstøtte i gul boks (kr/kg el. kr/liter)

	Scen 1	Scen 2	Scen 3	Scen 2-A	Scen 2-B	Scen 2-C	Scen 2-D
Hvete	0,07	0,02	0,34	0,07	0,00	0,02	0,02
Bygg	0,12	0,12	0,39	0,18	0,06	0,12	0,12
Havre	0,10	0,09	0,36	0,15	0,04	0,09	0,09
Melk	0,25	0,33	0,87	0,48	0,16	0,33	0,33
Storfe	2,60	4,24	7,90	5,44	2,57	4,24	4,24
Gris	0,85	2,45	4,56	3,14	1,48	2,45	2,45
Sau	2,15	6,18	11,53	7,93	3,74	6,18	6,18
Fjørfe	1,10	1,61	3,01	2,07	0,98	1,61	1,61
Egg	0,84	1,35	2,51	1,73	0,82	1,35	1,35
Poteter	0,19	0,34	0,63	0,43	0,20	0,34	0,34

Kilde: Egne beregninger.

Oppsummeringsvis vises i tabell 6.4 hvordan virkemiddelsystemet for norsk jordbruk er satt sammen i de ulike scenariene, fordelt på importvern, gul boks, blå boks og grønn boks. I tillegg vises målprisstøtten i gul boks. De siste to radene indikerer overgangen fra produksjonsavhengig støtte til produksjonsnøytral støtte. Her er produksjonsavhengig støtte definert som verdien av det reelle importvernet og gul støtte i gul boks. Med reelt importvern menes differansen mellom norsk pris og importpris multiplisert med produsert mengde. I teorien kan importvernet være høyere i den grad det er «luft» i tollsatsene (dvs. at tollsatsen gir et nivå på importprisen som overstiger norsk pris). Produksjonsnøytral støtte er satt sammen av støtte i blå boks og i grønn boks. I 2004 er den produksjonsavhengige støtten på 57 %, mens den produksjonsnøytrale støtten er 43 %. I alle andre scenariene øker andelen produksjonsnøytral støtte til minst 50 %. I scenario 1 og scenario 2-A øker andelen produksjonsnøytral støtte til 64 %, delvis fordi lavere priser på verdensmarkedet reduserer importvernet.

Tabell 6.4 Utformingen av virkemiddelsystemet for norsk jordbruk (mill. kr)

	2004	Scen 1	Scen 2	Scen 3	Scen 2-A	Scen 2-B	Scen 2-C	Scen 2-D
Reelt importvern	14 188	8 282	8 282	8 282	7 496	8 753	8 282	8 282
Budsjettstøtte	11 367	17 273	17 273	17 273	19 053	15 807	17 273	11 367
Gul støtte i AMS	470	1 011	1 588	3 651	2 172	885	1 588	1 588
Bla boks	4 463	494	494	494	494	494	494	494
Grønn boks	6 434	15 768	15 191	13 128	16 388	14 428	15 191	9 285
Sum støtte	25 554	25 554	25 554	25 554	26 549	24 560	25 554	19 648
Målprisstøtte i								
AMS	10 130	3 269	2 692	629	2 109	3 395	2 692	2 692
% prod.avhengig	0,57	0,36	0,39	0,47	0,36	0,39	0,39	0,50
% prod.nøytral	0,43	0,64	0,61	0,53	0,64	0,61	0,61	0,50

Kilde: Egne beregninger.

Det er viktig å være klar over at ulike tidsperioder har blitt brukt i forutsetningene. Beregningene for redusert importvern er basert på 2004 når det gjelder priser og mengder. Reduksjonsforpliktelsene knyttet til intern støtte er basert på notifikasjonene i 2001. Det er ikke usannsynlig at dette vil også bli referanseperioden for beregning av takene på gul boks og på blå boks i en endelig avtale. Når det imidlertid gjelder den absolutte inntektsreduksjonen knyttet til disse takene, vil denne måtte sees i forhold til størrelsen på budsjettstøtten på det tidspunktet avtalen faktisk implementeres. I beregningene er det forutsatt at avtalen implementeres i 2004. I mangel av offisielle data, er derfor laget en notifikasjon for gul boks, blå boks og grønn boks for 2004 (jf. tabell 4 og tabell 7-1 i vedlegg 1). Her er det forutsatt at det ikke lenger er målpris på fjørfe og at AK-tillegget flyttes over fra blå boks til grønn boks. Endringer som følge av jordbruksoppgjørene siden 2004 vil derfor komme i tillegg til beregningene og dermed enten øke eller redusere inntektstapet. Dette gjelder enkeltbruksberegningene basert på driftsgranskingene og NORKAP.

Referansebruksberegningene tar utgangspunkt for 2006 og beregner utslag i forhold til situasjonen i dette året. Dette gjør at det absolutte nivået ikke er direkte sammenlignbart mellom referansebruksberegningene og beregningene på driftsgranskingsbrukene og NORKAP. I denne forbindelse er det også viktig å understreke at beregningene er indikative i den forstand at det er en betydelig usikkerhet knyttet til de forutsetningene som ligger til grunn for beregningene. Det gjelder verdensmarkedspriser, og dermed beregningen av inntektstap grunnet redusert grensevern og budsjettstøtte som er foretatt på grunnlag av et lite utvalg produkter. Det er derfor ikke det absolutte nivået, men endringene mellom scenarier det burde legges mest vekt på.

Sammenligning av Falconers forslag fra juli 2007 med forslag fra april og mai 2007

Falconers utspill fra juli 2007 er i større grad enn forslaget fra april og mai 2007 tallfestet. Nedenfor sammenlignes hovedtrekkene i Falconers forslag fra juli 2007 med forutsetningene som ligger til grunn for beregningene i denne rapporten.

Tabell 6.5 Forutsetninger i scenariene og Falconers utspill fra juli 2007

	Scenarier	Falconer juli 2007
Tollreduksjon	75 %	66–73 %
Tolltak	100 %	Nei, men importkvoter hvis 5 % av tollinjene > 100 %
Reduksjon gul boks	60 %	52,5 %
Reduksjon gul boks & blå boks	70 %	50–60 %
Reduksjon blå boks	2,5 % av prod.verdi	52,5 %

Kilde: WTO 2007c (Falconer).

Falconers utspill fra juli 2007 er på de mest vesentlige områder mindre krevende enn det som er lagt inn som forutsetninger i scenariene, men forskjellen er ikke like stor på alle områder.

Forslaget fra juli 2007 angir et bånd for tollreduksjoner på mellom 66 % og 73 %. Forutsetningen om 75 % tollreduksjon ligger i overkant av båndet, men generell usikkerhet knyttet til verdensmarkedsprisene og den forholdsvis grove tilnærmingen gjør, at resultatet neppe ville blitt særlig annerledes.

Det er ikke lenger at absolutt tolltak på 100 %, men det «sniker seg inn gjennom bakdøren» ved at et land må åpne for ytterligere importkvoter dersom et visst antall tollinjer ligger over 100 % etter at tollreduksjonen er gjennomført. Det skal altså ikke lønne seg å ha tollsatser over 100 %, men det er ikke forbudt. Men en tollreduksjon på 75 % spiller tolltaket på 100 % mindre rolle, men dersom tollreduksjonen skulle være et sted på 66 %, så vil det ha mer å si. Beregningsopplegget tar uansett ikke hensyn til eventuell høyere importkvoter.

Reduksjonen på både gul boks og summen av gul boks og blå boks er ca. 10 %-poeng lavere. Dette letter noe på presset om å redusere/fjerne målpriser, men effekten ligger trolig innenfor beregningenes usikkerhetsintervall.

Den største forskjellen ligger nok i reduksjon av blå boks. Her gir den «norske paragrafen» anledning til å beholde en større andel av de direkte tilskuddene i blå boks. Mens blå boks i scenariene er forutsatt redusert til ca. 500 mill. kr, åpner Falconers siste utspill nå for at taket på blå boks kan komme til å ligge på ca. 3,5 mrd. kroner. Dette gjør det betydelig enklere å videreføre sentrale norske støtteordninger som driftstillegg i melkeproduksjonen, produksjonstillegg i husdyrproduksjonen og distriktstilskuddene. I scenariene er disse forutsatt flyttet fra blå boks til grønn boks. Rent praktisk har denne endringen imidlertid lite å si for modellberegningene, da det ikke er skilt mellom direkte tilskudd i blå boks og direkte tilskudd i grønn boks. Det eneste er at modellberegningene viser til dels betydelig over- og underkompensasjon fordi det er brukt regionale, flate areal- og dyretilskudd. Når en kan videreføre sentrale elementer i det norske virkemiddel-systemet, blir det også enklere å unngå disse utilsiktede kompensasjonseffektene.

7 Modellresultater

Modellresultatene indikerer at økonomien i primærjordbruket kan bli betydelig påvirket av en eventuell ny WTO-avtale. Det er ikke bare selve avtalen, men også hvordan norske myndigheter utnytter avtalen som vil være avgjørende for enkeltbrukenes økonomi. Forutsetningen i hovedscenariene om at inntektsbortfall grunnet redusert importvern og budsjettstøtte skal kompenseres gjennom et flatt arealtilskudd bidrar til at arealintensive driftsformer (som ammekyr og sau) kommer totalt sett bedre ut enn driftsformer som bruker lite areal (som gris). Det vil videre være viktig hvordan virkemiddelsystemet utformes. Dersom mye av kompensasjonen for reduksjon av importvern og budsjettstøtte ikke knyttes til produksjon, areal eller dyrehold kan en risikere at dekningsbidraget blir negativ, mens vederlaget til arbeid og kapital er positivt. I et slikt tilfelle vil bondens tilpasning kunne bære preg av «tilskuddsoptimering», dvs. en tilpasning der bonden er mer opptatt av å høste tilskudd enn å produsere mat. Forutsetningen om et importvern basert på prosenttoll medfører at utslaget for de norske prisene er større enn de forutsatte endringene i verdensmarkedsprisene på $\pm 10\%$. Dette illustrerer at prosenttoll øker svingninger i verdensmarkedspriser. Enkeltbrukenes økonomi blir imidlertid mindre påvirket da en stor del av inntekten kommer gjennom budsjettstøtten.

I dette kapittel presenteres de viktigste resultatene av beregningene. Det er lagt vekt på to resultatmål: (1) dekningsbidrag og (2) vederlag til arbeid og kapital. Dekningsbidraget er definert som summen av markedsinntekter og direkte prisstøtte fratrukket variable kostnader. Med markedsinntekter menes her inntekter fra salg av jordbruksprodukter. De variable kostnadene omfatter kostnadene for alle de innsatsfaktorene som forbrukes i løpet av produksjonsperioden som for eksempel kraftfôr, gjødsel og innkjøp av dyr. Dekningsbidraget gir en pekepinn på brukets lønnsomhet på kort sikt, når en forutsetter at de andre innsatsfaktorene (som arbeid og kapital) er gitt. Dekningsbidraget gir også en god indikasjon på i hvilken grad det lønner seg for bonden å produsere for markedet. Dersom deknings-

bidraget er svært liten eller negativt, vil det være lønnsomt for bonden å redusere innsatsen av variable kostnader mest mulig.

Vederlaget til eget arbeid og kapital er definert som differansen mellom markedsinntekter og andre inntekter samt tilskudd fratrukket variable og faste kostnader (for eksempel avskrivninger). Differansen er det bonden sitter igjen med til å godtgjøre alt arbeid og betale rente på all innsatt kapital. Dette resultatmålet sier noe om lønnsomheten på lang sikt når alle innsatsfaktorene kan betraktes som variable.

7.1 Beregninger på enkeltbruk

De fleste enkeltbrukene er laget på grunnlag av driftsgranskingene i jordbruket for 2005. For noen av disse enkeltbrukene er de få konkrete bruk som ligger bak. Dette gjør at det ikke er verdt å se så mye på resultatet i 2005. Det viktigste vil være å se på hvilke utslag en ny WTO-avtale vil få for det konkrete enkeltbruket.

Noen enkeltbruk er laget ved hjelp av NORKAP-programmet. NORKAP er et dataprogram for planlegging på enkeltbruk der en kan budsjettere resultat, likviditet og soliditet i jordbruk, skogbruk, hagebruk og tilleggsnæringer. Enkeltbrukene som er laget ved hjelp av NORKAP, er økologiske bruk, bruk med ekstensiv drift og bruk som er større enn de bruk som er med i driftsgranskingene i jordbruket. Svinehold er ikke en egen driftsform i driftsgranskingene og det er derfor konstruert egne tall for denne driftsformen. Det er viktig å understreke at kapitalkostnadene for brukene konstruert med NORKAP er større enn for de eksisterende brukene basert på driftsgranskingene. I NORKAP legger det nybygg til grunn, mens det brukes kapitalkostnader etter historisk kost i driftsgranskingene. Dette kan gi en betydelig kostnadsulempa for de store brukene.

Til sammen er det gjennomført beregninger for 22 enkeltbruk. Dette gir et stort datamateriale som det ikke er hensiktsmessig å presentere detaljert i dette kapittel. Derfor er det valgt ut ett modellbruk for hver av driftsformene melk, kjøttproduksjon på storfe (ammekyr), sau, geit og gris. Beregningsresultatene for de andre enkeltbrukene vises i vedlegg 3.

7.1.1 Melkeproduksjonsbruk i Vest-Finnmark

Modellbruket for melkeproduksjonen i Vest-Finnmark er gjennomsnittet av 6 driftsgranskingsbruk for regionen. Modellbruket er på 16,4 årskyr og hadde i 2005 et driftsoverskudd på 363 271. Tabell 7.1 viser de viktigste elementene i regnskapet og de økonomiske effektene av de tre hovedalternativene. Kraftfôrkostnadene er redusert i forhold til prisen på bygg for de ulike alternativene.

Scenario 1 vil gi et driftsoverskudd på kr 298 465. For alternativene der målprisene delvis eller helt fjernes, blir driftsoverskuddet på henholdsvis kr 296 765 (scenario 2) og kr 303 904 (scenario 3). Dekningsbidraget blir redusert med mellom 55–80 % ved overgang til en ny WTO-avtale. Den er under 5 000 kroner pr. årsku i scenario 1. Ikke uventet blir dekningsbidraget høyest for scenario 3 der alle markedsordninger blir fjernet og lavest for scenario 1 hvor markedsordningene blir

oppretholdt. I scenario 3 står den nye prisstøtten for melk og kjøtt for nesten to-tredjedeler av dekningsbidraget og utgjør dermed en betydelig andel.

Tabellen viser også tall for vederlag til arbeid og kapital. Vederlaget gjelder godtgjøring til egen og leid arbeidskraft og godtgjøring for lånt og egen kapital. Vederlaget til arbeid og kapital reduseres med rundt 15 % ved overgang til en ny WTO-avtale og ved samme størrelse på overføringene til jordbruket fra det offentlige som i dag. Scenario 2, der alle markedsordninger bortsett fra for melk og korn er fjernet, gir et vederlag til arbeid og kapital på kr 21 741 pr. årsku mot 25 791 kr pr. årsku i 2005. Grunnen til at bruket ikke kompenseres fullt ut er at arealstøtten beregnes på regionnivå og ikke på enkeltbruksnivå. Forskjellen mellom de ulike scenariene er liten.

Hovedscenariene indikerer også at en mindre andel av de samlede inntektene vil komme fra markedet eller gjennom pristilskudd. I 2005 var over to-tredjedeler av de totale inntektene produksjonsavhengig. Denne andelen reduseres til mellom 35 % og 50 % ved en eventuell ny WTO-avtale.

Tabell 7.1 Resultat for melkebruket i Vest-Finnmark for hovedscenariene (kr), [16,4 årskyr, 284 daa]

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Inntekter	962 278	812 760	842 022	849 161
Tilskudd	479 094	589 496	571 115	578 254
Kostnader	599 007	514 296	545 257	545 257
Driftsoverskudd	363 271	298 465	296 765	303 904
Markedsinntekter	679 254	276 443	337 036	404 315
Variable kostnader	279 188	194 477	225 439	225 439
Dekningsbidrag	400 066	81 966	111 597	178 877
Dekningsbidrag pr. årsku	24 357	4 990	6 794	10 891
%-endring i forhold til 2005		-79,5	-72,1	-55,3
Vederlag til arbeid og kapital	423 611	358 804	357 104	364 243
Vederlag til arbeid og kapital pr. årsku	25 791	21 845	21 741	22 176
%-endring i forhold til 2005		-15,3	-15,7	-14,0
%-andel prod.avh. inntekter	70,6	34,0	40,0	47,6

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Kilde: Egne beregninger.

7.1.2 Sauebruk på Indre Helgeland

Sauehold er en viktig driftsform på Indre Helgeland. Modellbruket for regionen er på 138 vinterfôra sauer. I 2005 hadde dette bruket et driftsoveskudd på kr 106 636. Saueholdet er den driftsformen som ser ut til å komme best ut av en eventuell ny

WTO-avtale. Hovedscenariene gir et driftsoverskudd som er nesten tre ganger så høyt enn det som var utgangspunktet for saueholdet i 2005. Dette går fram av tabell 7.2.

Tabell 7.2 Resultat for sauebruket på Indre Helgeland for hovedscenariene (kr),
[138 v.f. sauer, 167 daa]

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Inntekter	432 098	499 882	503 116	491 990
Tilskudd	261 567	358 876	344 902	333 776
Kostnader	325 462	301 890	310 609	310 609
Driftsoverskudd	106 636	197 992	192 507	181 381
Markedsinntekter ¹⁾	223 396	153 853	191 353	218 262
Variable kostnader	111 515	87 943	96 662	96 662
Dekningsbidrag	111 881	65 910	94 691	121 600
Dekningsbidrag pr. v.f. sau	811	478	687	882
%-endring i forhold til 2005		-41,1	-15,4	8,7
Vederlag til arbeid og kapital	150 448	241 805	236 319	225 194
Vederlag til arbeid og kapital pr. v.f. sau	1 091	1 754	1 714	1 633
%-endring i forhold til 2005		60,7	57,1	49,7
%-andel prod.avh. inntekter	51,7	30,8	38,0	44,4

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Kilde: Egne beregninger.

Også dekningsbidraget kan bli høyere sammenlignet med dagens situasjon, men bare hvis en stor andel av kompensasjonen gis som prisstøtte (scenario 3). Vederlaget til arbeid og kapital blir med mellom 50 % og 60 % klart høyere etter en ny WTO-avtale enn utgangspunktet i 2005 for alle hovedscenarier.

Prisen på sauekjøtt vil gå mindre ned ved en WTO-avtale enn det som er tilfelle for alle andre jordbruksprodukter som produseres i Norge. Sauehold er en areal-ekstensiv driftsform og dette er en klar fordel når reduserte inntekter forutsettes kompensert helt eller delvis med et flatt ekstra arealtilskudd.

Den produksjonsavhengige andelen av de totale inntektene for sauebruket på Ytre Helgeland er på litt over halvparten i 2005. Andelen reduseres ved et nytt jordbrukspolitisk virkemiddelsystem slik det er skissert i hovedscenariene til mellom 30 % og 45 %.

7.1.3 Geitehold i Midt-Troms

Ved hjelp av driftsgranskingene i jordbruket er det laget et modellbruk for Midt-Troms på 76,2 årsgeiter. Driftsoverskuddet i 2005 var på kr 233 119. Geiteholdet kommer dårlig ut av en ny WTO-avtale. Dette viser tabell 7.3.

Geitemelkinntektene blir nesten halvert. Dette er en forutsetning som følger av at det er lagt inn samme prisreduksjon som for kumelk. Meieriprodukter basert på geitemelk er trolig mindre utsatt for utenlands konkurranse enn produkter basert på kumelk. Det blir da et spørsmål om meieriene velter den samlede inntektsreduksjonen over på geitemelk eller om den tas på kumelk alene. En annen forutsetning er at grunntilskuddet til geitemelk forutsettes videreført med de samme satser som i 2005. Årsaken til dette er at geitehold er en liten produksjon i norsk målestokk som utgjør mindre enn 5 % av jordbrukets totale produksjonsverdi.

Tabell 7.3 Resultat for geitebruket i Midt-Troms for hovedscenariene (kr),
[76 årsgeiter, 126 daa]

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Sum inntekter	639 108	500 280	502 000	511 543
Sum tilskudd	406 634	378 942	364 762	374 305
Sum kostnader	405 989	358 951	376 241	376 241
Driftsoverskudd	233 119	141 329	125 759	135 302
Markedsinntekter ¹⁾	384 453	239 068	259 476	292 727
Variable kostnader	145 075	98 037	115 327	115 327
Dekningsbidrag	239 378	141 031	144 149	177 400
Dekningsbidrag pr. årsgeit	3 140	1 850	1 891	2 327
%-endring i forhold til 2005		-41.1	-39.8	-25.9
Vederlag til arbeid og kapital	302 277	210 489	194 917	204 460
Vederlag til arbeid og kapital pr. årsgeit	3 965	2 761	2 557	2 682
%-endring i forhold til 2005		-30.4	-35.5	-32.4
%-andel prod.avh. inntekter	61,8	49,9	53,7	59,2

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Kilde: Egne beregninger.

Driftsoverskuddet kan bli nærmest halvert. De fleste geitebruk har forholdsvis lite jordbruksareal i forhold til produksjonsinntektene. Når reduksjonen i inntekter skal kompenseres med et flatt ekstra arealtilskudd, kommer geiteholdet dårlig ut i forhold til en del andre husdyrproduksjoner.

Dekningsbidraget reduseres fra 239 000 kr til mellom 140 000 kr og 177 000 kr. Det tilsvarer en reduksjon med mellom 25 % og 40 %. Vederlaget for arbeid og kapital for geitebruket i Midt-Troms vil være fra 30 % til 35 % lavere enn utgangspunktet i 2005.

Det er liten endring i andelen produksjonsavhengige inntekter. Den er på litt over 60 % i 2005 og varierer mellom 50 % og 60 % i scenariene som omhandler en potensiell ny WTO-avtale.

7.1.4 Kjøttfeproduksjon på Ytre Helgeland

Kjøttfeproduksjon er en ekstensiv produksjon som krever et stort jordbruksareal. Dette er en klar fordel når det blir gitt arealtilskudd pr. dekar. Et modellbruk på Ytre Helgeland hadde i 2005 et driftsoverskudd på kroner 148 958. Ifølge tabell 7.4 vil driftsoverskuddet bli doblet i forhold til 2005 (scenario 1). Kompensasjon gjennom arealtilskudd er klart å foretrekke for ammekyrsbruk. I scenario 3 der noe av kompensasjonen gis som prisstøtte øker driftsoverskuddet «kun» med 45 %. Motsatt konklusjon kan imidlertid trekkes når en ser på dekningsbidraget. Ammekyrsbruket risikerer svak negativ dekningsbidrag i scenario 1 og et sterkt redusert dekningsbidrag i scenario 3. Vederlag til arbeid og kapital øker i alle scenariene og økningen ligger mellom 37 % og 84 %.

Tabell 7.4 Resultat for ammekyrsbruket på Ytre Helgeland for hovedscenariene (kr), [16,5 ammekyr, 126 daa]

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Sum tilskudd	289 098	526 804	473 881	419 577
Sum inntekter	477 294	602 797	581 259	526 955
Sum kostnader	328 337	302 405	311 156	311 156
Driftsoverskudd	148 957	300 392	270 103	215 799
Markedsinntekter ¹⁾	215 543	76 832	114 942	129 998
Variable kostnader	106 411	80 479	89 230	89 230
Dekningsbidrag	109 132	-3 647	25 712	40 768
Dekningsbidrag pr. ammeku	6 564	-219	1 547	2 452
%-endring i forhold til 2005		-103.3	-76.4	-62.6
Vederlag til arbeid og kapital	180 583	332 016	301 728	247 424
Vederlag til arbeid og kapital pr. ammeku	10 862	19 971	18 149	14 883
%-endring i forhold til 2005		83.9	67.1	37.0
%-andel prod.avh. inntekter	48.2	15.1	22.3	27.4

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Kilde: Egne beregninger.

I dag får et slikt bruk under halvparten av sine samlede inntekter fra markedsinntekter og produksjonsavhengige tilskudd. Etter en WTO-avtale vil denne andelen reduseres til mellom 15 % og 27 %.

Ammekyrsbrukene illustrerer på en god måte hvilke utfordringer norske myndigheter vil stå overfor hvis en ny WTO-avtale kommer på plass. En kombinasjon av negativ dekningsbidrag og økt vederlag til arbeid og kapital, kan gi agronomiske utilsiktede tilpasninger. I en slik situasjon vil bruket tilpasse seg ved å minimere de variable kostnadene og samtidig opprettholde gårdsdriften. Dette kan bety et veldig ekstensivt jordbruk som i grunnen opprettholdes på grunn av de produksjonsuavhengige tilskuddene. For et slikt bruk spiller signalene fra markedet en liten rolle da kun en mindre andel av de samlede inntektene kommer fra markedet. Når markedsinntektene betyr så lite i ammekuproduksjonen, betyr det at faglig dyktighet i planteproduksjonen og i husdyrholdet ikke vil bety så veldig mye etter en ny WTO-avtale. Bedriftsøkonomisk vil det være viktigere å kunne utnytte tilskuddssystemet best mulig. Dette forholdet vil også være gjeldene for de andre produksjonene i Nord-Norge, men ikke i like stor grad som for kjøttfeproduksjon.

7.1.5 Svinehold på Indre Helgeland

Det finnes ikke egne driftsformer for ensidig svinehold i driftsgranskingene for jordbruket. Praktisk talt alle som driver med gris har en eller flere produksjoner i tillegg til griseholdet. Derfor er det konstruert egne kalkyler for svinehold ved hjelp av planleggingsprogrammet NORKAP. Det er beregnet at et bruk med kombinert svinehold på Indre Helgeland med 20 purker vil ha et driftsoverskudd av selve griseholdet på 126 445 kroner.

Tabell 7.5 viser at en ny WTO-avtale vil få store utslag for resultat av svineholdet og det vil være av stor betydning hvilken tilpasning norske landbruksmyndigheter vil gjøre etter at en eventuell ny avtale for verdenshandelen har trådt i kraft.

I svineholdet er det snakk om store summer både når det gjelder inntekter og kostnader. En endring i priser både på svinekjøtt og på kraftfôr får relativt stor betydning for driftsresultatet. Beholdes alle markedsordningene som i dag (scenario 1), vil svineholdet risikere negativt driftsoverskudd og negativt vederlag til arbeid og kapital. Salgsinntektene av svinekjøttet blir redusert til under 50 % ved dette alternativet og av tilskuddene blir distriktstilskuddet på grisekjøtt kraftig redusert. Kraftfôrutgiftene blir betydelig lavere, men dette oppveier ikke reduksjonen i produksjonsinntektene.

Tabell 7.5 Resultat for svinehold på Indre Helgeland for hovedscenariene (kr),
[20 purker, 20 daa]

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Sum inntekter	830 504	383 631	589 339	645 437
Sum tilskudd	242824	97169	138908	195006
Sum kostnader	704 059	492 293	571 722	571 722
Driftsoverskudd	126 445	-108 662	17 617	73 715
Markedsinntekter ¹⁾	778 624	331 893	541 683	602 312
Variable kostnader	509 059	297 293	376 722	376 722
Dekningsbidrag	269 565	34 600	164 961	225 590
Dekningsbidrag pr. purke	13 478	1 730	8 248	11 280
%-endring i forhold til 2005		-87,2	-38,8	-16,3
Vederlag til arbeid og kapital	166 445	-68 663	57 616	113 713
Vederlag til arbeid og kapital pr. purke	8 322	-3 433	2 881	5 686
%-endring i forhold til 2005		-141,3	-65,4	-31,7
%-andel prod.avh. inntekter	93,8	86,5	91,9	93,3

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Kilde: Egne beregninger.

Skal svineholdet i Nord-Norge kunne ha en framtid etter en ny WTO-avtale, ser det ut som om myndighetene må velge et scenario hvor markedsordningene for alle produkter fjernes (scenario 3) eller at deler av kompensasjonen må gis som dyrestøtte (scenariene 2-C og 2-D).

I beregningene er det lagt inn et jordbruksareal på 20 dekar for de 20 purkene. Hvor stort dette arealet skal være, kan i høyeste grad diskuteres. Svinehold drives vanligvis i kombinasjon med andre produksjoner og det er da et spørsmål om hvor mye areal som skal regnes til svineholdet og hvor mange dekar som skal tilskrives andre produksjoner. Begrunnelsen for å regne med et areal på 20 dekar for svineholdet er at det trengs et visst spredeareal for grisegjødsla.

For den enkelte gårdbruker er det antakelig ikke svært viktig hvor mye areal en skal regne er knyttet til svineholdet. Gårdbrukeren får utbetalt arealtilskudd i forhold til hvor stort jordbruksareal vedkommende disponerer. Men hvor mye areal som skal knyttes til svineholdet, har betydning for de beregningene som er gjort i dette prosjektet.

7.1.6 Sammenligning av de ulike modellbrukene

Tabell 7.6 viser vederlaget til arbeid og kapital utregnet pr. dyreenhet for de ulike modellbrukene og hovedscenariene.

Tabell 7.6 Vederlag til arbeid og kapital for driftsformer og hovedscenarier basert på driftsgranskinger og NORKAP (kr/dyr og i % av 2005)

	Basis		Scen 1		Scen 2		Scen 3	
	kr/dyr	kr/dyr	%	kr/dyr	%	kr/dyr	%	
16,6 ammekyr, Ytre Helgeland	10 862	19 971	83,9	18 149	67,1	14 883	37,0	
11,9 ammekyr, Nord-Norge	9 148	17 665	93,1	15 765	72,3	13 074	42,9	
15,9 kyr, Ytre Helgeland	22 334	22 350	0,1	21 271	-4,8	21 143	-5,3	
13,7 kyr, Indre Helgeland	19 735	15 062	-23,7	14 368	-27,2	15 103	-23,5	
17,0 kyr, Salten	21 622	17 913	-17,2	16 916	-21,8	17 489	-19,1	
16,0 kyr, Ofoten	20 569	17 428	-15,3	16 278	-20,9	16 661	-19,0	
14,2 kyr, Sør-Troms	21 485	17 803	-17,1	16 440	-23,5	16 716	-22,2	
15,0 kyr, Midt-Troms	21 998	21 275	-3,3	20 212	-8,1	20 409	-7,2	
16,7 kyr, Nord-Troms	30 095	24 758	-17,7	24 107	-19,9	24 775	-17,7	
16,4 kyr, Vest-Finnmark	25 791	21 845	-15,3	21 741	-15,7	22 176	-14,0	
18,7 kyr, Øst-Finnmark	25 893	23 288	-10,1	22 422	-13,4	22 216	-14,2	
34,3 kyr, Sør-Troms	16 868	10 983	-34,9	10 523	-37,6	11 735	-30,4	
60,0 kyr, Ofoten	11 953	7 740	-35,2	7 296	-39,0	8 520	-28,7	
15,0 kyr, øko Midt-Troms	32 180	32 541	1,1	31 684	-1,5	31 040	-3,5	
137,8 vfs, Indre Helgeland	1 092	1 755	60,7	1 715	57,1	1 634	49,7	
148,0 vfs, Midt-Troms	1 581	2 228	41,0	2 286	44,6	2 254	42,6	
50,0 vfs, ekst. Salten	1 211	2 457	102,8	2 278	88,1	2 038	68,3	
500,0 vfs, Salten	967	1 702	76,1	1 655	71,2	1 583	63,8	
76,2 arsgaite, Ofoten	2 992	1 851	-38,1	1 652	-44,8	1 720	-42,5	
76,2 arsgaite, Midt-Troms	3 967	2 762	-30,4	2 558	-35,5	2 683	-32,4	
20 purker, Indre Helgeland	8 322	-3 433	-141,3	2 881	-65,4	5 686	-31,7	
40 purker, Ytre Helgeland	9 967	-1 663	-116,7	4 641	-53,4	7 422	-25,5	

1) Gjelder region Ofoten, Lofoten og Vesteralen.

Kilde: Egne beregninger.

Beregningene våre viser at kjøttfeproduksjonen og saueholdet går i pluss i forhold til dagens situasjon. Melkeproduksjonen, geiteholdet og svineholdet får dårligere resultat enn det som er tilfelle i dag.

For at kjøttfeproduksjonen skal kunne gi et noenlunde tilfredsstillende vederlag til arbeid og kapital, må det gis betydelige arealtilskudd til produksjonen. I våre scenarieberegninger i tabell 7.6 utgjør selve husdyrinntektene bare fra 9 til 13 % av de totale produksjonsinntektene på slike bruk. Kjøttfeprodusentene vil under slike forutsetninger ha forholdsvis lite igjen for å være faglig dyktige og for å legge ned mye arbeid i produksjonen. Til sammenligning vil husdyrinntektene i saueholdet under de samme forutsetningene utgjøre fra 28 til 35 % av de samlede produksjonsinntektene. I saueholdet vil gårdbrukerne fremdeles tjene økonomisk på å drive godt avlsarbeid og for å føre og stelle dyrene på en god måte.

Av sauebrukene kommer det store bruket og det minste bruket med svært ekstensiv drift best ut. I saueholdet blir husdyrinntektene redusert med omtrent like mye som det driftsformen sparer på lavere kraftfôrkostnader. Det store bruket med 500 sauer får omtrent 208 000 kroner mindre utbetalt når det gjelder visse tilskudd. Til gjengjeld får dette bruket i scenario 1 utbetalt knapt kr 625 000 i ekstra arealtil-

skudd og prisstøtte for produsert sauekjøtt. For scenariene 2 og 3 vil tilsvarende tilskudd beløpe seg til kr 582 000 og kr 545 000. Det minste sauebruket får kr 38 000 mindre utbetalt når det gjelder visse tilskudd. Til gjengjeld gir våre beregninger dette bruket fra 83 000 kroner til 107 000 kroner ekstra i form av nye tilskudd.

Melkeproduksjonsbrukene bortsett fra det økologiske bruket i Midt-Troms og bruket på Ytre Helgeland kommer dårligere ut etter en eventuell ny WTO-avtale sammenlignet med dagens situasjon. De største brukene kommer dårligst ut. At Ytre Helgeland kommer relativt godt ut for melkeproduksjonen, skyldes at våre beregninger gir mer i arealtilskudd pr. dekar her enn det som er tilfelle for de andre regionene i Nordland.

Geitebrukene kommer betydelig dårligere ut økonomisk enn det som er situasjonen i dag. Disse brukene har små arealressurser og dette faktum var nok i sin tid en viktig begrunnelse for det ble satset på geitehold. I forhold til for eksempel sauehold og melkeproduksjon trenger geiteholdet relativt mindre grovfôr til husdyrholdet. Men de små arealene på geitebrukene vil etter en WTO-avtale være en klar negativ faktor når reduserte inntekter skal kompenseres med ekstra arealtilskudd.

For svineholdet vil en ny WTO-avtale delvis få dramatiske konsekvenser for økonomien i næringen. Hvis en skal berge svineholdet i Nord-Norge, ser det ut som om at landbruksmyndighetene må velge scenario 3 som tilpasning når det gjelder nasjonal landbrukspolitikk eller innrette støtten slik at en stor andel gis gjennom dyretilskudd.

Landbruksmyndighetene vil etter en WTO-avtale stå overfor betydelige avveiningsspørsmål. Markedsordningene for ulike produkter er en viktig del av dagens landbrukspolitikk. Formålet med markedsordningene er å utjevne prisforskjeller mellom ulike anvendelser av et produkt, sikre mest mulig lik pris i de forskjellige landsdelene og å regulere markedet innenfor de enkelte produksjonene. Mange har betydelige motforestillinger mot å gi slipp på disse ordningene.

7.1.7 Følsomhetsanalyser

Her kommer en presentasjon av resultatene for scenariene 2-A, 2-B, 2-C og 2-D. En 10 %-endring i verdensmarkedsprisene (scenariene 2-A og 2-B) har totalt sett en liten endring for enkeltbrukenes vederlag til arbeid og kapital. For de fleste brukene ligger endringene på under 1 % sammenlignet med hovedscenario 2. Årsaken til dette er trolig at brukene får en stor andel av sin inntekt gjennom budsjettstøtte slik at prissvingninger får en mindre innflytelse. Et unntak er svineproduksjon er de to brukene får redusert sitt vederlag til arbeid og kapital med noe mer enn 10 %. Her slår endringer i verdensmarkedspriser direkte inn i brukenes økonomi. Årsaken er den samme som for de andre brukene, bare med omvendt fortegn. Brukene får lite areal- og dyretilskudd slik at mesteparten av inntekten kommer via markedet.

Forskjellen mellom scenario 2-C og hovedscenario 2 er at kompensasjonen gis som en kombinasjon av areal- og dyretilskudd. Denne endringen slår særlig positivt ut for bruk med svinehold og geitehold. Siden grisebrukene er definert med lite

areal er det for disse brukene en fordel at så mye som kompensasjon som mulig blir kanalisert gjennom dyrestøtte.

I scenario 2-D kompenseres kun for budsjettstøtte, men kompensasjonen er igjen en kombinasjon av areal- og dyrestøtte. Støttesatsene blir nå lavere og det går særlig utover brukene med grovfôrbasert husdyrproduksjon som melk, sau og ammekyr. Disse får redusert sitt vederlag for arbeid og kapital med opp i mot 50 % sammenlignet med hovedscenario 2. Geitehold får også en mindre reduksjon i forhold til hovedscenario 2, mens svinhold får et noe bedre resultat. Effekten av at noe av kompensasjonen gis som dyretilskudd er større enn at det samlede kompensasjonsbeløpet er redusert. Resultatene understreker at en forenkling av virkemiddelsystemet kan potensielt slå veldig ulikt ut på enkeltbruksnivå. Samtidig er det tydelig at brukene står overfor store utfordringer dersom kun budsjettstøtten blir redusert ved en eventuell ny WTO-avtale. Kostnadsbesparing i form av større bruk er en mulig utvei, men det kan ikke kompensere for hele inntektsbortfallet.

Tabell 7.7 Vederlag til arbeid og kapital for driftsformer og følsomhetsscenarier basert på driftsgranskinger og NORKAP (kr/dyr og i % av scenario 2)

	Scen 2		Scen 2-A		Scen 2-B		Scen 2-C		Scen 2-D	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
16,6 ammekyr, Ytre Helgeland	18 149	1,37	18 397	1,37	17 620	-2,91	17 566	-3,21	8 610	-52,56
11,9 ammekyr, Salten	15 765	2,87	16 217	2,87	15 058	-4,48	15 371	-2,50	8 080	-48,75
15,9 kyr, Ytre Helgeland	21 271	0,71	21 421	0,71	21 259	-0,06	20 535	-3,46	13 990	-34,23
13,7 kyr, Indre Helgeland	14 368	1,25	14 548	1,25	14 379	0,08	14 043	-2,26	7 395	-48,53
17,0 kyr, Salten	16 916	0,86	17 062	0,86	17 036	0,71	16 286	-3,72	9 428	-44,27
16,0 kyr, Ofoten	16 278	1,15	16 466	1,15	16 332	0,33	15 141	-6,98	8 797	-45,96
14,2 kyr, Sør-Troms	16 440	1,55	16 694	1,55	16 472	0,19	14 760	-10,22	8 980	-45,38
15,0 kyr, Midt-Troms	20 212	1,09	20 432	1,09	20 287	0,37	18 483	-8,55	12 240	-39,44
16,7 kyr, Nord-Troms	24 107	0,22	24 161	0,22	24 286	0,74	22 393	-7,11	17 019	-29,40
16,4 kyr, Vest-Finmark	21 741	0,17	21 778	0,17	21 789	0,22	21 628	-0,52	14 425	-33,65
18,7 kyr, Øst-Finmark	22 422	0,39	22 510	0,39	22 450	0,12	21 628	-3,54	14 459	-35,51
34,3 kyr, Sør-Troms	10 523	0,67	10 594	0,67	10 770	2,35	9 907	-5,85	5 839	-44,51
60,0 kyr, Ofoten	7 296	0,58	7 338	0,58	7 554	3,54	6 345	-13,03	2 009	-72,46
15,0 kyr, øko Midt-Troms	31 684	0,24	31 759	0,24	31 817	0,42	30 069	-5,10	22 406	-29,28
137,8 vfs, Indre Helgeland	1 715	0,00	1 715	0,00	1 710	-0,29	1 754	2,27	1 261	-26,47
148,0 vfs, Midt-Troms	2 286	-0,17	2 282	-0,17	2 280	-0,26	2 287	0,04	1 829	-19,99
50,0 vfs, ekst. Salten	2 278	0,88	2 298	0,88	2 247	-1,36	2 222	-2,46	1 499	-34,20
500,0 vfs, Salten	1 655	0,42	1 662	0,42	1 643	-0,73	1 542	-6,83	1 129	-31,78
76,2 arsgeiter, Ofoten	1 652	2,00	1 685	2,00	1 660	0,48	1 917	16,04	1 464	-11,38
76,2 arsgeiter, Midt-Troms	2 558	1,95	2 608	1,95	2 561	0,12	2 841	11,06	2 288	-10,56
20 purker, Indre Helgeland	2 881	-18,81	2 339	-18,81	2 978	3,37	3 440	19,40	2 972	3,16
40 purker, Ytre Helgeland	4 641	-11,64	4 101	-11,64	4 732	1,96	5 106	10,02	4 570	-1,53

Kilde: Egne beregninger.

7.1.8 Referansebruksberegninger

Formålet med referansebrukene er å gi et mest mulig representativt bilde av dagens driftsformer i ulike deler av landet. Scenarioutformingen på referansebrukene avviker noe fra de andre beregningene. Dette skyldes at tap på budsjettstøtte i all hovedsak er knyttet til tilskudd til dyr (driftstilskudd melk, produksjonstilskudd husdyr). Med et flatt og udifferensiert arealtilskudd vil bruk med korn oppleve en betydelig økning i sine inntekter, siden disse brukene ikke mister eksisterende tilskudd og det nye arealtilskuddet langt overkompenserer for inntektstapet gjennom prisreduksjon. Dette tilsier at arealtilskuddet differensieres mellom korn (og potet) og grovfôr. I tillegg er det interessant i et nasjonalt perspektiv hvordan den nordlige landsdelen blir påvirket av ulike måter for kompensasjon: importvern og/eller budsjettstøtte. Dette kan gi indikasjoner på hvilken av de to støtteformene Nord-Norge er mest sårbar for. Tabell 7.8 oppsummerer forutsetningene i de tre scenariene.

Tabell 7.8 Utforming av scenarier for referansebrukene (kr/daa)

	Scen 2	Scen 2-REF1	Scen 2-REF2
Flatt arealtilskudd korn og potet	400	400	0
Flatt arealtilskudd grovfôr	1 111	442	430

Scenariene 2-REF1 og 2-REF2 tar utgangspunkt i hovedscenario 2 der alle målpriser med unntak for korn og melk fjernes. I scenario 2 kompenseres for både importvern og budsjettstøtte. Kornbruk opplever kun inntektstap grunnet reduserte priser, og dette tapet er anslått til ca. 400 kr pr. dekar korn eller potet. Dette gir videre en arealstøtte på litt over 1 100 kr pr. dekar grovfôr. Satsen for grovfôr er høyere enn i hovedscenario 2 som ligger på ca. 855 kr pr. dekar. I scenario 2-REF1 kompenseres det kun for tap av importvern. Kornbruk får samme arealsats siden disse taper kun på grunn av importvernet. Arealsatsen på grovfôr reduseres til i overkant av 440 kr pr. dekar. I scenario 2-REF2 kompenseres kun for budsjettstøtte. Siden kornbruk ikke får endringer i eksisterende støtteordninger, får disse heller ikke kompensasjon. Satsen til grovfôrareal blir 430 kr pr. dekar.

Tabell 7.9 viser dekningsbidrag pr. bruk for de tre scenariene beskrevet over i forhold til basisåret 2006. Siden scenariene bygger på hovedscenario 2 og kompensasjonen kun berører areal- og dyretilskudd er dekningsbidraget det samme i alle tre scenariene. Tabell 7.10 viser vederlag til arbeid og egenkapital.

Tabell 7.9 Dekningbidrag pr. bruk for scenario 2, 2-REF1 og 2-REF2 (i kr og i % av 2006)

	2006	Scen 2, 2-REF1 og 2-REF2	Scen 2, 2-REF1 og 2-REF2	% av 2006
	kr	kr	kr	
1 Melk og storfeslakt, 16 arskyr. Landet	323 770	136 958	42,3	
2 Korn, 300 daa korn. Landet	202 337	150 433	74,3	
3 Sau, 121 vinterfora sauer. Landet	101 215	60 938	60,2	
4 Melkeproduksjon geit, 77 arsgelter. Landet	202 640	125 733	62,0	
5 Svin og korn, 40 avlssvin + 282 daa korn. Landet	552 552	502 399	90,9	
6 Egg og korn, 3454 høner + 164 daa korn. Landet	553 816	517 240	93,4	
7 Poteter og korn, 107 daa poteter + 310 daa korn. Landet	630 626	561 404	89,0	
8 Storfeslakt/ammeku, 17 ammekyr. Landet	136 834	62 078	45,4	
9 Frukt/bær og sau/geit, 37 daa frukt + 12 v.f. sau. Landet	273 357	269 425	98,6	
10 Melk og storfeslakt, < 15 arskyr (12). Landet	228 527	88 845	38,9	
11 Melk og storfeslakt, > 15 arskyr (20). Landet	399 204	204 444	51,2	
12 Melk, 40 største melkebrukene, 29 arskyr. Landet	552 394	262 291	47,5	
13 Melk og storfeslakt, 21 arskyr. Østl. flatbygder	435 194	209 370	48,1	
14 Melk og storfeslakt, 15 arskyr. Østl. andre bygder	300 982	133 571	44,4	
15 Melk og storfeslakt, 26 arskyr. Agder/Rogal. Jæren	423 258	200 240	47,3	
16 Melk og storfeslakt, 15 arskyr. Agder/Rogal.a.bygder	279 480	114 189	40,9	
17 Melk og storfeslakt, 15 arskyr. Vestlandet	281 253	106 549	37,9	
18 Melk og storfeslakt 16 arskyr. Trøndelag	322 654	130 097	40,3	
19 Melk og storfeslakt, 16 arskyr. Nord-Norge	341 718	120 153	35,2	
20 Korn, < 400 daa korn (226 daa korn). Østlandet	146 066	108 714	74,4	
21 Korn, > 400 daa korn (541 daa korn). Østlandet	428 892	326 582	76,1	
22 Korn og korn/svin, 274 daa korn + 20 avlssvin. Tr.lag	299 553	262 880	87,8	
23 Sau, 96 vinterfora sauer. Vestlandet	48 592	26 728	55,0	
24 Sau, 136 vinterfora sauer. Nord-Norge	136 087	59 177	43,5	
25 Sau, 25 største sauebrukene, 183 v.f. sauer. Landet	158 645	81 949	51,7	

Tabell 7.10 Vederlag til arbeid og egenkapital for scenario 2, 2-REF1 og 2-REF2 (i kr og i % av 2006)

	2006		Scen 2		Scen 2-REF1 (kr)		Scen 2-REF2 (kr)	
	kr	% av 2006	kr	% av 2006	kr	% av 2006	kr	% av 2006
1 Melk og storfeslakt, 16 arskyr. Landet	152 698	85,4	130 475	85,4	45 485	29,8	40 684	26,6
2 Korn, 300 daa korn. Landet	157 335	198,3	311 970	198,3	300 299	190,9	72 486	46,1
3 Sau, 121 vinterfora sauer. Landet	98 094	173,4	170 096	173,4	75 646	77,1	73 639	75,1
4 Melkeproduksjon geit, 77 arseiter. Landet	157 513	93,5	147 319	93,5	97 894	62,1	96 929	61,5
5 Svin og korn, 40 avlssvin + 282 daa korn. Landet	149 660	122,0	182 647	122,0	177 405	118,5	100 476	67,1
6 Egg og korn, 3454 høner + 164 daa korn. Landet	233 669	104,2	243 585	104,2	237 689	101,7	184 877	79,1
7 Poteter og korn, 107 daa poteter + 310 daa korn. Landet	239 671	136,4	326 874	136,4	323 362	134,9	182 902	76,3
8 Storfeslakt/ammeku, 17 ammekyr. Landet	91 684	196,7	180 339	196,7	42 827	46,7	27 197	29,7
9 Frukt/bær og sau/geit, 37 daa frukt+12 v.f. sau. Landet	146 691	102,6	150 558	102,6	145 080	98,9	143 281	97,7
10 Melk og storfeslakt, < 15 arskyr (12). Landet	128 042	83,6	107 063	83,6	32 376	25,3	29 181	22,8
11 Melk og storfeslakt, > 15 arskyr (20). Landet	169 534	96,2	163 084	96,2	71 367	42,1	65 508	38,6
12 Melk, 40 største melkebrukene, 29 arskyr. Landet	176 307	83,6	147 452	83,6	53 724	30,5	44 625	25,3
13 Melk og storfeslakt, 21 arskyr. Østl. flatbygder	159 880	81,5	130 381	81,5	46 977	29,4	30 634	19,2
14 Melk og storfeslakt, 15 arskyr. Østl. andre bygder	143 370	88,1	126 262	88,1	45 264	31,6	42 424	29,6
15 Melk og storfeslakt, 26 arskyr. Agder/Rogal. Jæren	152 117	68,1	103 556	68,1	29 459	19,4	26 761	17,6
16 Melk og storfeslakt, 15 arskyr. Agder/Rogal.a.bygder	131 587	89,2	117 354	89,2	26 812	20,4	24 111	18,3
17 Melk og storfeslakt, 15 arskyr. Vestlandet	150 659	73,6	110 909	73,6	29 628	19,7	26 538	17,6
18 Melk og storfeslakt 16 arskyr. Trøndelag	155 295	84,7	131 509	84,7	49 822	32,1	42 526	27,4
19 Melk og storfeslakt, 16 arskyr. Nord-Norge	164 255	91,5	150 245	91,5	51 980	31,6	49 732	30,3
20 Korn, < 400 daa korn (226 daa korn). Østlandet	92 703	263,8	244 509	263,8	225 760	243,5	24 745	26,7
21 Korn, > 400 daa korn (541 daa korn). Østlandet	245 227	168,5	413 269	168,5	409 747	167,1	131 601	53,7
22 Korn og korn/svin, 274 daa korn + 20 avlssvin. Tr.lag	180 878	136,2	246 339	136,2	241 483	133,5	133 179	73,6
23 Sau, 96 vinterfora sauer. Vestlandet	62 940	218,2	137 357	218,2	50 380	80,0	48 780	77,5
24 Sau, 136 vinterfora sauer. Nord-Norge	143 437	123,8	177 620	123,8	87 270	60,8	85 514	59,6
25 Sau, 25 største sauebrukene, 183 v.f.sauer. Landet	131 365	154,9	203 533	154,9	96 334	73,3	94 036	71,6

Kilde: Egne beregninger.

Blant de 25 referansebrukene er det to bruk med direkte tilknytning til den nordlige landsdelen. Et melkebruk med 16 årskyr (nr. 19) og et sauebruk med 136 vinterføra sauer (nr. 25). Blant alle melkebruk har melkebruket i Nord-Norge mest prosentvis reduksjon i dekningsbidrag. Dette skyldes trolig distriktstilskuddet som reduseres og som betyr mest i Nord-Norge. Det samme gjelder for sauebruket.

Når det gjelder vederlag til arbeid og egenkapital, kommer imidlertid melkebruket i Nord-Norge best ut. Blant melkebrukene er det brukene i de sentrale områdene (Østlandet, Jæren) som opplever høyest relativ reduksjon. Kompensasjon med flate arealtilskudd viser seg her som en fordel for bruk med mye areal. For melkebrukene spiller det en mindre rolle om det kompenseres for enten importvern eller budsjettstøtte. Arealsatsen var da også tilnærmet den samme. Sauebruket i Nord-Norge taper relativt i forhold til sauebruket på Vestlandet (nr. 26) og i forhold til store sauebruk (nr. 27). Forskjellen her er trolig at distriktstilskuddet for kjøtt betyr en god del i Nord-Norge. Ellers virker det slik at kornbruk, enten alene eller i kombinasjon med kraftfôrkrevende husdyrproduksjon, blir overkompensert i scenario 2. Arealsatsen på 400 kr pr. dekar virker for høyt. En reduksjon vil frigjøre midler som kan legges oppå satsen til grovfôr.

7.2 Beregninger på regionniva

I dette kapittel presenteres resultater fra verdiskapingsprogrammet. Det gis først en mer detaljert oversikt over beregningen for Ytre Helgeland som er en sterk jordbruksregion i nordnorsk målestokk før det presenteres resultater fra de andre regionene.

7.2.1 Verdiskapingsberegninger for Ytre Helgeland

I nordnorsk sammenheng står jordbruket på Ytre Helgeland svært sterkt. Verdiskapingen er for 2007 på nesten 255 millioner kroner. Dette utgjør omtrent 25 % av verdiskapingen for hele Nord-Norge. Spesielt står melkeproduksjonen sterkt på Ytre Helgeland.

Tabell 7.11 viser hvor stor reduksjon verdiskapingen i regionen vil få i forhold til de tre hovedalternativene for WTO-scenarier. Uten noen form for kompensasjon, blir mellom 85–95 % av verdiskapingen i 2007 borte på grunn av en ny WTO-avtale.

Tabell 7.11 Utvikling i verdiskapingen for jordbruket på Ytre Helgeland for hovedscenariene (1 000 kr)

	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Verdiskaping 2007	254 900	254 900	254 900
Reduksjon husdyrhold	172 700	129 800	129 800
Reduksjon planteproduksjon	1 000	500	500
Reduksjon tilskudd	123 800	123 800	123 800
Reduksjon variable kostnader	54 200	35 000	35 000
Ny verdiskaping uten kompensasjon	11 600	35 800	35 800
Ny prisstøtte (1 000 kr)	22 800	36 800	81 100
Ny arealstøtte (kr/daa)	1 241	1 026	776

Kilde: Egne beregninger.

I hovedscenariene er det antatt at kompensasjon gis som prisstøtte (innenfor rammen av gul boks) og som flat, regionalt differensiert arealstøtte. Avhengig av hvor mange målpriser som fjernes er den nye prisstøtten beregnet til mellom 23 mill. kroner og 81 mill. kroner. Det resterende arealtilskuddet når et beløp på mellom 780 kroner pr. dekar og 1240 kroner pr. dekar.

Tabell 7.11 illustrerer igjen noen av de landbrukspolitiske avveiningene norske myndigheter vil stå overfor ved en eventuell ny WTO-avtale. På den ene siden er markedsordningene en vesentlig del av norsk landbrukspolitikk og å fjerne disse helt eller delvis (Scen 2 og Scen 3) kan det være mange (også faglige) motforestillinger mot. På den andre siden kan et ekstra tilskudd på over tusen kroner pr. dekar også ha uheldige konsekvenser, ikke bare med tanke på bedriftsøkonomisk tilpasning, men også i forhold til samfunnspolitikk og fordelingspolitikk.

Tallene i tabell 7.11 er beregnet under forutsetning av samme verdensmarkedspriser som i dag. Hvis en fjerner alle markedsordninger unntatt for melk og korn (Scen 2), vil det på Ytre Helgeland være behov for et ekstra arealtilskudd på 1 026 kroner pr. dekar for at jordbruket i regionen skal komme like godt ut som i dag. Med en verdensmarkedspris som er 10 % høyere enn i dag, trengs det et ekstra tilskudd på kr 986 pr. dekar. Blir verdensmarkedsprisene på jordbruksvarer 10 % lavere enn i dag, er det behov for et ekstra arealtilskudd på 1 057 kroner pr. dekar.

7.2.2 Verdiskapingsberegninger for Nord-Norge

Tabell 7.12 viser den regionale arealstøtten som må til for kompensere både importvern og budsjettstøtte i nordnorsk landbruk. Eventuell kompensasjon gjennom prisstøtte er ikke regnet inn, slik at det samlede inntektstapet er noe høyere enn det som fremkommer i tabell 7.12.

For Nord-Norge som helhet er kompensasjonen gjennom arealtilskudd beregnet til mellom 700 mill. kroner og 1 mrd. kroner avhengig av hvilket scenario som velges. Beløpet er størst for Nordland fulgt av Troms og Finnmark. Dette reflekterer betydningen av jordbruket i de ulike regionene. Som enkeltregion er

Ytre Helgeland størst med mellom 160 mill. kroner og 260 mill. kroner i ekstra arealtilskudd.

Tabell 7.12 Regional kompensasjon av redusert verdiskaping gjennom ekstra arealtilskudd for hovedscenariene i Nord-Norge (mill. kr)

	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Ytre Helgeland	258.0	213.3	161.3
Indre Helgeland	122.5	101.0	77.2
Salten	160.4	133.5	103.4
Ofoten, Vesteralen, Lofoten	150.7	125.7	96.3
Sør-Troms	81.3	67.4	51.1
Midt-Troms	132.0	113.5	90.0
Nord-Troms	69.9	62.1	50.0
Vest-Finnmark	70.6	64.5	53.0
Øst-Finnmark	50.4	44.8	35.9
Nord-Norge	1 095.7	925.8	718.2

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 7.13 gir en oversikt over satsene for de ekstra arealtilskuddene som er nødvendige for å kompensere jordbruket i Nord-Norge fullt ut. Satsene varierer mellom 600 kr/dekar og 1 300 kr/dekar alt avhengig av hvilken region og hvilket scenario en ser på.

Tabell 7.13 Ekstra arealtilskudd for de ulike regionene for hovedscenariene i Nord-Norge (kr/daa)

	Ekstra arealtilskudd (kr/daa)		
	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Ytre Helgeland	1 241	1 026	776
Indre helgeland	1 164	960	734
Salten	1 157	963	746
Ofoten, Lofoten, Vesteralen	989	825	632
Sør-Troms	966	801	607
Midt-Troms	1 062	913	724
Nord-Troms	1 168	1 037	836
Vest-Finnmark	1 311	1 199	984
Øst-Finnmark	1 286	1 144	915

Kilde: Egne beregninger.

Det er Nord-Troms og Finnmark som får mest tilskudd i dag. Disse områdene får en god del mer i distriktstilskudd på melk enn resten av Nord-Norge. Nord-Troms

og Finnmark får også mest av en del andre tilskudd. Dersom disse tilskuddene blir redusert med 89 %, er det ikke vanskelig å skjønne at områdene lengst i nord har mest behov for kompensasjon i form av ekstra arealtilskudd.

Det kan kanskje synes underlige at Ytre Helgeland har behov for så mye i ekstra arealtilskudd pr. dekar sammenlignet med resten av Nord-Norge, dersom regionen skal oppnå samme verdiskaping som før. Noe av årsaken til dette at melkeproduksjonen står så sterkt på Ytre Helgeland og at saueholdet relativt sett er mindre viktig i denne regionen. Melkeproduksjonen står for 74 % av den samlede verdiskapingen av jordbruket på Ytre Helgeland, mens saueholdet utgjør bare 12 %. I regionen Ofoten, Lofoten og Vesterålen står melkeproduksjonen for 51 % av verdiskapingen mens saueholdet utgjør hele 32 %.

Tabell 7.14 viser størrelsen på de ekstra arealtilskuddene ved følsomhets-scenariene. En 10 %-endring av prisene på verdensmarkedet (Scenario 2-A og 2-B) medfører en liten endring i størrelsen på arealtilskuddene, som kan betraktes å ligge innenfor modellberegningenes samlede usikkerhet. I scenario 2-C kompenseres gjennom en kombinasjon av areal- og dyretilskudd, slik at satsene for arealstøtte blir tilsvarende lavere. I scenario 2-D kompenseres kun for redusert budsjettstøtte i tillegg til at noe av kompensasjonen utbetales som dyretilskudd. Satsen på arealstøtten blir da lavest.

Tabell 7.14 Ekstra arealtilskudd for de ulike regionene for følsomhetsscenariene i Nord-Norge (kr/daa)

	Ekstra arealtilskudd (kr/daa)				
	Scen 2	Scen 2-A	Scen 2-B	Scen 2-C	Scen 2-D
Ytre Helgeland	1 026	1 057	986	861	325
Indre helgeland	960	989	926	797	393
Salten	963	990	930	793	392
Ofoten	825	849	794	667	362
Sør-Troms	801	827	769	639	353
Midt-Troms	913	941	879	751	415
Nord-Troms	1 037	1 053	1 008	842	550
Vest-Finnmark	1 199	1 212	1 169	1 069	646
Øst-Finnmark	1 144	1 161	1 111	995	611

Kilde: Egne beregninger.

7.3 Næringsmiddelindustri

WTOs jordbruksavtale retter seg i stor grad mot primærjordbruket, og hvordan en eventuell ny avtale vil se ut vil være av stor økonomisk betydning for jordbruket. Likevel er primærjordbruket vevd inn i en større verdikjede, der innsatsfaktorindustrien, næringsmiddelindustrien, engroshandelen og matvarekjedene i ulik grad og intensitet samspiller med primærjordbruket.

Primærjordbruket står i et særlig skjebnefellesskap med næringsmiddelindustrien, der bøndene ikke bare er råvareleverandører, men også eiere av samvirkedelen av denne industrien. Dette gjelder kanskje spesielt for Nord-Norge som er sårbar på grunn av lange transportavstander og en spredt produksjonsstruktur.

Næringsmiddelindustrien i Nord-Norge har en klar konkurranseulempe sammenlignet med foredlingsindustrien i resten av Norge. Det kommer delvis av lange transportavstander som tvinger frem mindre anlegg og som igjen gjør at stor-driftsfordeler på anleggene ikke kan realiseres. Konkurranseulempen illustreres ved at de aller fleste anleggene i Nord-Norge er samvirkeeid. Dette i motsetning til resten av landet der det finnes eksempler for regionalt store innslag av private aktører, for eksempel kjøttbedrifter i Trøndelag og meierier på Jæren.

Jordbruket i Nord-Norge er derfor i større grad enn jordbruket i resten av landet avhengig av et velfungerende og økonomisk stabilt samvirke. I tillegg er samvirkenes mottakspått trolig en viktig årsak for at det fortsatt finnes en spredt produksjonsstruktur i Nord-Norge og at strukturrasjonaliseringen av næringsmiddelindustrien i Nord-Norge synes å ha nådd sitt foreløpige endepunkt. Av hensyn til kvalitet (for eksempel råmelk) og statlige forskrifter (for eksempel 6-timers kjøregrense for levende dyr) virker det bortimot umulig å legge ned enda flere samvirkebedrifter i landsdelen. Likevel er enhetskostnadene for foredling av melk og kjøtt i Nord-Norge betydelig høyere enn i Sør-Norge. Ut fra et rent bedriftsøkonomisk resonnement vil det trolig være mer lønnsomt å flytte den nordnorske produksjonen lenger sør.

Det er imidlertid samfunnsøkonomiske hensyn som gjør at så ikke har skjedd. Mottakspått er viktig i denne sammenhengen. Det samme er landbrukspolitikkenes fokus på verdiskaping i distriktene og en generell politisk vilje til å opprettholde landbruket i Nord-Norge, ikke minst av hensyn til regional matvaresikkerhet.

I den grad norsk næringsmiddelindustri utsettes for økt internasjonal konkurranse, enten gjennom en WTO-avtale eller gjennom nye forhandlinger med EU, vil den måtte rette fokus på ytterligere innsparinger og rasjonalisering. Et vanlig tiltak i slike sammenhenger er å spare inn der hvor kostnadene er høyest, og det kan bety at næringsmiddelbedriftene i Nord-Norge er særlig utsatt. I en slik situasjon vil det være viktig for primærjordbruket i landsdelen å ikke bare ha fokus på den økonomiske situasjonen i primærjordbruket, men også den økonomiske situasjonen i foredlingsindustrien.

8 Diskusjon og konklusjon

Internasjonaliseringen av norsk landbruk og landbrukspolitikk skjøt for alvor fart i begynnelsen av 1990-tallet med forhandlinger både om EU-medlemskap og innenfor WTOs Uruguay-runde. I tillegg legger OECD som observatør av de nasjonale landbrukspolitikene i sine medlemsland et konstant press på jordbrukspolitiske reformer i retning av mer markedsorientering og målretting av virkemiddelbruken.

Det er vanskelig å se at den utviklingen landbrukspolitikken internasjonalt synes å være inne i for tiden vil bli snudd i overskuelig fremtid. Dette betyr at nordnorsk landbruk vil stå overfor betydelige utfordringer knyttet til denne prosessen, selv om det om det ikke skulle komme på plass en ny WTO-avtale i nærmeste fremtid. Den gjeldende WTO-avtalen fra 1995 legger allerede begrensninger på de årlige jordbruksoppgjørene. Med mindre norske myndigheter selv gjennomfører drastiske reformer vil dette presset vedvare.

Nordnorsk landbruk har i dag en hovedvekt på grovfôrbaserte produksjoner med melkeproduksjon, sauehold og geitehold i spissen. Isolert sett gir dette nordnorsk landbruk trolig et gunstigere utgangspunkt sammenlignet med andre deler av landet, fordi kornproduksjon og kraftfôrbasert husdyrproduksjon (gris, fjørfe og egg), antas å kunne bli mest utsatt for utenlandsk konkurranse. På den andre siden er det liten tvil om at det kan bli større nasjonal konkurranse dersom deler av kornproduksjonen eller den kraftfôrbaserte husdyrproduksjonen faller bort og bøndene i de berørte områdene ønsker å gå over til grovfôrbaserte produksjoner.

Nordnorsk landbruk er videre kjennetegnet av at importvernet har en relativt sett mindre andel av de totale inntektene. Den økonomiske effekten av en nedbygging av importvernet er derfor isolert sett mindre i Nord-Norge enn i andre deler av landet. Hvordan dette regnestykket vil slå ut totalt sett, er avhengig av omfanget av den eventuelle kompensasjonen (kompensasjon for bortfall av importvern og/eller budsjettstøtte) og om den regionale profilen opprettholdes i samme grad som i dag.

Landbrukspolitisk sett står landbruket i Nord-Norge i en liten særstilling med vekt på matvaresikkerhet i tilfelle krisesituasjon. Det er imidlertid ikke til å stikke under stol at nordnorsk landbruk må betegnes som «marginale» i et kostnadsperspektiv. Landsdelen har betydelige geografiske og klimatiske utfordringer, ikke bare for primærjordbruket, men også for næringsmiddelindustrien.

Skjebnefellesskapet mellom landbruk og foredling kommer særlig til syne i Nord-Norge, der det er vanskelig å tenke seg at den ene part kan overleve uten den andre. I forbindelse med WTO-forhandlingene og særlig når den eventuelt skal implementeres av norske myndigheter, vil det være særlig viktig for nordnorsk landbruk å påse at næringsmiddelindustrien gis rammevilkår som sikrer dens lønnsomhet. Dagens nærmeste fravær av privat foredlingsindustri kan tyde på at rammevilkårene ikke er gode nok for etablering.

Analysen av forslagene lagt frem i WTO-forhandlingene frem til august 2007 tyder på at utfordringen knyttet til en eventuell ny avtale særlig vil være knyttet til bortfall av eksportstøtte og tollvernet.

Når det gjelder internstøtte, er gul boks mest utsatt. De økonomiske effektene kan imidlertid dempes dersom myndighetene reduserer eller fjerner målprisene. For blå boks virker det som om mange av de ordningene som ligger der i dag kan videreføres helt eller i noe modifisert form. For Nord-Norge er det også viktig at transportstøtte til kraftfôr ligger i grønn boks og dermed kan videreføres ved en eventuell ny WTO-avtale. Handlingsrommet for utformingen av de økonomiske virkemidlene i norsk jordbrukspolitikk vil bli redusert, men ikke fjernet. Dersom inntektstapet knyttet til bortfall av importvern og tilskudd ikke kompenseres fullt ut, kan en risikere å havne i en dragkamp om knappe midler der driftsformer og regioner kan stå mot hverandre. Hvordan nordnorsk landbruk vil komme ut av en slik prosess er i stor grad et spørsmål om politisk prioritering, men også avhengig av enkeltbedriftenes tilpasning og tilpasningsevne til endringer i de politiske rammevilkårene.

Erfaringen fra andre land tilsier at hovedtrekkene i landbruket i disse landene har blitt opprettholdt til tross for til dels omfattende jordbrukspolitiske reformer. Dette gjelder for Finland og Østerrike knyttet til EU-medlemskap og Sveits knyttet til omfattende interne reformer. Datamaterialet viser at de regionale produksjonsstrukturene i stor grad har blitt videreført.

I Finland virker det som om myndighetene i størst mulig grad utnytter handlingsrommet som gis innenfor EUs felles landbrukspolitikk. I Nord-Finland spiller den nordlige støtten en vesentlig rolle, samtidig som den tidsbegrensede støtten i Sør trolig har bidratt til at støttenivået i Nord kunne opprettholdes.

I Østerrike er trolig reiseliv og turisme en viktig årsak til at jordbruksbedriftene har klart seg relativt bra med EUs felles landbrukspolitikk. Det har trolig vært svært viktig at reiseliv og turisme er etablerte næringer med tradisjoner langt tilbake.

I Sveits har de jordbrukspolitiske reformene vært basert på å erstatte markedsprisstøtte med direkte overføringer. Reformen ble legitimert med jordbrukets multifunksjonalitet og dette virker å ha blitt akseptert av befolkningen.

Strukturrasjonaliseringen i Finland, Østerrike og Sveits siden 1995 har vært om lag like stor som i Norge. Dette reiser spørsmålet i hvor stor grad jordbruks-

politikken klarer å påvirke i hvilken retning og med hvilken hastighet jordbrukssektoren utvikler seg. Det finnes nok andre, minst like viktige faktorer enn økonomiske rammebetingelser som bestemmer utviklingen i jordbruket. Dette betyr ikke at utformingen av nasjonal jordbrukspolitikk er blitt mindre viktig, men jordbrukssektorens utvikling må forstås i en større kontekst.

Referanser

- CRS (Congressional Research Service). 2007. *Report for Congress RL33853 «U.S.-Canada WTO Corn Trade Dispute»*, publisert 31.01.2007 (Internett: <http://fpc.state.gov/documents/organization/80246.pdf>, 20.03.2007).
- BfA (Federal Institute of Agricultural Economics). 2006. *Betriebe mit Vieh*. (Internett: http://www.agraroekonomik.at/download/Tab_3124.xls, lastet ned juni 2006)
- BFJ (Budsjettnemnda for jordbruket). div. *Totalkalkylen for jordbruket*. BFJ. Oslo [Årlig publikasjon]
- BFJ (Budsjettnemnda for jordbruket). 2006. *Referansebruksberegninger*. BFJ. Oslo.
- BMLV (Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft) (div.) *Grüner Bericht*. (Internett: <http://www.gruenerbericht.at>, 29.08.2007). [Årlig utsyn over østerriksk landbruk]
- BWL (Federal Office for Agriculture). 2007. *Informationsblatt. Freihandel Schweiz-EU im Agrar- und Lebensmittelbereich*. (Internett: <http://www.blw.admin.ch/themen/00005/00298/index.html?lang=de>, 27.08.2007).
- Bye, A. S., O. Rognstad og L.J. Rustad. 2003. *Klassifisering av driftsenhetene i jordbruket etter driftsform og størrelse*. Rapport 2003/23. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Finnish Ministry of Agriculture and Forestry. div. A. *Yearbook of farm statistics* (Internett: http://www.matilda.fi/servlet/page?_pageid=501,193&_dad=portal30&_schema=PORTAL30) [Årlig publikasjon]
- Finnish Ministry of Agriculture and Forestry. div. B. *Farm register* (Internett: http://www.matilda.fi/servlet/page?_pageid=504,193&_dad=portal30&_schema=PORTAL30) [Årlig publikasjon]
- Flaten, O. 2002. *Struktur og kostnader i svine- og fjørfeholdet*. NILF-notat 2002-35. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning. Oslo. (Internett: <http://www.nilf.no/Publikasjoner/Notater/Bm/2002/N200235Innhold.shtml>)
- Kjuus, J., M. Svennerud, S. Skøyen, N.Ø. Bergset og S.O. Borgen. 2006. *Økt verdiskaping i reinkjøttbransjen*. NILF-rapport 2006-2. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning. Oslo. (Internett: <http://www.nilf.no/Publikasjoner/Rapporter/Bm/2006/R200602Hele.pdf>)
- Lethonen, H. 2004. *Impact of de-coupling agricultural support on dairy investment and milk production volume in Finland*. Acta Agriculturae Scandinavica, Section C, Food Economics (1): 46-62.
- LMD (Landbruks- og matdepartementet) 2007. *Forhandlingsforslagene*. (Internett: http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/Tema/nternasjonalt_samarbeid_o

- m_mat_og_landbruk/Forhandlingsforslagene.html?id=87064&epslanguage=NO, 20. august 2007)
- Lynum, K.M. og L.M. Rognerud. 2007. *Jordbrukspolitikk i Norge og Sveits: Årsaker til likheter og ulikheter ut i fra næringsstrukturelle og institusjonelle forhold*. Masteroppgave. Institutt for økonomi og ressursforvaltning. Universitetet for miljø- og biovitenskap. Ås.
- Niemi, J. og J. Ahlstedt (redaktører). div. *Finnish Agriculture and Rural Industries*. MTT Agrifood Research Finland. Helsinki. [Årlig utsyn over finsk jordbruk]
- NILF. 2005. *WTO: Dobarunden – Status i landbruksforhandlingene per 20.12.2005*. Presentasjon laget av Nils-Øyvind Bergset.
- NILF. div. *Utsyn over norske landbruk. Tilstand og utviklingstrekk*. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning. Oslo. [Årlig publikasjon]
- OECD. 2007. *Producer and Consumer Support Estimates, OECD Database 1986–2005* (Internett: http://www.oecd.org/document/55/0,3343,en_2649_37401_36956855_1_1_1_37401,00.html, Juni 2007)
- Statistik Austria. div. *Agrarstrukturhebung* (Internett: http://www.statistik.at/web_de/wcmsprod/groups/r/documents/)
- Stornes. O.K., E. Køhn og R. Grevsrud. 2005. *Betydningen av landbruket for verdiskaping og sysselsetting i Nord-Norge*. NILF-notat 2005–8. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning. Oslo. (Internett: <http://www.nilf.no/Publikasjoner/Notater/Bm/2005/N200508Innhold.shtml>).
- WTO. 2007a. Communication from the chairman of the committee on agriculture, special session. 30 April 2007. (Internett: http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/chair_texts07_e.htm, 1. juni 2007)
- WTO. 2007b. Communication from the chairman of the committee on agriculture, special session. Second instalment. 25 May 2007. (Internett: http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/chair_texts07_e.htm, 1. juni 2007)
- WTO. 2007c. Revised draft modalities for agriculture. TN/AG/W/4 (Internett: http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negoti_e.htm, 6. august 2007).
- WTO. div. *Committee on Agriculture. Notification concerning domestic support commitments*. (Notifikasjoner er søkbare med søkebegrep «G/AG/N/CHE» [der CHE står for Sveits] og kan lastes ned fra internett: http://docsonline.wto.org/gen_home.asp?language=1&_=1,)

Vedlegg 1: Regional inndeling av Nord-Norge

Ytre Helgeland		
Bindal	Herøy	Nesna
Sømna	Alstahaug	Lurøy
Brønnøy	Leirfjord	Træna
Vega	Dønna	Rødøy
Vevelstad		
Indre Helgeland		
Vefsn	Hattfjelldal	Rana
Grane	Hemnes	
Salten		
Meløy	Fauske	Steigen
Gildeskål	Sørfold	Hamarøy
Beiarn	Bodø	Tysfjord
Saltdal		
Ofoten, Vesterålen og Lofoten		
Lødingen	Bø	Vestvågøy
Tjeldsund	Flakstad	Vågan
Evenes	Hadsel	Øksnes
Ballangen	Moskenes	Røst
Narvik	Sortland	Værøy
Andøy		
Sør-Troms		
Bardu	Harstad	Lavangen
Bjarkøy	Ibestad	Salangen
Dyrøy	Kvæfjord	Skånland
Gratangen		
Midt-Troms		
Balsfjord	Målselv	Tranøy
Berg	Sørreisa	Tromsø
Lenvik	Torsken	
Nord-Troms		
Karlsøy	Lyngen	Storfjord
Kvænangen	Nordreisa	
Kåfjord	Skjervøy	
Vest-Finnmark		
Hammerfest	Hasvik	Nordkapp
Kautokeino	Kvalsund	Porsanger
Alta	Måsøy	Karasjok
Loppa		
Øst-Finnmark		
Lebesby	Tana	Sør-Varanger
Gamvik	Nesseby	Vardø
Berlevåg	Båtsfjord	Vadsø

Vedlegg 2: Forutsetninger for scenariene

Tabell 1 er identisk med tabell 6.1 i rapporten og viser hvordan krav til tollreduksjon slår ut i et redusert prisnivå i Norge. I virkeligheten er det mange hundre tollinjer som vil bli gjenstand for reduksjon. I denne analysen er det tatt med de viktigste meieriproduktene. Kjøttprodukter er behandlet summarisk ved første trinn i verdikjeden (hele eller halve slakt). Trinn lenger opp i verdikjeden kan ha en annen tollbeskyttelse slik at resultatene må sees i forhold til dette. Når det gjelder planteprodukter, er det tatt hensyn til korn og potet. Hele hagebrukssektoren, som står for en viktig del av verdiskapingen i norsk jordbruk, er utelatt.

Tabell 1. Preiseffekt av tollreduksjon (reduisert importvern) i hovedscenariene (2004)

	Norsk pris	VM-pris	Toll før red.	Toll etter red.	Toll-reduksjon	Importpris før red.	Importpris etter red.
	[kr/kg]	[kr/kg]	[%]	[%]	[%]	[kr/kg]	[kr/kg]
Yoghurt naturell	16,56	8,50	319	80	75	35,62	15,28
Lettmelk	7,42	3,60	388	97	75	17,57	7,09
Lettrømme	34,53	18,00	453	100	78	99,54	36,00
Norvegia	58,94	20,00	277	69	75	75,40	33,85
Smør	31,18	13,00	343	86	75	57,59	24,15
Storfe, okse kl 1	39,38	13,00	344	86	75	57,72	24,18
Svin, kl 1	27,68	12,00	363	91	75	55,56	22,89
Lam, kl 1	43,93	20,00	429	100	77	105,80	40,00
Kylling	29,02	7,00	425	100	76	36,75	14,00
Egg	13,11	6,50	272	68	75	24,18	10,92
Hvete	2,00	0,92	347	87	75	4,11	1,72
Bygg	1,72	0,76	233	58	75	2,53	1,20
Matpoteter	2,16	1,38	191	48	75	4,02	2,04

Kilde: Egne data, OECD PSE-database.

På bakgrunn av tabell 1 beregnes et inntektstap som er knyttet til det reduserte importvernet. Dette vises i tabell 2. Inntektstapet er beregnet til 5,9 mrd. kroner og basert på målpriser. Inntektstapet omfatter dermed ikke bare primærjordbruket, men også deler av næringsmiddelindustrien. Preiseffekten i scenariene 2-A og 2-B er noe annerledes grunnet endringer i verdensmarkedsprisene.

Tabell 2. Inntektseffekt grunnet redusert importvern i hovedscenariene (2004)

	Mengde [mill. kg]	Norsk pris før reduksjon [kr/kg]	Norsk pris etter reduksjon [kr/kg]	Inntektstap [mill. kr]
Yoghurt naturell	36,7	16,56	15,28	47
Lettmelk	551,4	7,42	7,09	181
Lettrømme	32,1	34,53	34,53	–
Norvegia	82,1	58,94	33,85	2 060
Smør	13,1	31,18	24,15	92
Storfe, okse kl 1	84,4	39,38	24,18	1 283
Svin, kl 1	113,5	27,68	22,89	544
Lam, kl 1	26,2	43,93	40,00	103
Kylling	54,7	29,02	14,00	821
Egg	52,5	13,11	10,92	115
Hvete	440,3	2,00	1,72	124
Bygg	967,0	1,72	1,20	500
Matpoteter	295,8	2,16	2,04	36
Sum				5 906

Kilde: Egne data.

Inntektstapet er beregnet på engros-nivå. De avledede produsentprisene er beregnet ved å forutsette samme absolutte differanse mellom målpris og produsentpris før og etter tollreduksjonen. Dette vises i tabell 3. Igjen er inntektseffekten noe annerledes i scenariene 2-A og 2-B. I tillegg foretas i scenario 1 en ytterligere reduksjon i målprisene med 25 % for å innfri kravet om reduksjon av gul boks.

Tabell 3. Malpriser og produsentpriser i hovedscenariene (kr/kg el. kr/liter)

	Malpris før	Malpris etter	Produsentpris før	Produsentpris etter
Melk			3,50	1,93
Storfe	39,38	24,18	31,44	16,24
Svin	27,68	22,89	20,51	15,72
Sau/lam	43,93	40,00	27,16	23,23
Fjørfe	29,02	14,00	14,71	6,70
Egg	13,11	10,92	10,73	8,54
Matkorn	2,00	1,72	2,00	1,72
Forkorn	1,72	1,20	1,72	1,20
Potet	2,16	2,04	1,76	1,64

Kilde: Egne data.

Utfordringene knyttet til reduksjonsforpliktelsene i gul boks og blå boks illustreres i tabell 4. Der sammenlignes beløpene i 2004 med takene som følge av forpliktelsene. Tilskuddene i blå boks må reduseres med ca. 90 % til tross for at AK-tilskuddet har blitt flyttet over til grønn boks. Det kan argumenteres for, delvis med begrunnelse i lignende støtteordninger i Sveits, at flere ordninger i blå boks bør

kunne flyttes over til grønn boks. Siden der er en forutsetning i de fleste scenarier at et hvert inntektstap skal kompenseres, er diskusjonen rundt «grønnvasking av blå støtte» av mindre betydning.

Tabell 4. Budsjetteffekt av reduksjoner i intern støtte (mill. kr)

	2004	Tak etter reduksjonen
Gul boks	10 600,2	4 280,2
Bla boks	4 463,0	493,5
Driftstilskudd melk	1 212,4	134,1
Distriktstilskudd melk	414,4	45,8
Distriktstilskudd kjøtt	541,4	59,9
Produksjonstillegg husdyr	2 294,8	253,8
Grønn boks	6 433,8	6 433,8

Kilde: Egne data.

Falconers forslag til ny WTO-avtale innebærer ikke bare et samlet tak på gul boks, men også et produktvis tak for alle enkeltprodukter i gul boks. Utkastet foreslår å definere disse takene som gjennomsnitt for årene 1995–1999 der høyeste og laveste verdi strykes. Resultatet av denne øvelsen vises i tabell 5. Takene i tabell 5 er lagt inn i beregningen av ny prisstøtte i gul boks i alle scenarier.

Tabell 5. Produktvise tak på gul boks (mill. kr)

	1995	1996	1997	1998	1999	Tak
Hvete	492,8	372,4	361,6	488,1	336,3	407,3
Bygg	697,5	769,1	731,8	707,9	742,5	727,4
Havre	372,0	410,3	353,6	395,9	399,8	389,3
Melk	3 243,8	3 731,8	3 666,8	3 785,3	3 706,1	3 701,5
Storfe	1 786,6	1 888,3	2 053,8	2 096,3	2 053,9	1 998,7
Gris	1 343,7	1 568,3	1 543,8	1 641,1	1 546,8	1 553,0
Sau	946,8	897,1	858,4	826,9	898,3	884,6
Fjørfe	395,4	384,2	442,6	578,0	674,8	472,0
Egg	288,7	302,3	346,4	360,4	361,4	336,4
Poteter	212,2	220,6	225,9	79,3	91,2	174,7

Kilde: Norges notifikasjoner av intern støtte til WTO 1995–1999.

I de neste tabellene vises hvordan reduksjonsforpliktelsene på intern støtte (gul boks) oppfylles. De nye pristilskuddene er valgt slik at notifikasjonen holder seg akkurat innenfor taket. Tabell 6 viser Norges notifikasjon i 2001, mens tabellene 7-1 til 7-3-D viser notifikasjonen for de ulike scenariene.

Tabell 6. Notifikasjon av gul boks i 2001

	Produksjon		Malpris [kr/kg]	Ekstern referansepris [kr/kg]	Tilhørende avgifter [mill. kr]	Malprisstøtte		Pristilskudd		Annen støtte [mill. kr]	FFA [mill. kr]	Sum [mill. kr]
	[mill. kg]	[kr/kg]				[mill. kr]	[kr/kg]	[mill. kr]	[mill. kr]			
Hvete	249,5	2,17	0,82	0,0	336,8	0	0,0	0	0	0,0	0	336,8
Bygg	576,1	1,71	0,71	0,0	576,1	0	0,0	0	0	0,0	0	576,1
Havre	314,3	1,71	0,66	0,0	330,0	0	0,0	0	0	0,0	0	330,0
Melk	1 518,0	3,53	0,78	-253,9	3920,6	82,3	0,0	-314,4	3 688,5	0,0	-314,4	3 688,5
Storfe	85,3	34,45	13,20	-81,5	1 731,2	217,4	136,9	-146,1	1 939,4	136,9	-146,1	1 939,4
Gris	108,0	26,82	7,60	-76,9	1 998,8	0	187,1	-230,4	1 955,5	187,1	-230,4	1 955,5
Sau	23,9	42,24	10,55	-27,6	729,8	0	216,9	-82,8	863,9	216,9	-82,8	863,9
Fjørfe	42,3	25,98	8,45	-19,5	722,0	0	0,0	-43,6	678,4	0,0	-43,6	678,4
Egg	47,3	13,34	5,28	-34,5	346,8	0	6,6	-73,4	280,0	6,6	-73,4	280,0
Poteter	123,5	1,95	1,21	0,0	91,4	0	0,0	0	91,4	0,0	0	91,4
Frukt & Grønt	-	0	0	0,0	-	0	51,3	0	51,3	0,0	0	51,3
Ikke-produkt												
spesifikk støtte	-	0	0	-	-	0	31,8	0	31,8	0,0	0	31,8
Sum				-493,9	10 783,5	299,7	630,6	-890,7	10 823,1	630,6	-890,7	10 823,1

Kilde: Norges notifikasjon av intern støtte til WTO 2001.

Tabell 7-1. Gul boks i 2004

	Produksjon		Malpris [kr/kg]	Ekstern referansepris [kr/kg]	Tilhørende avgifter [kr/kg]	Malprisstøtte		Pristilskudd		Annen støtte [mill. kr]	FFA [mill. kr]	Sum [mill. kr]
	[mill. kg]	[kr/kg]				[mill. kr]	[kr/kg]	[mill. kr]	[mill. kr]			
Hvete	401,4	2,00	0,82	0,0	473,7	-	0,0	0,0	473,7			
Bygg	623,3	1,72	0,71	0,0	629,6	-	0,0	0,0	629,6			
Havre	363,9	1,72	0,66	0,0	385,7	-	0,0	0,0	385,7			
Melk	1 520,0	3,49	0,78	-253,9	3 865,3	-	0,0	-292,2	3 573,1			
Storfe	84,1	39,38	13,20	-81,5	2 119,1	43,2	93,7	-138,9	2 117,1			
Gris	113,0	27,68	7,60	-76,9	2 191,1	98,6	88,5	-247,0	2 131,2			
Sau	25,5	43,93	10,55	-27,6	825,0	26,0	31,8	-38,8	843,9			
Fjørfe	-	0,00	8,45	0,0	-	-	0,0	0,0	-			
Egg	48,5	13,11	5,28	-34,5	345,6	-	6,6	-76,2	276,0			
Poteter	93,2	2,16	1,21	0,0	88,6	-	0,0	0,0	88,6			
Frukt & Grønt	-	0,00	0	0,0	-	-	55,6	0,0	55,6			
Ikke-produkt												
spesifikk støtte	-	0,00	0	0,0	-	-	25,7	0,0	25,7			
Sum				-474,4	10 923,6	167,8	301,9	-793,2	10 600,2			

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 7-2. Gul boks i scenario 1

	Produksjon		Malpris [kr/kg]	Ekstern referansepris [kr/kg]	Tilhørende avgifter [kr/kg]	Malprisstøtte [mill. kr]	Pristilskudd [kr/kg]	Pristilskudd [mill. kr]	Annen støtte [mill. kr]	FFA [mill. kr]	Sum [mill. kr]
	[mill. kg]	[kr/kg]									
Hvete	401,4	1,29	0,82	0,0	188,1	0,07	26,8	0,0	0,0	0,0	214,9
Bygg	623,3	0,90	0,71	0,0	119,7	0,12	74,2	0,0	0,0	0,0	193,9
Havre	363,9	0,90	0,66	0,0	88,1	0,10	36,8	0,0	0,0	0,0	124,9
Melk	1 520,0	1,67	0,78	-253,9	1 094,6	0,25	385,2	0,0	-292,2	0,0	1 187,6
Storfe	84,1	18,14	13,20	-81,5	333,4	2,60	218,9	136,9	-138,9	0,0	550,2
Gris	113,0	17,17	7,60	-76,9	1 003,7	0,85	95,9	187,1	-247,0	0,0	1 039,7
Sau	25,5	30,00	10,55	-27,6	469,2	2,15	55,0	216,9	-38,8	0,0	702,2
Fjørfe	54,6	-	8,45	0,0	-	1,10	60,0	0,0	0,0	0,0	60,0
Egg	48,5	8,19	5,28	-34,5	106,8	0,84	40,8	6,6	-76,2	0,0	77,9
Poteter	93,2	1,53	1,21	0,0	29,8	0,19	17,7	0,0	0,0	0,0	47,5
Frukt & Grønt	-	-	0	0,0	-	-	-	55,6	0	0	55,6
Ikke-produkt	-	-	0	0,0	-	-	-	25,7	0	0	25,7
spesifikk støtte	-	-	0	-474,4	3 433,2	-	1011,2	628,8	-793,2	0	4 280,2
Sum											

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 7-3. Gul boks i scenariene 2, 2-C og 2-D

	Produksjon [mill. kg]	Malpris [kr/kg]	Ekstern referansepris [kr/kg]	Tilhørende avgifter [kr/kg]	Malprisstøtte [mill.kr]	Pristilskudd [kr/kg]	Pristilskudd [mill. kr]	Annen støtte [mill. kr]	FFA [mill. kr]	Sum [mill. kr]
Hvete	401,4	1,72	0,82	0,0	360,5	0,02	8,4	0,0	0,0	368,9
Bygg	623,3	1,20	0,71	0,0	307,1	0,12	75,4	0,0	0,0	382,5
Havre	363,9	1,20	0,66	0,0	197,5	0,09	34,4	0,0	0,0	231,9
Melk	1 520,0	1,93	0,78	-253,9	1 490,0	0,33	494,6	0,0	-292,2	1 692,5
Storfe	84,1	-	13,20	0,0	-	4,24	356,3	136,9	0,0	493,2
Gris	113,0	-	7,60	0,0	-	2,45	276,5	187,1	0,0	463,6
Sau	25,5	-	10,55	0,0	-	6,18	157,9	216,9	0,0	374,8
Fjørfe	54,6	-	8,45	0,0	-	1,61	88,2	0,0	0,0	88,2
Egg	48,5	-	5,28	0,0	-	1,35	65,3	6,6	0,0	71,9
Poteter	93,2	-	1,21	0,0	-	0,34	31,3	0,0	0,0	31,3
Frukt & Grønt	-	-	0	0,0	-	-	-	55,6	0	55,6
Ikke-produkt	-	-	0	0,0	-	-	-	25,7	0	25,7
spesifikk støtte	-	-	0	0,0	-	-	-	628,8	-292,2	4 280,2
Sum				-253,9	2 355,1		1 588,4			

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 7-4. Gul boks i scenario 3

Produksjon	Malpris [kr/kg]	Ekstern referansepris [kr/kg]	Tilhørende avgifter [kr/kg]	Malprisstøtte [mill. kr]	Pristilskudd [kr/kg]	Pristilskudd [mill. kr]	Annen støtte [mill. kr]	FFA [mill. kr]	Sum [mill. kr]	
										[mill. kg]
Hvete	401,4	-	0,82	0,0	-	0,34	136,2	0,0	0,0	136,2
Bygg	623,3	-	0,71	0,0	-	0,39	243,3	0,0	0,0	243,3
Havre	363,9	-	0,66	0,0	-	0,36	130,2	0,0	0,0	130,2
Melk	1 520,0	-	0,78	0,0	-	0,87	1 322,8	0,0	0,0	1 322,8
Storfe	84,1	-	13,20	0,0	-	7,90	664,3	136,9	0,0	801,2
Gris	113,0	-	7,60	0,0	-	4,56	515,5	187,1	0,0	702,6
Sau	25,5	-	10,55	0,0	-	11,53	294,4	216,9	0,0	511,4
Fjørfe	54,6	-	8,45	0,0	-	3,01	164,4	0,0	0,0	164,4
Egg	48,5	-	5,28	0,0	-	2,51	121,8	6,6	0,0	128,4
Poteter	93,2	-	1,21	0,0	-	0,63	58,4	0,0	0,0	58,4
Frukt & Grønt		-	0	0,0	-	-	-	55,6	0	55,6
Ikke-produkt		-	0	0,0	-	-	-	25,7	0	25,7
spesifikk støtte		-	0	0,0	-	-	-	628,8	0,0	4 280,2
Sum				0,0		3 651,3				

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 7-3-A. Gul boks i scenario 2-A

Produksjon	[mill. kg]	Malpris [kr/kg]	Ekstern referansepris [kr/kg]	Tilhørende avgifter [kr/kg]	Malprisstøtte [mill. kr]	Pristilskudd [kr/kg]	[mill. kr]	Annen støtte [mill. kr]	FFA [mill. kr]	Sum [mill. kr]
Hvete	401,4	1,55	0,82	0,0	291,6	0,07	26,6	0,0	0,0	318,2
Bygg	623,3	1,08	0,71	0,0	232,1	0,18	113,9	0,0	0,0	346,1
Havre	363,9	1,08	0,66	0,0	153,7	0,15	54,2	0,0	0,0	207,9
Melk	1 520,0	1,67	0,78	-253,9	1 094,6	0,48	725,4	0,0	-292,2	1 527,9
Storfe	84,1	-	13,20	0,0	-	5,44	457,0	136,9	0,0	593,9
Gris	113,0	-	7,60	0,0	-	3,14	354,6	187,1	0,0	541,8
Sau	25,5	-	10,55	0,0	-	7,93	202,6	216,9	0,0	419,5
Fjørfe	54,6	-	8,45	0,0	-	2,07	113,1	0,0	0,0	113,1
Egg	48,5	-	5,28	0,0	-	1,73	83,8	6,6	0,0	90,4
Poteter	93,2	-	1,21	0,0	-	0,43	40,2	0,0	0,0	40,2
Frukt & Grønt	-	-	0	0,0	-	-	-	55,6	0	55,6
Ikke-produkt	-	-	0	0,0	-	-	-	25,7	0	25,7
spesifikk støtte	-	-	0	-253,9	1 772,0	-	2 171,5	628,8	-292,2	4 280,2
Sum										

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 7-3-B. Gul boks i scenario 2-B

Produksjon	[mill. kg]	Malpris	Ekstern referansepris [kr/kg]	Tilhørende avgifter	Malprisstøtte	Pristilskudd	Annen støtte	FFA	Sum	
		[kr/kg]		[kr/kg]	[mill. kr]	[kr/kg]		[mill. kr]		[mill. kr]
Hvete	401,4	1,83	0,82	0,0	406,7	0,00	0,1	0,0	0,0	406,8
Bygg	623,3	1,32	0,71	0,0	382,1	0,06	37,5	0,0	0,0	419,6
Havre	363,9	1,32	0,66	0,0	241,2	0,04	16,1	0,0	0,0	257,3
Melk	1 520,0	2,28	0,78	-253,9	2 028,2	0,16	241,0	0,0	-292,2	1 977,0
Storfe	84,1	-	13,20	0,0	-	2,57	215,7	136,9	0,0	352,6
Gris	113,0	-	7,60	0,0	-	1,48	167,4	187,1	0,0	354,5
Sau	25,5	-	10,55	0,0	-	3,74	95,6	216,9	0,0	312,5
Fjørfe	54,6	-	8,45	0,0	-	0,98	53,4	0,0	0,0	53,4
Egg	48,5	-	5,28	0,0	-	0,82	39,6	6,6	0,0	46,2
Poteter	93,2	-	1,21	0,0	-	0,20	19,0	0,0	0,0	19,0
Frukt & Grønt	-	-	0	0,0	-	-	-	55,6	0	55,6
Ikke-produkt	-	-	0	0,0	-	-	-	25,7	0	25,7
spesifikk støtte	-	-	-	-253,9	3 058,2	-	885,3	628,8	-292,2	4 280,2
Sum										

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 8 viser utviklingen i grønn boks med tanke på hvor mye kompensasjonsstøtte som gis og om den skyldes redusert importvern (skjerming) eller lavere budsjettstøtte. Det er tydelig at grønn boks økes i de aller fleste scenarier. Lavere verdensmarkedspriser fører i scenario 2-A nesten til en dobling av grønn boks sammenlignet med nivået i 2004.

Tabell 8. Grønn boks (mill. kr)

	2004	Scen 1	Scen 2	Scen 3	Scen 2-A	Scen 2-B	Scen 2-C	Scen 2-D
Grønn boks	6 434	6 434	6 434	6 434	6 434	6 434	6 434	6 434
Kompensasjon budsjett	–	3 428	2 851	788	2 268	3 554	2 851	2 851
Kompensasjon skjerming	–	5 906	5 906	5 906	7 686	4 440	5 906	–
Sum	6 434	15 768	15 191	13 128	16 388	14 428	15 191	9 285

Kilde: Egne beregninger.

Tabell 9 gir en oversikt over hvor inntektstapet knyttet til en ny WTO-avtale oppstår og hvordan det er forutsatt dekket inn. Inntektstapet knyttet til importvernet er anslått til 5,9 mrd. kr. Det øker til 7,7 mrd. kr ved en 10 %-reduksjon i prisene på verdensmarkedet og reduseres til 4,4 mrd. kr dersom verdensmarkedsprisene ligger 10 % høyere. I scenario 2-D kompenseres det ikke for redusert importvern.

Tapet i gul boks er knyttet til bortfall av grunntilskudd og annet direkte støtte. Tapet i blå boks er knyttet til reduksjon i de resterende tilskuddene etter at AK-tillegget har blitt overført til grønn boks.

Tapet forutsettes dekt inn gjennom nye pristilskudd i gul boks (inntil taket på gul boks er nådd) og direkte produksjonsnøytral støtte i grønn boks. Pristilskuddene vil være høyere dess flere målpriser som fjernes.

Tabell 9. Kompensasjon av inntektstap (mill. kr)

	Scen 1	Scen 2	Scen 3	Scen 2-A	Scen 2-B	Scen 2-C	Scen 2-D
Tap importvern	5 906	5 906	5 906	7 686	4 440	5 906	–
Tap gul boks	470	470	470	470	470	470	470
Tap blå boks	3 969	3 969	3 969	3 969	3 969	3 969	3 969
Sum inntektstap	10 345	10 345	10 345	12 126	8 879	10 345	4 439
Kompensasjon gul boks	1 011	1 588	3 651	2 172	885	1 588	1 588
Kompensasjon grønn boks	9 334	8 757	6 694	9 954	7 994	8 757	2 851
Sum kompensasjon	10 345	10 345	10 345	12 126	8 879	10 345	4 439

Kilde: Egne beregninger.

De nye pristilskuddene vises i tabell 10. De er størst i absolutte verdier for kjøttprodukter og lavest for korn og potet. Det nye pristilskuddet for melk varierer mellom 16 øre pr. liter og 87 øre pr. liter.

Tabell 10. Ny prisstøtte i gul boks (kr/kg el. kr/liter)

	Scen 1	Scen 2	Scen 3	Scen 2-A	Scen 2-B	Scen 2-C	Scen 2-D
Hvete	0,07	0,02	0,34	0,07	0,00	0,02	0,02
Bygg	0,12	0,12	0,39	0,18	0,06	0,12	0,12
Havre	0,10	0,09	0,36	0,15	0,04	0,09	0,09
Melk	0,25	0,33	0,87	0,48	0,16	0,33	0,33
Storfe	2,60	4,24	7,90	5,44	2,57	4,24	4,24
Gris	0,85	2,45	4,56	3,14	1,48	2,45	2,45
Sau	2,15	6,18	11,53	7,93	3,74	6,18	6,18
Fjørfe	1,10	1,61	3,01	2,07	0,98	1,61	1,61
Egg	0,84	1,35	2,51	1,73	0,82	1,35	1,35
Poteter	0,19	0,34	0,63	0,43	0,20	0,34	0,34

Kilde: Egne beregninger.

Oppsummeringsvis vises i tabell 11 hvordan virkemiddelsystemet for norsk jordbruk er satt sammen i de ulike scenariene, fordelt på importvern, gul boks, blå boks og grønn boks. I tillegg vises målprisstøtten i gul boks. De siste to radene indikerer overgangen fra produksjonsavhengig støtte til produksjonsnøytral støtte. Her er produksjonsavhengig støtte definert som verdien av det reelle importvernet og gul støtte i gul boks. Med reelt importvern menes differansen mellom norsk pris og importpris multiplisert med produsert mengde. I teorien kan importvernet være høyere i den grad det er «luft» i tollsatsene (dvs. at tollsatsen gir et nivå på importprisen som overstiger norsk pris). Produksjonsnøytral støtte er satt sammen av støtte i blå boks og i grønn boks. I 2004 er den produksjonsavhengige støtten på 57 %, mens den produksjonsnøytrale støtten er 43 %. I alle andre scenariene øker andelen produksjonsnøytral støtte til minst 50 %. I scenario 1 og scenario 2-A øker andelen produksjonsnøytral støtte til 64 %, delvis fordi lavere priser på verdensmarkedet reduserer importvernet.

Tabell 11. Utforming av virkemiddelsystemet (mill. kr)

	2004	Scen 1	Scen 2	Scen 3	Scen 2-A	Scen 2-B	Scen 2-C	Scen 2-D
Reelt importvern	14 188	8 282	8 282	8 282	7 496	8 753	8 282	8 282
Budsjettstøtte	11 367	17 273	17 273	17 273	19 053	15 807	17 273	11 367
Gul støtte i gul boks	470	1 011	1 588	3 651	2 172	885	1 588	1 588
Bla boks	4 463	494	494	494	494	494	494	494
Grønn boks	6 434	15 768	15 191	13 128	16 388	14 428	15 191	9 285
Sum støtte	25 554	25 554	25 554	25 554	26 549	24 560	25 554	19 648
Malprisstøtte i gul boks	10 130	3 269	2 692	629	2 109	3 395	2 692	2 692
Andel prod.avh. støtte	0,57	0,36	0,39	0,47	0,36	0,39	0,39	0,50
Andel prod.nøytral støtte	0,43	0,64	0,61	0,53	0,64	0,61	0,61	0,50

Kilde: Egne beregninger.

Vedlegg 3: Enkeltbruksberegninger

Melk på Ytre Helgeland [15,9 arskyr, 281 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	20 994	19 221	19 873	19 873
Storfe, melk	318 952	152 140	175 881	175 881
Storfe, livdyr og slakt	157 935	52 502	82 067	82 067
Arealtilskudd	107 008	107 008	107 008	107 008
Produksjonstilskudd, husdyr	69 347	7 669	7 669	7 669
Driftstillegg melk	55 344	6 120	6 120	6 120
Distriktstilskudd storfe	78 529	8 684	8 684	8 684
Refusjon avløserutgifter	53 443	53 443	53 443	53 443
Andre tilskudd	9 468	9 397	9 397	9 397
Prisstøtte kjøtt og melk		36 018	50 525	118 608
Ekstra arealtilskudd		348 433	288 130	218 007
Leieinntekter	18 123	18 123	18 123	18 123
Sum inntekter	889 144	818 759	826 920	824 880
Kraftfor	133 232	69 871	93 162	93 162
Livdyr	10 852	3 569	5 605	5 605
Andre variable kostnader	93 877	93 877	93 877	93 877
Faste kostnader	375 884	375 884	375 884	375 884
Sum kostnader	613 845	543 201	568 528	568 528
Driftsoverskudd	275 299	275 558	258 393	256 352
Markedsinntekter ¹⁾	576 410	268 565	337 030	405 113
Variable kostnader	237 961	167 317	192 644	192 644
Dekningsbidrag	338 449	101 248	144 386	212 469
Dekningsbidrag pr. arsku	21 271	6 363	9 075	13 353
%-endring i forhold til 2005		-70,1	-57,3	-37,2
Vederlag til arbeid og kapital	355 357	355 617	338 451	336 411
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	22 334	22 350	21 271	21 143
%-endring i forhold til 2005		0,1	-4,8	-5,3
%-andel prod.avh. inntekter	64,8	32,8	40,8	49,1

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk på Indre Helgeland [13,7 arskyr, 225 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	12 155	12 155	12 155	12 155
Storfe, melk	277 142	132 197	152 825	152 825
Storfe, livdyr og slakt	154 746	50 813	79 707	79 707
Arealtilskudd	86 101	86 101	86 101	86 101
Produksjonstilskudd, husdyr	64 272	7 107	7 107	7 107
Driftstillegg melk	58 600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd storfe	83 963	9 285	9 285	9 285
Refusjon avløserutgifter	48 705	48 705	48 705	48 705
Andre tilskudd	1 129	1 129	1 129	1 129
Prisstøtte kjøtt og melk		32 715	46 348	107 311
Ekstra arealtilskudd		261 600	215 740	164 836
Leieinntekter	15 510	15 510	15 510	15 510
Sum inntekter	802 323	663 797	681 092	691 151
Kraftfor	141 733	74 329	99 106	99 106
Livdyr	10 753	3 536	5 554	5 554
Andre variable kostnader	98 676	98 676	98 676	98 676
Faste kostnader	355 420	355 420	355 420	355 420
Sum kostnader	606 581	531 961	558 756	558 756
Driftsoverskudd	195 741	131 836	122 336	132 395
Markedsinntekter ¹⁾	528 005	237 165	300 320	361 283
Variable kostnader	251 161	176 541	203 336	203 336
Dekningsbidrag	276 844	60 624	96 985	157 947
Dekningsbidrag pr. arsku	20 242	4 433	7 091	11 548
%-endring i forhold til 2005		-78,1	-65,0	-42,9
Vederlag til arbeid og kapital	269 910	206 004	196 505	206 564
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	19 735	15 062	14 368	15 103
%-endring i forhold til 2005		-23,7	-27,2	-23,5
%-andel prod.avh. inntekter	65,8	35,7	44,1	52,3

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk pa Salten [17,0 arskyr, 290 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	11 782	11 782	11 782	11 782
Storfe, melk	358 807	171 152	197 859	197 859
Storfe, livdyr og slakt	164 492	56 203	86 790	86 790
Arealtilskudd	109 105	109 105	109 105	109 105
Produksjonstilskudd, husdyr	76 891	8 503	8 503	8 503
Driftstillegg melk	67 045	7 414	7 414	7 414
Distriktstilskudd storfe	106 784	11 808	11 808	11 808
Refusjon avløserutgifter	42 135	42 135	42 135	42 135
Andre tilskudd	-981	-1 393	-1 393	-1 393
Prisstøtte kjøtt og melk		37 892	52 740	125 386
Ekstra arealtilskudd		335 834	279 542	216 646
Andre inntekter	16 529	16 529	16 529	16 529
Sum inntekter	952 590	806 963	822 815	832 565
Kraftfor	172 087	90 248	120 331	120 331
Livdyr	14 597	4 800	7 540	7 540
Andre variable kostnader	118 741	118 741	118 741	118 741
Faste kostnader	366 961	366 961	366 961	366 961
Sum kostnader	672 386	580 750	613 573	613 573
Driftsoverskudd	280 204	226 213	209 242	218 992
Markedsinntekter ¹⁾	641 864	288 836	360 979	433 625
Variable kostnader	305 425	213 790	246 612	246 612
Dekningsbidrag	336 439	75 046	114 368	187 013
Dekningsbidrag pr. arsku	19 780	4 412	6 724	10 995
%-endring i forhold til 2005		-77,7	-66,0	-44,4
Vederlag til arbeid og kapital	367 770	313 779	296 808	306 559
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	21 622	18 448	17 450	18 023
%-endring i forhold til 2005		-14,7	-19,3	-16,6
%-andel prod.avh. inntekter	67,4	35,8	43,9	52,1

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk i Ofoten, Vesteralen og Lofoten [16,0 arskyr, 333 daa]

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	7 072	7 072	7 072	7 072
Storfe, melk	357 223	170 396	196 985	196 985
Storfe, livdyr og slakt	131 812	44 142	68 774	68 774
Arealtilskudd	111 832	111 832	111 832	111 832
Produksjonstilskudd, husdyr	68 835	7 612	7 612	7 612
Driftstillegg melk	58 600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd storfe	122 036	13 495	13 495	13 495
Refusjon avløserutgifter	38 619	38 619	38 619	38 619
Andre tilskudd	-811	-1 044	-1 044	-1 044
Prisstøtte kjøtt og melk		36 341	50 256	120 635
Ekstra arealtilskudd		329 692	274 988	210 756
Leieinntekter	9 046	9 046	9 046	9 046
Sum inntekter	904 265	773 683	784 115	790 261
Kraftfor	154 609	81 082	108 109	108 109
Livdyr	9 921	3 263	5 125	5 125
Andre variable kostnader	105 242	105 242	105 242	105 242
Faste kostnader	396 333	396 333	396 333	396 333
Sum kostnader	666 105	585 920	614 809	614 809
Driftsoverskudd	238 160	187 763	169 306	175 452
Markedsinntekter ¹⁾	618 143	271 446	336 582	406 960
Variable kostnader	269 772	189 587	218 476	218 476
Dekningsbidrag	348 371	81 859	118 105	188 484
Dekningsbidrag pr. arsku	21 715	5 103	7 362	11 749
%-endring i forhold til 2005		-76,5	-66,1	-45,9
Vederlag til arbeid og kapital	329 993	279 597	261 140	267 286
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	20 569	17 428	16 278	16 661
%-endring i forhold til 2005		-15,3	-20,9	-19,0
%-andel prod.avh. inntekter	68,4	35,1	42,9	51,5

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk i Sør-Troms [14,2 arskyr, 286 daa]

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	7 802	7 802	7 802	7 802
Storfe, melk	312 434	149 031	172 286	172 286
Storfe, livdyr og slakt	106 252	34 920	54 864	54 864
Arealtilskudd	98 456	98 456	98 456	98 456
Produksjonstilskudd, husdyr	60 292	6 667	6 667	6 667
Driftstillegg melk	58 600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd storfe	104 808	11 590	11 590	11 590
Refusjon avløserutgifter	47 339	47 339	47 339	47 339
Andre tilskudd	2 000	2 000	2 000	2 000
Prisstøtte kjøtt og melk		30 153	41 298	100 557
Ekstra arealtilskudd		276 148	228 910	173 571
Leieinntekter	5 083	5 083	5 083	5 083
Sum inntekter	803 066	675 669	682 775	686 695
Kraftfor	128 701	67 495	89 994	89 994
Livdyr	20 895	6 871	10 793	10 793
Andre variable kostnader	90 560	90 560	90 560	90 560
Faste kostnader	322 019	322 019	322 019	322 019
Sum kostnader	562 175	486 945	513 366	513 366
Driftsoverskudd	240 891	188 724	169 409	173 329
Markedsinntekter ¹⁾	531 296	233 496	287 840	347 099
Variable kostnader	240 156	164 926	191 347	191 347
Dekningsbidrag	291 140	68 570	96 493	155 752
Dekningsbidrag pr. arsku	20 503	4 829	6 795	10 968
%-endring i forhold til 2005		-76,4	-66,9	-46,5
Vederlag til arbeid og kapital	304 375	252 208	232 895	236 815
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	21 435	17 761	16 401	16 677
%-endring i forhold til 2005		-17,1	-23,5	-22,2
%-andel prod.avh. inntekter	66,2	34,6	42,2	50,5

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk i Midt-Troms [14,9 arskyr, 297 daa]

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	4 034	4 034	4 034	4 034
Storfe, melk	324 739	154 901	179 072	179 072
Storfe, livdyr og slakt	82 748	27 212	42 743	42 743
Arealtilskudd	107 632	107 632	107 632	107 632
Produksjonstilskudd, husdyr	57 644	6 374	6 374	6 374
Driftstillegg melk	58 600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd storfe	97 370	10 767	10 767	10 767
Refusjon avløserutgifter	40 954	40 954	40 954	40 954
Andre tilskudd	-906	-906	-906	-906
Prisstøtte kjøtt og melk		29 498	39 926	98 926
Ekstra arealtilskudd		315 393	271 197	215 129
Leieinntekter	11 428	11 428	11 428	11 428
Sum inntekter	784 243	713 768	719 701	722 632
Kraftfor	120 270	63 074	84 098	84 098
Livdyr	4 248	1 397	2 194	2 194
Andre variable kostnader	79 810	79 810	79 810	79 810
Faste kostnader	304 748	304 748	304 748	304 748
Sum kostnader	509 076	449 029	470 850	470 850
Driftsoverskudd	275 167	264 739	248 851	251 782
Markedsinntekter ¹⁾	508 891	226 412	276 542	335 542
Variable kostnader	204 327	144 280	166 102	166 102
Dekningsbidrag	304 563	82 132	110 440	169 440
Dekningsbidrag pr. arsku	20 372	5 494	7 387	11 334
%-endring i forhold til 2005		-73,0	-63,7	-44,4
Vederlag til arbeid og kapital	328 867	318 439	302 551	305 482
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	21 998	21 300	20 238	20 434
%-endring i forhold til 2005		-3,2	-8,0	-7,1
%-andel prod.avh. inntekter	64,9	31,7	38,4	46,4

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk i Nord-Troms [16,7 arskyr, 307 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	11 347	11 347	11 347	11 347
Storfe, melk	404 777	193 079	223 208	223 208
Storfe, livdyr og slakt	92 128	30 297	47 588	47 588
Arealtilskudd	126 258	126 258	126 258	126 258
Produksjonstilskudd, husdyr	62 298	6 889	6 889	6 889
Driftstillegg melk	58 600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd storfe	210 883	23 320	23 320	23 320
Refusjon avløserutgifter	52 253	52 253	52 253	52 253
Andre tilskudd	-938	-938	-938	-938
Prisstøtte kjøtt og melk		36 376	49 128	122 118
Ekstra arealtilskudd		358 758	318 631	256 797
Leieinntekter	5 838	5 838	5 838	5 838
Sum inntekter	1 023 443	849 956	870 001	881 156
Kraftfor	171 664	90 026	120 035	120 035
Livdyr	4 810	1 582	2 485	2 485
Andre variable kostnader	92 112	92 112	92 112	92 112
Faste kostnader	369 577	369 577	369 577	369 577
Sum kostnader	638 162	553 296	584 208	584 208
Driftsoverskudd	385 281	296 660	285 793	296 948
Markedsinntekter ¹⁾	719 135	294 418	354 590	427 580
Variable kostnader	268 586	183 720	214 631	214 631
Dekningsbidrag	450 550	110 699	139 959	212 948
Dekningsbidrag pr. arsku	26 979	6 629	8 381	12 751
%-endring i forhold til 2005		-75,4	-68,9	-52,7
Vederlag til arbeid og kapital	502 578	413 957	403 090	414 246
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	30 095	24 788	24 137	24 805
%-endring i forhold til 2005		-17,6	-19,8	-17,6
%-andel prod.avh. inntekter	70,3	34,6	40,8	48,5

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk i Vest-Finnmark [14,2 arskyr, 286 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	7 802	7 802	7 802	7 802
Storfe, melk	312 434	149 031	172 286	172 286
Storfe, livdyr og slakt	106 252	34 920	54 864	54 864
Arealtilskudd	98 456	98 456	98 456	98 456
Produksjonstilskudd, husdyr	60 292	6 667	6 667	6 667
Driftstillegg melk	58 600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd storfe	104 808	11 590	11 590	11 590
Refusjon avløserutgifter	47 339	47 339	47 339	47 339
Andre tilskudd	2 000	2 000	2 000	2 000
Prisstøtte kjøtt og melk		30 153	41 298	100 557
Ekstra arealtilskudd		276 148	228 910	173 571
Leieinntekter	5 083	5 083	5 083	5 083
Sum inntekter	803 066	675 669	682 775	686 695
Kraftfor	128 701	67 495	89 994	89 994
Livdyr	20 895	6 871	10 793	10 793
Andre variable kostnader	90 560	90 560	90 560	90 560
Faste kostnader	322 019	322 019	322 019	322 019
Sum kostnader	562 174	486 945	513 365	513 365
Driftsoverskudd	240 891	188 724	169 409	173 329
Markedsinntekter ¹⁾	531 296	233 496	287 840	347 099
Variable kostnader	240 156	164 926	191 347	191 347
Dekningsbidrag	291 140	68 570	96 493	155 752
Dekningsbidrag pr. arsku	20 503	4 829	6 795	10 968
%-endring i forhold til 2005		-76,4	-66,9	-46,5
Vederlag til arbeid og kapital	304 375	252 208	232 895	236 815
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	21 485	17 803	16 440	16 716
%-endring i forhold til 2005		-17,1	-23,5	-22,2
%-andel prod.avh. inntekter	66,2	34,6	42,2	50,5

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk i Øst-Finnmark [18,7 arskyr, 350 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	9 305	9 305	9 305	9 305
Storfe, melk	406 160	193 739	223 970	223 970
Storfe, livdyr og slakt	120 545	39 832	62 430	62 430
Arealtilskudd	121 870	121 870	121 870	121 870
Produksjonstilskudd, husdyr	74 019	8 185	8 185	8 185
Driftstillegg melk	58 600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd storfe	234 216	25 900	25 900	25 900
Refusjon avløserutgifter	50 585	50 585	50 585	50 585
Andre tilskudd	-2 556	-2 556	-2 556	-2 556
Prisstøtte kjøtt og melk		38 513	52 572	128 643
Ekstra arealtilskudd		449 598	399 750	319 817
Andre inntekter	12 340	12 340	12 340	12 340
Sum inntekter	1 085 084	953 791	970 832	966 969
Kraftfor	181 494	95 181	126 909	126 909
Livdyr	8 176	2 689	4 223	4 223
Andre variable kostnader	111 757	111 757	111 757	111 757
Faste kostnader	402 031	402 031	402 031	402 031
Sum kostnader	703 458	611 658	644 920	644 920
Driftsoverskudd	381 627	342 133	325 913	322 050
Markedsinntekter ¹⁾	770 226	307 288	374 177	450 248
Variable kostnader	301 426	209 627	242 888	242 888
Dekningsbidrag	468 800	97 661	131 289	207 360
Dekningsbidrag pr. arsku	25 010	5 210	7 004	11 062
%-endring i forhold til 2005		-79,2	-72,0	-55,8
Vederlag til arbeid og kapital	485 352	445 858	429 638	425 775
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	25 893	23 786	22 921	22 715
%-endring i forhold til 2005		-8,1	-11,5	-12,3
%-andel prod.avh. inntekter	71,0	32,2	38,5	46,6

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk i Sør-Troms [34,3 arskyr, 487 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter				
Storfe, melk	732 304	349 310	403 817	403 817
Storfe, livdyr og slakt	225 292	74 089	116 372	116 372
Arealtilskudd	150 665	150 665	150 665	150 665
Produksjonstilskudd, husdyr	114 965	12 713	12 713	12 713
Driftstillegg melk	59 600	6 591	6 591	6 591
Distriktstilskudd storfe	235 841	26 080	26 080	26 080
Refusjon avløserutgifter	51 500	51 500	51 500	51 500
Andre tilskudd	2 400	2 400	2 400	2 400
Prisstøtte kjøtt og melk		68 516	93 287	229 145
Ekstra arealtilskudd		470 498	390 014	295 729
Leieinntekter	5 673	5 673	5 673	5 673
Sum inntekter	1 578 240	1 218 034	1 259 111	1 300 684
Kraftfor	300 789	157 744	210 325	210 325
Livdyr	22 800	7 498	11 777	11 777
Andre variable kostnader	180 858	180 858	180 858	180 858
Faste kostnader	585 223	585 223	585 223	585 223
Sum kostnader	1 089 670	931 323	988 183	988 183
Driftsoverskudd	488 570	286 711	270 928	312 501
Markedsinntekter ¹⁾	1 193 437	517 995	639 555	775 414
Variable kostnader	504 447	346 100	402 960	402 960
Dekningsbidrag	688 990	171 895	236 595	372 454
Dekningsbidrag pr. arsku	20 087	5 012	6 898	10 859
%-endring i forhold til 2005		-75,1	-65,7	-45,9
Vederlag til arbeid og kapital	578 570	376 711	360 928	402 501
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	16 868	10 983	10 523	11 735
%-endring i forhold til 2005		-34,9	-37,6	-30,4
%-andel prod.avh. inntekter	75,6	42,5	50,8	59,6

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Melk i Ofoten, Vesteralen og Lofoten [60,0 arskyr, 852 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter				
Storfe, melk	1 280 998	611 037	706 386	706 386
Storfe, livdyr og slakt	394 173	129 627	203 606	203 606
Arealtilskudd	237 195	237 195	237 195	237 195
Produksjonstilskudd, husdyr	155 137	17 155	17 155	17 155
Driftstillegg melk	59 600	6 591	6 591	6 591
Distriktstilskudd storfe	412 574	45 623	45 623	45 623
Refusjon avløserutgifter	51 500	51 500	51 500	51 500
Andre tilskudd	2 400	2 400	2 400	2 400
Prisstøtte kjøtt og melk		119 860	163 194	400 855
Ekstra arealtilskudd		842 814	702 971	538 769
Leieinntekter	5 673	5 673	5 673	5 673
Sum inntekter	2 599 250	2 069 475	2 142 293	2 215 753
Kraftfor	526 190	275 951	367 935	367 935
Livdyr	39 900	13 121	20 610	20 610
Andre variable kostnader	318 411	318 411	318 411	318 411
Faste kostnader	1 122 597	1 122 597	1 122 597	1 122 597
Sum kostnader	2 007 098	1 730 081	1 829 553	1 829 553
Driftsoverskudd	592 152	339 394	312 740	386 200
Markedsinntekter ¹⁾	2 087 745	906 147	1 118 808	1 356 470
Variable kostnader	884 501	607 484	706 956	706 956
Dekningsbidrag	1 203 244	298 663	411 852	649 513
Dekningsbidrag pr. arsku	20 054	4 978	6 864	10 825
%-endring i forhold til 2005		-75,2	-65,8	-46,0
Vederlag til arbeid og kapital	717 152	464 394	437 740	511 200
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	11 953	7 740	7 296	8 520
%-endring i forhold til 2005		-35,2	-39,0	-28,7
%-andel prod.avh. inntekter	80,3	43,8	52,2	61,2

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Økologisk melk i Midt-Troms [15,0 arskyr, 342 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter				
Storfe, melk	289 050	137 877	159 392	159 392
Storfe, livdyr og slakt	101 583	33 406	52 472	52 472
Arealtilskudd	127 060	127 060	127 060	127 060
Produksjonstilskudd, husdyr	62 540	6 916	6 916	6 916
Driftstillegg melk	59 600	6 591	6 591	6 591
Distriktstilskudd storfe	107 775	11 918	11 918	11 918
Refusjon avløserutgifter	45 112	45 112	45 112	45 112
Andre tilskudd	49 203	49 203	49 203	49 203
Prisstøtte kjøtt og melk		27 955	38 303	93 209
Ekstra arealtilskudd		363 180	312 287	247 724
Leieinntekter				
Sum inntekter	841 923	809 218	809 253	799 596
Kraftfor	53 336	27 971	37 295	37 295
Livdyr	19 000	6 248	9 814	9 814
Andre variable kostnader	60 967	60 967	60 967	60 967
Faste kostnader	296 917	296 917	296 917	296 917
Sum kostnader	430 220	392 103	404 993	404 993
Driftsoverskudd	411 703	417 114	404 260	394 603
Markedsinntekter ¹⁾				
Variable kostnader	133 303	95 186	108 076	108 076
Dekningsbidrag	365 105	115 970	154 009	208 915
Dekningsbidrag pr. arsku	24 340	7 731	10 267	13 928
%-endring i forhold til 2005		-68,2	-57,8	-42,8
Vederlag til arbeid og kapital				
Vederlag til arbeid og kapital	482 703	488 114	475 260	465 603
pr. arsku	32 180	32 541	31 684	31 040
%-endring i forhold til 2005		1,1	-1,5	-3,5
%-andel prod.avh. inntekter	59,2	26,1	32,4	39,6

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Geit i Midt-Troms [76,2 arsgeiter, 126 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	2 537	2 537	2 537	2 537
Geiter, melk	212 138	101 190	116 980	116 980
Geiter, livdyr og slakt	6 105	6 105	6 105	6 105
Andre inntekter husdyrholdet	1 369	1 181	1 291	1 291
Arealtilskudd	52 034	52 034	52 034	52 034
Produksjonstilskudd, husdyr	83 969	9 285	9 285	9 285
Driftstillegg geitemelk	58600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd geit og sau	55 791	6 170	6 170	6 170
Grunntilskudd geit og sau	106 513	106 432	106 432	106 432
Refusjon avløserutgifter	46 505	46 505	46 505	46 505
Andre tilskudd	3 222	3 222	3 222	3 222
Prisstøtte kjøtt og melk		15 453	19 961	53 212
Ekstra arealtilskudd	0	133 361	114 673	90 965
Leieinntekter maskiner	10 325	10 325	10 325	10 325
Sum inntekter	639 108	500 280	502 000	511 543
Kraftfor	98 911	51 872	69 163	69 163
Livdyr	3 349	3 349	3 349	3 349
Andre variable kostnader	42 815	42 816	42 815	42 815
Faste kostnader	260 914	260 914	260 914	260 914
Sum kostnader	405 989	358 951	376 241	376 241
Driftsoverskudd	233 119	141 329	125 759	135 302
Markedsinntekter ¹⁾	384 453	239 068	259 476	292 727
Variable kostnader	145 075	98 037	115 327	115 327
Dekningsbidrag	239 378	141 031	144 149	177 400
Dekningsbidrag pr. arsgeit	3 140	1 850	1 891	2 327
%-endring i forhold til 2005		-41,1	-39,8	-25,9
Vederlag til arbeid og kapital	302 277	210 489	194 917	204 460
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsgeit	3 965	2 761	2 557	2 682
%-endring i forhold til 2005		-30,4	-35,5	-32,4
%-andel prod.avh. inntekter	61,8	49,9	53,7	59,2

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Geit i Ofoten, Vesteralen og Lofoten [76,2 arsgeiter, 113 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	451	451	451	451
Geiter, melk	172 709	82 382	95 238	95 238
Geiter, livdyr og slakt	-576	-576	-576	-576
Arealtilskudd	45 041	45 041	45 041	45 041
Produksjonstilskudd, husdyr	76 104	8 416	8 416	8 416
Driftstillegg geitemelk	58 600	6 480	6 480	6 480
Distriktstilskudd geit og sau	40 997	4 533	4 533	4 533
Grunntilskudd geit og sau	74 546	74 546	74 546	74 546
Refusjon avløserutgifter	39 773	39 773	39 773	39 773
Andre tilskudd	4 759	4 759	4 759	4 759
Prisstøtte kjøtt og melk		12 522	16 081	43 004
Ekstra arealtilskudd		111 782	93 234	71 457
Leieinntekter	8 217	8 217	8 217	8 217
Sum inntekter	520 620	398 326	396 192	401 338
Kraftfor	74 313	38 972	51 963	51 963
Livdyr				
Andre variable kostnader	34 511	34 511	34 511	34 511
Faste kostnader	238 809	238 809	238 809	238 809
Sum kostnader	347 633	312 292	325 283	325 283
Driftsoverskudd	172 988	86 034	70 910	76 055
Markedsinntekter ¹⁾	288 127	173 859	190 273	217 196
Variable kostnader	108 824	73 483	86 474	86 474
Dekningsbidrag	179 303	100 376	103 799	130 723
Dekningsbidrag pr. arsku	2 353	1 317	1 362	1 716
%-endring i forhold til 2005		-44,0	-42,1	-27,1
Vederlag til arbeid og kapital	227 964	141 010	125 886	131 032
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	2 992	1 851	1 652	1 720
%-endring i forhold til 2005		-38,1	-44,8	-42,5
%-andel prod.avh. inntekter	55,3	43,6	48,0	54,1

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Ammekyr i Salten [11,9 ammekyr, 216 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	14 396	14 396	14 396	14 396
Storfe, livdyr og slakt	130 763	43 002	67 544	67 544
Andre inntekter husdyrholdet	458	358	416	416
Arealtilskudd	81 874	81 874	81 874	81 874
Produksjonstilskudd, husdyr	63 596	7 033	7 033	7 033
Driftstillegg ammekyr	11 391	1 260	1 260	1 260
Distriktstilskudd storfe	44 664	4 939	4 939	4 939
Refusjon avløserutgifter	21 484	21 484	21 484	21 484
Andre tilskudd	3 688	3 688	3 688	3 688
Prisstøtte kjøtt		10 439	17 030	31 752
Ekstra arealtilskudd		249 247	207 468	160 789
Leieinntekter	17 180	17 180	17 180	17 180
Sum inntekter	389 493	454 899	444 312	412 354
Kraftfor	47 503	24 912	33 216	33 216
Livdyr	19 580	6 439	10 114	10 114
Andre variable kostnader	40 185	40 185	40 185	40 185
Faste kostnader	197 554	197 554	197 554	197 554
Sum kostnader	304 821	269 090	281 068	281 068
Driftsoverskudd	84 672	185 810	163 243	131 285
Markedsinntekter ¹⁾	190 280	73 135	104 326	119 047
Variable kostnader	107 267	71 535	83 514	83 514
Dekningsbidrag	83 013	1 600	20 812	35 533
Dekningsbidrag pr. arsku	6 976	134	1 749	2 986
%-endring i forhold til 2005		-98,1	-74,9	-57,2
Vederlag til arbeid og kapital	108 634	209 772	187 206	155 248
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	9 129	17 628	15 732	13 046
%-endring i forhold til 2005		93,1	72,3	42,9
%-andel prod.avh. inntekter	48,9	16,1	23,5	28,9

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Ammekyr på Ytre Helgeland [16,5 ammekyr, 126 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	6 421	6 421	6 421	6 421
Storfe, livdyr og slakt	167 144	54967	86 337	86 337
Andre inntekter husdyrholdet	152	126	141	141
Arealtilskudd	118 392	118 392	118 392	118 392
Produksjonstilskudd, husdyr	72 381	8 004	8 004	8 004
Driftstillegg ammekyr	18 047	1 996	1 996	1 996
Distriktstilskudd storfe	41 826	4 625	4 625	4 625
Refusjon avløserutgifter	34 151	34 151	34 151	34 151
Andre tilskudd	4 301	4 301	4 301	4 301
Prisstøtte kjøtt		10 693	17 418	32 474
Ekstra arealtilskudd	0	344 642	284 994	215 634
Leieinntekter maskiner	14 479	14 479	14 479	14 479
Sum inntekter	477 294	602 797	581 259	526 955
Kraftfor	35 848	18 800	25 066	25 066
Livdyr	13 237	4 353	6 838	6 838
Andre variable kostnader	57 326	57 326	57 326	57 326
Faste kostnader	221 926	221 926	221 926	221 926
Sum kostnader	328 337	302 405	311 156	311 156
Driftsoverskudd	148 957	300 392	270 103	215 799
Markedsinntekter ¹⁾	215 543	76 832	114 942	129 998
Variable kostnader	106 411	80 479	89 230	89 230
Dekningsbidrag	109 132	-3 647	25 712	40 768
Dekningsbidrag pr. ammeku	6 564	-219	1 547	2 452
%-endring i forhold til 2005		-103,3	-76,4	-62,6
Vederlag til arbeid og kapital	180 583	332 016	301 728	247 424
Vederlag til arbeid og kapital pr. ammeku	10 862	19 971	18 149	14 883
%-endring i forhold til 2005		83,9	67,1	37,0
%-andel prod.avh. inntekter	48,2	15,1	22,3	27,4

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Sau i Midt-Troms [148 v.f. sauer, 232 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter	14 432	14 432	14 432	14 432
Sauer, livdyr og slakt	162 174	126 986	147 494	147 494
Ull	21 575	21 575	21 575	21 575
Andre husdyrinntekter	4 124	4 124	4 124	4 124
Arealtilskudd	87 848	87 848	87 848	87 848
Beitetilskudd	31 038	31 038	31 038	31 038
Produksjonstilskudd, husdyr	65 840	7 281	7 281	7 281
Distriktstilskudd sau	47 474	5 250	5 250	5 250
Grunntilskudd sau	14 274			
Refusjon avløserutgifter	59 539	59 539	59 539	59 539
Andre tilskudd	-5 500	-5 500	-5 500	-5 500
Prisstøtte kjøtt		13 457	38 649	72 059
Ekstra arealtilskudd		214 156	184 146	146 075
Leieinntekter	4 670	4 670	4 670	4 670
Sum inntekter	507 487	584 854	600 545	595 883
Kraftfor	35 303	18 514	24 685	24 685
Livdyr	7 947	6 223	7 228	7 228
Andre variable kostnader	58 375	58 375	58 375	58 375
Faste kostnader	253 978	253 978	253 978	253 978
Sum kostnader	355 602	337 089	344 265	344 265
Driftsoverskudd	151 885	247 765	256 280	251 618
Markedsinntekter ¹⁾	259 928	181 699	227 400	260 809
Variable kostnader	101 624	83 111	90 288	90 288
Dekningsbidrag	158 304	98 588	137 112	170 522
Dekningsbidrag pr. arsku	1 070	666	926	1 152
%-endring i forhold til 2005		-37,7	-13,4	7,7
Vederlag til arbeid og kapital	233 918	329 798	338 313	333 651
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	1 581	2 228	2 286	2 254
%-endring i forhold til 2005		41,0	44,6	42,6
%-andel prod.avh. inntekter	51,2	31,1	37,9	43,8

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Ekstensiv sau i Salten [50 v.f. sauer, 90 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter				
Sauer, livdyr og slakt	35 954	28 153	32 700	32 700
Ull	10 800	10 800	10 800	10 800
Andre husdyrinntekter				
Arealtilskudd	37 170	37 170	37 170	37 170
Beitetilskudd	13 000	13 000	13 000	13 000
Produksjonstilskudd, husdyr	24 960	2 760	2 760	2 760
Distriktstilskudd sau	17 250	1 908	1 908	1 908
Grunntilskudd sau	4 200			
Refusjon avløserutgifter	15 000	15 000	15 000	15 000
Andre tilskudd	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
Prisstøtte kjøtt		3 030	8 704	16 227
Ekstra arealtilskudd		104 094	86 646	67 151
Leieinntekter				
Sum inntekter	153 334	210 915	203 686	191 715
Kraftfor	9 870	5 176	6 902	6 902
Livdyr				
Andre variable kostnader	11 409	11 409	11 409	11 409
Faste kostnader	86 500	86 500	86 500	86 500
Sum kostnader	107 779	103 085	104 811	104 811
Driftsoverskudd	45 555	107 829	98 876	86 905
Markedsinntekter ¹⁾	68 204	43 891	54 111	61 634
Variable kostnader	21 279	16 585	18 311	18 311
Dekningsbidrag	46 925	27 306	35 800	43 324
Dekningsbidrag pr. arsku	939	546	716	866
%-endring i forhold til 2005		-41,8	-23,7	-7,7
Vederlag til arbeid og kapital	60 555	122 829	113 876	101 905
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	1 211	2 457	2 278	2 038
%-endring i forhold til 2005		102,8	88,1	68,3
%-andel prod.avh. inntekter	44,5	20,8	26,6	32,1

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Sau i Salten [500 v.f. sauer, 514 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Planteprodukter				
Sauer, livdyr og slakt	359 540	281 528	326 995	326 995
Ull	108 000	108 000	108 000	108 000
Andre husdyrinntekter				
Arealtilskudd	156 932	156 932	156 932	156 932
Beitetilskudd	130 000	130 000	130 000	130 000
Produksjonstilskudd, husdyr	60 925	6 737	6 737	6 737
Distriktstilskudd sau	172 500	19 075	19 075	19 075
Grunntilskudd sau	42 000			
Refusjon avløserutgifter	51 500	51 500	51 500	51 500
Andre tilskudd	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
Prisstøtte kjøtt		30 304	87 036	162 273
Ekstra arealtilskudd		594 491	494 843	383 505
Leieinntekter	5 000	5 000	5 000	5 000
Sum inntekter	1 081 397	1 378 568	1 381 119	1 345 018
Kraftfor	148 050	77 642	103 523	103 523
Livdyr				
Andre variable kostnader	175 931	175 931	175 931	175 931
Faste kostnader	394 100	394 100	394 100	394 100
Sum kostnader	718 081	647 673	673 554	673 554
Driftsoverskudd	363 316	730 894	707 565	671 464
Markedsinntekter ¹⁾	682 040	438 908	541 107	616 343
Variable kostnader	323 981	253 573	279 454	279 454
Dekningsbidrag	358 059	185 334	261 653	336 889
Dekningsbidrag pr. arsku	716	371	523	674
%-endring i forhold til 2005		-48,2	-26,9	-5,9
Vederlag til arbeid og kapital	483 316	850 894	827 565	791 464
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	967	1 702	1 655	1 583
%-endring i forhold til 2005		76,1	71,2	63,8
%-andel prod.avh. inntekter	63,1	31,8	39,2	45,8

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Gris pa Indre Helgeland [20 purker, 20 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Svinekjøtt og livdyr av gris	587 680	286 462	450 431	450 431
Arealtilskudd	8 260	8 260	8 260	8 260
Produksjonstilskudd, husdyr	26 340	2 913	2 913	2 913
Distriktstilskudd svinekjøtt	190 944	21 115	21 115	21 115
Refusjon avløserutgifter	22 280	22 280	22 280	22 280
Andre tilskudd	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
Prisstøtte kjøtt		24 316	70 137	130 766
Ekstra arealtilskudd	0	23 285	19 203	14 672
Sum inntekter	830 504	383 631	589 339	645 437
Kraftfor	429 779	225 390	300 520	300 520
Livdyr	34 000	26 623	30 922	30 922
Andre variable kostnader	45 280	45 280	45 280	45 280
Faste kostnader	195 000	195 000	195 000	195 000
Sum kostnader	704 059	492 293	571 722	571 722
Driftsoverskudd	126 445	-108 662	17 617	73 715
Markedsinntekter ¹⁾	778 624	331 893	541 683	602 312
Variable kostnader	509 059	297 293	376 722	376 722
Dekningsbidrag	269 565	34 600	164 961	225 590
Dekningsbidrag pr. purke	13 478	1 730	8 248	11 280
%-endring i forhold til 2005		-87,2	-38,8	-16,3
Vederlag til arbeid og kapital	166 445	-68 663	57 616	113 713
Vederlag til arbeid og kapital pr. purke	8 322	-3 433	2 881	5 686
%-endring i forhold til 2005		-141,3	-65,4	-31,7
%-andel prod.avh. inntekter	93,8	86,5	91,9	93,3

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.

Gris på Ytre Helgeland [40 purker, 40 daa] (kr)

	2005	Scen 1	Scen 2	Scen 3
Svinekjøtt og livdyr av gris	1 175 360	572 924	900 861	900 861
Arealtilskudd	16 520	16 520	16 520	16 520
Produksjonstilskudd, husdyr	50 465	5 580	5 580	5 580
Distriktstilskudd svinekjøtt	381 888	42 230	42 230	42 230
Refusjon avløserutgifter	44 560	44 560	44 560	44 560
Andre tilskudd	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
Prisstøtte kjøtt		48 632	140 275	261 531
Ekstra arealtilskudd		49 638	41 047	31 058
Leieinntekter				
Sum inntekter	1 663 793	775 084	1 186 073	1 297 340
Kraftfor	859 557	450 780	601 040	601 040
Livdyr	68 000	53 246	61 845	61 845
Andre variable kostnader	90 560	90 560	90 560	90 560
Faste kostnader	312 000	312 000	312 000	312 000
Sum kostnader	1 330 117	906 586	1 065 445	1 065 445
Driftsoverskudd	333 676	-131 502	120 628	231 895
Markedsinntekter ¹⁾	1 557 248	663 785	1 083 365	1 204 622
Variable kostnader	1 018 117	594 586	753 445	753 445
Dekningsbidrag	539 131	69 199	329 920	451 177
Dekningsbidrag pr. arsku	13 478	1 730	8 248	11 279
%-endring i forhold til 2005		-87,2	-38,8	-16,3
Vederlag til arbeid og kapital	398 676	-66 502	185 628	296 895
Vederlag til arbeid og kapital pr. arsku	9 967	-1 663	4 641	7 422
%-endring i forhold til 2005		-116,7	-53,4	-25,5
%-andel prod.avh. inntekter	93,6	85,6	91,3	92,9

1) Inkludert distriktstilskudd og prisstøtte, men uten leieinntekter.